

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

Agnė Mažeikaitė
Karjeros edukologijos studijų programos
II kurso studentė

**ANKSTYVASIS KARJEROS PROJEKTAVIMAS
(X LOPŠELIO-DARŽELIO ATVEJIS)**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
prof. dr. A. Kazlauskienė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus..... Agnė Mažeikaitė

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	4
1. ANKSTYVOJO KARJEROS PROJEKTAVIMO TEORINĖS ĮŽVALGOS.....	8
1.1. Karjeros projektavimo samprata, esmė ir struktūra.....	8
1.1.1. Karjeros projektavimo juridinis reglamentavimas	12
1.2. Karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje.....	15
1.2.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichologinės savybės.....	18
1.2.2. Pedago, kaip ugdytojo, veikla ugdymo karjerai aspektu	21
1.2.3. Profesinio informavimo metodai ir formos	22
1.2.4. Tėvų įtaka vaikui ugdymo karjerai kontekste.....	25
2. ANKSTYVASIS KARJEROS PROJEKTAVIMAS (X LOPŠELIO-DARŽELIO ATVEJIS) TYRIMAS.....	28
2.1. Tyrimo metodika, organizavimas ir imties charakteristikos	28
3. ANKSTYVASIS KARJEROS PROJEKTAVIMAS (X LOPŠELIO-DARŽELIO ATVEJIS) TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ.....	31
3.1. Ikimokyklinių įstaigų dokumentų turinio analizė.....	31
3.2. X lopšelio-darželio pedagogų apklausos analizė.....	41
3.3. X lopšelio-darželio tėvų apklausos analizė	56
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	71
LITERATŪRA	72
PRIEDAI	78

SANTRAUKA

ANKSTYVASIS KARJEROS PROJEKTAVIMAS (X LOPŠELIO-DARŽELIO ATVEJIS)

Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Dauguma mokslininkų kalbėdami apie karjeros projektavimo vieną iš pirmųjų elementų – ugdymą karjerai, nurodo, jog jis turi prasidėti asmens mokykliniais metais. Tačiau visi pamiršta, kad žmogui daugeliu atveju svarbiausias amžiaus tarpsnis – ankstyvoji vaikystė, jo ikimokykliniai metai. Šis laikotarpis turi didelės įtakos tolimesnei žmogaus raidai, kuo vaikai užsiima, kaip jie yra ugdomi šiuo laikotarpiu, lemia ir jų karjeros siekius bei karjeros kokybę tolimesniais raidos etapais (Valickienė, 2011).

Pagrindinis ugdymo karjerai keliamas tikslas – padėti jaunam žmogui pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią profesiją, nes pasirinkta profesija lems visą tolimesnį žmogaus gyvenimą. Tad vaiką yra svarbu kuo anksčiau supažindinti su profesijomis, diegti supratimą apie darbą jo esmę, leisti jam žaidimo metu išbandyti kuo įvairesnes visuomenėje egzistuojančias profesijas bei ugdyti kompetencijas būtinas sėkmingai savirealizacijai darbo pasaulyje.

Tyrimo objektas: Ankstyvasis karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje.

Tyrimo hipotezė: Tikėtina, kad ankstyvasis karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje yra nepakankamas, pedagogai per mažai dėmesio skiria šiam procesui.

Tyrimo tikslas: Atskleisti ankstyvojo karjeros projektavimo ypatumus ikimokyklinėje įstaigoje.

Tyrimo metodai: *Teoriniai:* mokslinės psichologinės, pedagoginės, metodinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė. *Kokybiniai:* turinio (content) analizė, kurios pagrindu siekiama išsiaiškinti, kaip vyksta vaikų ugdymas karjerai ikimokyklinėse įstaigose; interviu raštu, kurio pagrindu siekta ištirti ankstyvojo karjeros projektavimo situaciją lopšelyje-darželyje ir šeimoje (tėvų, pedagogų nuomonė).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Apklausoje dalyvavo 13 (trylika) ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir 43 (keturiasdešimt trys) tėvai. Tyrimas vykdytas Šiaulių miesto X ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Taip pat analizuoti 32 Lietuvos ikimokyklinių įstaigų ir Šiaulių miesto X lopšelio-darželio dokumentai (strateginis planas, ugdymo programos, auklėtojų veiklos planai).

Apibendrinti empirinio tyrimo rezultatai patvirtiną iškeltą hipotezę, jog ankstyvasis karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje yra nepakankamas, pedagogai per mažai dėmesio skiria šiam procesui.

SUMMARY

EARLY CAREER DESIGN (CASE OF X KINDERGARDEN)

The Master's Degree Work

Relevance of the research. When scientists are talking about the first element of a career development most of them state that it must start at school age. However they almost always forget that in many cases the period of early childhood and preschool age is the most important period in human's life and very important for his further development. The way how children are educated also determines their career aspirations and the quality of their future career (Valickiene, 2011).

The main purpose of career development is the help for young people to choose suitable occupation because it determines their further life. So this is necessary to introduce children with all types of occupations, to introduce their knowledge about the essence of work and let them try various types of occupations during the games as early as possible.

The subject of the research. Early career design at kindergarten.

The hypothesis of the research. It is probably that early career design at kindergarten is insufficient and the teachers pay too little attention in this process.

The aim of the research. The purpose of the research is to discover the main features of early career design at kindergarten.

The research methods. *Theoretical:* Scientific method in psychology, pedagogy, methodical literature and the analysis of the documents of education. *Qualitative:* the analysis of content, which is used in order to discover how it is organized the development of a career at kindergartens; written interview was used in order to investigate the situation of early career design at kindergarten and family (the opinion of parents, teachers).

The research volume and organization. 13 teachers and 43 parents participated in a survey. The research was held at kindergarten X in Siauliai city. The author also analyzed the documents (strategic plans, programs of education, plans of teachers' activities) of 32 Lithuanian kindergartens and kindergarten X.

The results of empirical research confirm the hypothesis that it is probably that early career design at kindergarten is insufficient and the teachers pay too little attention in this process.

ĮVADAS

Karjeros projektavimas Lietuvoje yra naujas reiškinys, vis plačiau nagrinėjamas įvairiuose politiniuose ir strateginiuose dokumentuose, ekspertų ir akademinės bendruomenės diskusijose. Jis pripažįstamas kaip svarbus mokymosi visą gyvenimą strategijos elementas, todėl jo svarba taip pabrėžiama šiuolaikinėje visuomenėje, o galutinis karjeros projektavimo rezultatas – karjeros projektas, asmens siekiamybė (Pukelis, 2003).

Gyvenant didelių permainų ir reformų laikais, šių dienų žmogui keliami įvairūs reikalavimai, kad jis gebėtų produktyviai gyventi ir dirbti dinamiškoje ir nuolat besikeičiančioje visuomenėje, todėl būtina kuo anksčiau pradėti ugdyti žmonių suvokimą, kad svarbu ne tik turėti žinių, gebėjimų ir įgūdžių, bet ir gebėti rasti sau tinkamą vietą gyvenime.

Karjeros projektavimas kaip visą gyvenimą trunkantis procesas sudarytas iš dviejų elementų – ugdymo karjerai ir karjeros planavimo. Atskirais amžiaus tarpsniais karjeros projektavimas turi nevienoda pobūdį ir tikslus. Dauguma mokslininkų kalbėdami apie karjeros projektavimo vieną iš pirmųjų elementų – ugdymą karjerai, nurodo, jog jis turi prasidėti asmens mokykliniais metais. Tačiau visi pamiršta, kad žmogui daugeliu atveju svarbiausias amžiaus tarpsnis – ankstyvoji vaikystė, jo ikimokykliniai metai. Šis laikotarpis turi didelės įtakos tolimesnei žmogaus raidai, kuo vaikai užsiima, kaip jie yra ugdomi šiuo laikotarpiu, lemia ir jų karjeros siekius bei karjeros kokybę tolimesniais raidos etapais (Valickienė, 2011).

S. Neifachas (2008), akcentuodamas ikimokyklinių įstaigų svarbą žmogaus gyvenime, nurodo, jog ji turi pradėti ruošti savo auklėtinius gyventi socialinėje aplinkoje, ruošti pasikeitimams, ugdydama juose tokias savybes, kaip mobilumas, dinamizmas, konstruktyvumas, kurios yra būtinos gyvenant greitai besikeičiančioje visuomenėje.

Vaikui pradėjus lankyti ikimokyklinę įstaigą, svarbiausiais jo ugdytojais tampa jo tėvai ir grupės auklėtojos. Šie žmonės jam tampa autoritetu. Todėl ugdant vaikus karjerai, labai svarbus šių žmonių sutarimas, bendradarbiavimas. Pagrindinis ugdymo karjerai keliamas tikslas – padėti jaunam žmogui pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią profesiją, nes pasirinkta profesija lems visą tolimesnį žmogaus gyvenimą (Pukelis, Garnienė, 2003). Visa tai rodo, jog vaiką yra svarbu kuo anksčiau supažindinti su profesijomis, diegti supratimą apie darbą jo esmę, leisti jam žaidimo metu išbandyti kuo įvairesnes visuomenėje egzistuojančias profesijas bei ugdyti kompetencijas būtinas sėkmingai savirealizacijai darbo pasaulyje.

Lietuvoje vieno iš karjeros projektavimo elementų – ugdymo darželyje tematika nėra plačiai nagrinėjama. Šiame procese daugiau dėmesio skiriama mokiniams besimokantiems aukštesnėse klasėse, o tyrimų plačiąja karjeros tematika vis dar stokojama.

Karjeros projektavimo ir jo sudedamųjų dalių problema vienokiu arba kitokiu aspektu tyrinėjama nuo seno. Šiandien profesijos rinkimosi problemai spręsti vadovaujamosi įvairiomis teorijomis: vystymosi, savivokos D. E. Super (1961, 1962), tipologijos J. Holland (1973), socialinio išmokymo J. Krumboltz (1979,1990), profesijų aspiracijų L. Gottfredson (1981), prisitaikymo prie darbo R. Dawis (1984, 1992). Lietuvoje karjeros projektavimo, ugdymo karjerai, karjeros pasirinkimo problematiką analizavo ir tebeanalizuoja šie mokslininkai: H. Galkytė (1977), A. Gučas (1980), J. Vabalas – Gudaitis (1983), S. Kregždė (1988), L. Jovaiša (1993, 1999), R. Laužackas (2005), K. Pukelis (2003, 2004, 2006, 2012), D. Garnienė (2003), R. Kučinskienė (2003), D. Augienė (2009), V. Stanišauskienė (2000), E. Danilevičius (2008) ir kt. Tai, jog karjeros projektavimui ir vaiko ankstyvajam ugdymui karjerai nėra skirta daug dėmesio, nėra plačiai tirtas ir nagrinėtas procesas, paskatino mane pasidomėti daugiau šia tematika.

Tyrimo problema. Mokslininkai nagrinėdami karjeros projektavimo procesą, pabrėžia, jog jis turi prasidėti jau vaiko ikimokykliniais metais, jam pradėjus lankyti ikimokyklinę įstaigą. Vaikui turi būti sudaromos sąlygos suprasti bei pažinti save kaip asmenybę, suvokti tikruosius savo norus, sudarytos sąlygos išbandyti save įvairiuose situacijose, padėti išmokti rinktis svarbius dalykus, kurie vėliau sudarytų pagrindą savarankiškai priimti tinkamus karjeros sprendimus – kurti karjeros planus, juos versti tikrove. Iš čia kyla **probleminis klausimas:** kaip vyksta karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje?

Tyrimo objektas: Ankstyvasis karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje.

Tyrimo hipotezė: Tikėtina, kad ankstyvasis karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje yra nepakankamas, pedagogai per mažai dėmesio skiria šiam procesui.

Tikslas: Atskleisti ankstyvojo karjeros projektavimo ypatumus ikimokyklinėje įstaigoje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą ir kitus informacijos šaltinius, teoriškai pagrįsti ankstyvojo karjeros projektavimo ikimokyklinėje įstaigoje aspektus.

2. Išanalizuoti X lopšelio-darželio ir kitų Lietuvos ikimokyklinių įstaigų dokumentus (strateginis planas, ugdymo programa, auklėtojų veiklos planai) karjeros projektavimo aspektu, siekiant išsiaiškinti, ar ugdomi vaikai karjerai ikimokyklinėse įstaigose.

3. Atlikti apklausą ir išsiaiškinti, kokia ikimokyklinės įstaigos pedagogų ir tėvų nuomonė apie ankstyvąjį karjeros projektavimą.

Tyrimo metodologija.

Atliktas tyrimas yra grindžiamas šiomis metodologinėmis idėjomis:

Humanistinio ugdymo koncepcija, kuri sąlygoja ugdymo supratimą kaip ugdančiojo ir ugdytinio sąveiką. Šios krypties atstovai (A. H. Maslow, C. R. Rogers) akcentuoja žmogaus laisvę, dvasinę prigimtį, vertingumą, unikalumą ir savarankiškumą. Ši teorija išryškina nuolatinį

žmogaus vystymąsi ir tobulėjimą, savirealizaciją asmeniniame ir profesiniame gyvenime. C. R. Rodžerso teigimu ugdymo įstaigos tikslas – padėti jaunam žmogui tapti visiškai funkcionuojančia asmenybe bei atskleisti jame glūdinčias vidines galimybes. Taipogi ši filosofija yra grindžiama bendradarbiavimu, demokratiniu stiliumi ugdymo procese bei žmoniškais santykiais. A. H. Maslou nuomone, savęs aktualizavimo poreikis (laisvai augti, tobulėti, visiškai atskleisti savo galimybes) yra aukščiausias taškas poreikių hierarchijoje.

Konstruktivizmo nuostata, kuri akcentuoja, kad prasmingą individo tobulėjimą lemia ir skatina tiek edukacinė, tiek įvairios asmens gyvenimo aplinkos. Teigiama, kad šiuolaikinei visuomenei yra reikalingi tokie žmonės, kurie remdamiesi atitinkamomis žiniomis, geba įvardyti bei spręsti įvairias problemas, priimti sprendimus, o tai lemia šios priežastys: pirmoji – gausėjant informacijai, būtini gebėjimai atrinkti reikiamas žinias iš milžiniško informacijos srauto, antroji – spartėjantis mokslo bei technologijų vystymasis, kuris lemia greitėjančius pasikeitimus, kelia didesnę konkurencingumą (Visockienė, Šiaučiukienė, 2000). Konstruktivizmo požiūriu lemiamos reikšmės turi vaiko išankstinė nuomonė ir ankstesnė patirtis, informacijos ir žinių pobūdis bei aplinka, kurioje ugdomasi (Gudžinskienė, 2011).

Tyrimo metodai:

- *Teoriniai:* mokslinės psichologinės, pedagoginės, metodinės literatūros analizė ir švietimo dokumentų analizė, kurie sudarė sąlygas atskleisti karjeros projektavimo sampratą, esmę ir struktūrą; karjeros projektavimo juridinį reglamentavimą; karjeros projektavimą ikimokyklinėse įstaigose; ikimokyklinio amžiaus vaikų psichologines savybes; pedagogo, kaip ugdytojo, veiklą ugdymo karjerai aspektu; profesinio informavimo metodus ir formas bei tėvų įtaką vaikui ugdymo karjerai kontekste.

- *Kokybiniai:*

- turinio (content) analizė, kurios pagrindu siekiama išsiaiškinti, kaip vyksta vaikų ugdymas karjerai ikimokyklinėse įstaigose;

- interviu raštu, kurio pagrindu siekta ištirti ankstyvojo karjeros projektavimo situaciją lopšelyje-darželyje ir šeimoje (tėvų, pedagogų nuomonė).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Apklausoje dalyvavo 13 (trylika) ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir 43 (keturiasdešimt trys) tėvai. Tyrimas vykdytas Šiaulių miesto X ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje. Taip pat analizuoti 32 Lietuvos ikimokyklinių įstaigų ir Šiaulių miesto X lopšelio-darželio dokumentai (strateginis planas, ugdymo programos, auklėtojų veiklos planai).

Tyrimo etapai:

I etapas – mokslinės literatūros paieška; psichologinės, pedagoginės literatūros bei švietimo dokumentų analizavimas atitinkamais klausimais.

II etapas – iškeltas tikslas ir numatyti svarbiausi uždaviniai, suformuluota darbo hipotezė, apibrėžtas objektas.

III etapas – paruoštas tyrimo instrumentas.

IV etapas – atliktas kokybinis tyrimas.

V etapas – atlikta tyrimo analizė, išvadų formavimas ir rekomendacijų parengimas.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Pagrįsta ankstyvojo karjeros projektavimo ikimokyklinėje įstaigoje svarba karjerai. Ištirtas pedagogų ir tėvų požiūris į ugdymą karjerai lopšelyje-darželyje ir jo būtinumą.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Prieduose pateikiamas klausimynas skirtas ikimokyklinės įstaigos pedagogams, klausimynas tėvams bei ikimokyklinių įstaigų sąrašas. Bendra darbo apimtis 77 puslapiai, jame pateikta 21 lentelė ir 4 paveikslai.

1. ANKSTYVOJO KARJEROS PROJEKTAVIMO TEORINĖS ĮŽVALGOS

1.1. Karjeros projektavimo samprata, esmė ir struktūra

Karjeros projektavimas – glaudžiai siejamas su švietimo sistema, kur pirminė švietimo misija yra padėti asmeniui pasirengti savarankiškam ir prasmingam gyvenimui. Karjeros projektavimo pagrindinis tikslas siejamas su pagalba žmogui išsirinkti tokią profesiją, kuri jam sudarytų sąlygas dirbti mylimą darbą.

Karjeros projektavimo sampratai apibrėžti daug dėmesio skiria K. Pukelis, jis pirmasis Lietuvoje įvedė karjeros projektavimo sampratą. Anot K. Pukelio (2003) norint pateikti tikslingą karjeros projektavimo sampratą, pirmiausia reiktų apibrėžti jos santykį su kitais panašaus pobūdžio reiškimais, tokiais kaip profesinis orientavimas, profesinis informavimas, profesinis veiklinimas, profesinis konsultavimas, adaptacija profesinio rengimo įstaigoje arba darbinėje organizacijoje ir pan.

K. Pukelio (2003) teigimu, karjeros projektavimas – tai nuolatinės žmogaus pastangos išvelgti darbo rinkos kaitos tendencijas ir prognozuojamų pokyčių kontekste tirti, planuoti ir įgyvendinti savo profesinės veiklos tobulinimo procesus siekiant išlikti nuolat kintančioje darbo rinkoje bei įprasminti savo gyvenimą.

Pasak E. Danilevičiaus (2008) karjeros projektavimas – tai sisteminis, visą gyvenimą trunkantis procesas, kuris suteikia asmenims galimybę įgyvendinti jų mokymosi, įsidarbinimo ir laisvalaikio potencialą, plėtojant savimonę bei gebėjimą priimti sprendimus.

S. L. Turner ir R. T. Lapan (2005) karjeros projektavimą nusako kaip nuoseklų mokymosi procesą, kuris trunka visą žmogaus gyvenimą.

R. Laužackas (2005) apibrėždamas karjeros projektavimo (angl. career designing) sąvoką „Profesinio rengimo terminų aiškinamajame žodyne“ rašo, jog tai nuolatinės asmens pastangos išvelgti būsimas darbo rinkos kaitos tendencijas ir numatomų pokyčių kontekste tirti bei planuoti savo profesinę perspektyvą bei profesinės kvalifikacijos tobulinimo priemones, siekiant maksimaliai realizuoti savo gabumus bei sėkmingai konkuruoti nuolat kintančioje darbo rinkoje.

A. G. Watts ir R. G. Sultana (2004) karjeros projektavimą apibrėžia, kaip paslaugas, kurių dėka teikiama pagalba žmonėms priimti tinkamus sprendimus susijusius su mokymusi, profesine veikla ir karjeros valdymu, bet kuriuo amžiaus ir gyvenimo tarpsniu.

Kaip matyti iš pateiktų karjeros projektavimo apibrėžimų, ši sąvoka aiškinama skirtingai, tačiau jos esmė ir tikslas išlieka tokie patys. Taip pat galima išvelgti, jog karjeros projektavimo samprata siejama su žmogaus gyvenimo kokybe, ypač pabrėžiama pagalbos žmonėms svarba, kuri reikalinga padedant jiems ieškoti gyvenimo tikslo ir prasmės renkantis gyvenimo kelią – profesiją (Amundson, 2006).

K. Pukelis ir L. Navickienė (2011) savo darbe kalbėdami apie karjeros projektavimo sampratą pabrėžia, jog anot jų išsamiausia ir bendriausia šios sąvokos sampratą pateikia Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD, 2004), kuria plačiai remiamasi Europoje. Jie teigia, kad ji aiškiai atspindi karjeros projektavimo, kaip paramos asmeniui priimant su karjera susijusių sprendimų, kompleksiskumą ir nusako karjeros projektavimo paslaugų turinį.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD, 2004), nurodo, kad karjeros projektavimas susijęs su paslaugomis, kurios skirtos padėti įvairaus amžiaus ir bet kokiame gyvenimo etape esantiems žmonėms pasirinkti mokymosi ir profesinį kelią bei valdyti savo karjerą. Karjeros projektavimas padeda žmonėms apmąstyti savo ambicijas, interesus, kvalifikacijas ir gebėjimus, padeda jiems suprasti darbo rinkos ir švietimo sistemas bei susieti tai su žiniomis apie save. Visapusiškai karjeros projektavimas bando išmokyti žmones planuoti ir priimti su darbu ir mokymusi susijusius sprendimus. Karjeros projektavimas atrenka ir sistemina informaciją apie darbo rinkos ir švietimo galimybes, bei užtikrina šios informacijos prieinamumą (Pukelis, Navickienė, 2011).

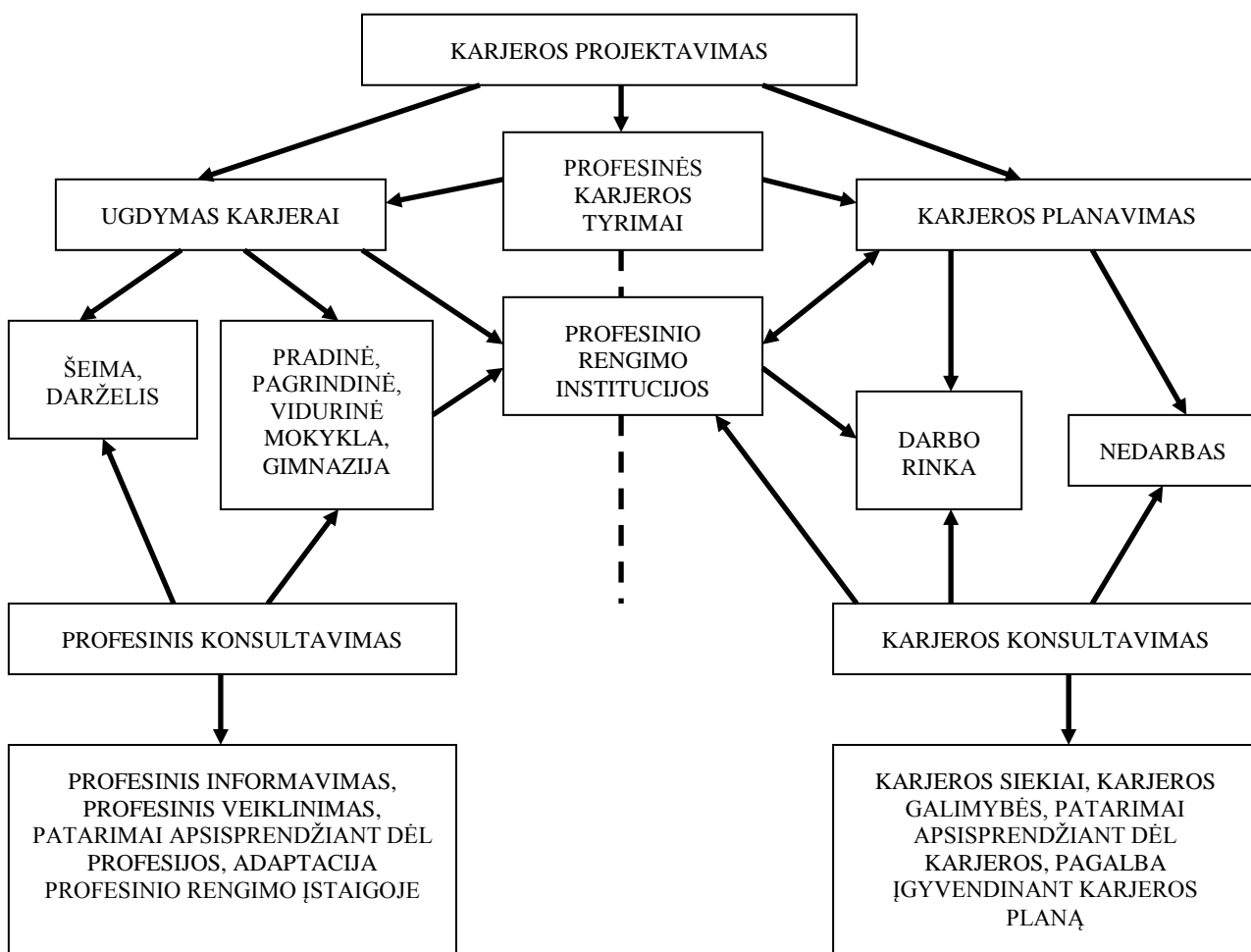
Kaip rašo D. Augienė (2009), karjeros projektavimas, šiuolaikinėje žinių visuomenėje, tampa ypač aktualus dėl daugelio priežasčių. Pirma, darbo rinkos poreikių kaitos dinamika darosi vis spartesnė, keičiasi darbdavių reikalavimai specialistams. Žmonėms vis dažniau tenka keisti veiklos pobūdį. Svarbu tampa ne tik išlikti, bet ir būti konkurencingam bei sėkmingam darbo rinkoje. Vadinasi, dar jaunystėje labai svarbu atsakingai pasirinkti tokią profesiją, kuri labiausiai atitiktų prigimtinių profesinių pašaukimą, bei numatyti galimas veiklos alternatyvas ir plačią karjeros viziją. Tačiau rinkos ekonomika grįstoje žinių visuomenėje tai pats svarbiausias ir sudėtingiausias uždavinys. Antra, sėkminga karjera tampa pagrindine sąlyga asmenybės socialinei adaptacijai, pasitikėjimui savo jėgomis, atsakingumui ir gyvenimo stabilumui, bei galimybei planuoti savo ir šeimos ateitį. Todėl šių dienų visuomenėje žmogų būtina išmokyti priimti ir įgyvendinti realius sprendimus dėl savo karjeros, prisitaikyti prie nuolat vykstančių pokyčių ir savarankiškai priimti sprendimus. Trečia, sparti darbo rinkos poreikių kaita bei žinių tapimas esmine sėkmės sąlyga konkurencija grįstoje rinkos ekonomikoje kelia naujus reikalavimus žmogui, todėl jam būtinas nuolatinis mokymasis, kad gauti tokių žinių, kurios leistų, ne tik išlikti, bet ir nugalėti konkurencinėje kovoje.

Pagrindinis karjeros projektavimo tikslas yra pagalba žmogui pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią veiklos sritį, bei plėtoti karjerą jau pasirinktoje profesijoje. Tačiau kaip teigia K. Pukelis (2003), atskirais žmogaus amžiaus tarpsniais karjeros projektavimas turi skirtingą pobūdį ir tikslus. Jaunystėje karjeros projektavimas sutampa su ugdymo karjerai procesu, kurio tikslas – padėti jaunam žmogui pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią profesiją. Suaugusiojo karjeros

projektavimas sutampa su karjeros planavimo procesu, kurio tikslas – padėti žmogui siekti horizontalios arba vertikalios karjeros aukštumą, jo pasirinktos profesijos srityje. Tad visame tame galima išvelgti, jog karjeros projektavimas apima visą žmogaus gyvenimą.

L. Jovaiša (1993) taip pat nurodo, jog karjeros projektavimas tęsiasi visą gyvenimą, nes kiekvienas asmuo nuolat projektuoja savo gyvenimo kelią, o tai reiškia, kad karjeros projektavimas taip pat neatsiejama ugdymo dalis.

Karjeros projektavimo kaip visą gyvenimą trunkančio proceso struktūra (1 pav.) susideda iš dviejų pagrindinių procesų: ugdymo karjerai ir karjeros planavimo. K. Pukelis (2003) savo darbe kalbėdamas apie karjeros projektavimo struktūrą nurodo, jog šiuos du pagrindinius procesus dar papildo profesinės karjeros tyrimų sudedamoji dalis.

1 pav. Karjeros projektavimo struktūra (Pukelis, 2003)

Pateikdamas karjeros projektavimo struktūros analizę K. Pukelis (2003), taip pat teigia, jog esminis karjeros projektavimo skirtumas nuo ugdymo karjerai ir karjeros planavimo procesų yra tas, kad karjeros projektavimas apima dar ir profesinės karjeros tyrimus, o ugdymas karjerai ir karjeros planavimas tik naudojami profesinės karjeros tyrimų duomenimis pastaruosius

planuojant ir realizuojant konsultavimo būdu. Profesinės karjeros tyrimais siekiama gauti duomenis, kuriais būtų galima priimti kuo tinkamesnį profesinį pasirinkimą arba gauti duomenis kuo racionalesniam karjeros planui parengti konkrečioje profesinėje veikloje. Numatomas karjeros projektavimo rezultatas – atskiro žmogaus karjeros projektas, kuris gali būti skirtas jaunimui, besiruošiančiam veiklai darbo rinkoje ir suaugusiems žmonėms, kurie jau veikia darbo rinkoje.

Paveiksle matyti, kaip autorius išskiria lygmenis, kuriais pasireiškia atskiros karjeros projektavimo sudedamosios dalys. Ugdymas karjerai vyksta šeimoje, darželyje, bendrojo lavinimo mokykloje (pradinėje, pagrindinėje, vidurinėje mokykloje, gimnazijoje) per profesinį konsultavimą. Karjeros planavimas, vyksta per karjeros konsultavimą ir jis pasireiškia darbo rinkoje arba bedarbiais besirūpinančiose struktūrose. Abiejų šių rūšių pasireiškimas įžvelgiamas profesinio rengimo institucijose. Pateiktoje struktūroje matyti, kad profesinis konsultavimas, apima profesinį informavimą, profesinį veiklinimą, patarimus apsisprendžiant dėl profesijos, bei adaptaciją profesinio rengimo įstaigoje. Karjeros konsultavimą sudaro karjeros siekiai, karjeros galimybės, patarimai apsisprendžiant dėl karjeros, bei pagalba įgyvendinant karjeros planą. Taigi karjeros projektavimui – būdingas sistemingumas, kur nurodomi atskiri sistemos elementai taikomi jaunimui ir suaugusiems, pabrėžiamos sąsajos tarp švietimo ir darbo pasaulio, karjeros projektavimo proceso tęstinumas, atskirai išskiriamos karjeros konsultantų veiklos funkcijos (tyrimai ir konsultavimas) ir būtini gebėjimai (Sokolova, Stanišauskienė, 2007).

Karjeros projektavimas nurodomas, kaip procesas kurio metu padedama išsiaiškinti visas ateities perspektyvas mokymosi, profesinio rengimo ar darbinės veiklos srityse. Šio proceso metu žmonės mokosi būti savarankiški, atsakingi už savo priimtus sprendimus ir šių sprendimų išmintingą taikymą. Kaip teigia J. J. Ruppert ir B. J. Ertelt (2013) karjeros projektavimas – turi sudaryti sąlygas klientui ugdytis visapusę profesinę asmenybę.

R. Adamonienė (2006) kalbėdama apie karjeros projektavimą kaip procesą, teigia, kad jo metu asmuo:

- renka informaciją, kuri tiesiogiai susijusi su juo ir su darbo pasauliu;
- susikuria savo talentų tikslus, dominančių sričių, vertybių ir norimo gyvenimo stiliaus paveikslą, taip pat darbo srities, specializacijos ir organizacijos alternatyvas;
- remdamasis šia informacija, kuria realius karjeros planus;
- vysto ir realizuoja susikurtą strategiją tam, kad pasiektų tikslus;
- gauna atsakomąją informaciją apie strategijos efektyvumą ir tikslų svarbumą bei aktualumą.

Anot E. Danilevičius (2008), karjeros projektavimas siekia padėti žmogui atrasti savo profesinį pašaukimą ir sėkmingai jį įgyvendinti. Teigiama, kad karjeros projektavimo pagrindas

– profesijos pasirinkimas, nes suklydus profesijos pasirinkimo etape karjeros planavimas neatitiks prigimtinių žmogaus gabumų, polinkių, darbas gali tapti kančia, čia itin svarbus tampa noriu, galiu ir reikia santykis (Augienė, 2009).

Apibendrinant galima teigti, kad karjeros projektavimo sampratą įvairūs mokslininkai savo darbuose pateikia skirtingi, tačiau matyti, jog šios sąvokos esmė ir tikslas išlieka tokie patys. Taip pat galima teigti, kad karjeros projektavimas ne tik padeda valdyti karjerą, bet sykiu padeda asmenims priimti tinkamus sprendimus mokymosi ir darbo srityse. Kaip pagrindinį karjeros projektavimo tikslą ir misiją galima išskirti pagalbą žmogui, kuri padeda sąmoningai rinktis jų pašaukimą atitinkančias švietimo ir užimtumo galimybes; pagalbą padedančią pažinti savo vidinius išteklius, kad būtų galimybė sėkmingai planuoti prasmingą, pasitenkinimą teikiančią gyvenimą, aktyviai kurti savo karjerą.

1.1.1. Karjeros projektavimo juridinis reglamentavimas

Karjeros projektavimo ir jo sudedamųjų dalių paslaugų svarba aktualizuojama įvairiuose švietimo bei profesinį informavimą ir konsultavimą reglamentuojančiuose Lietuvos Respublikos įstatymuose, teisės aktuose, Europos komisijos dokumentuose bei tarptautinių organizacijų (OECD, CEDEFOP ir kt.) parengtose publikacijose. Daugelyje dokumentų, pabrėžiama, kad šios paslaugos – svarbiausias mokymo ir užimtumo politikos elementas bei sudedamoji aktyvios darbo rinkos politikos dalis. Juose raginama spręsti neadekvataus užimtumo ir darbo rinkos problemas, plėtoti profesinius ir kvalifikacinius gebėjimus, tobulinti švietimo sistemą ir darbo paieškos duomenų bazę.

Kaip teigia P. Plant (2012), įvairiuose politikos dokumentuose tiek Europos Komisija, tiek Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija ypač daug dėmesio skyrė karjeros projektavimui ir informacijai kaip pagrindinėms politinėms mokymosi visą gyvenimą bei ekonominės ir socialinės plėtros sritims. Savo darbe jis mini keletą pagrindinių ES dokumentų susijusių su šia sritimi, pavyzdžiui, „Mokymosi visą gyvenimą memorandumas“ (2001); Rezoliucija „Dėl visą gyvenimą trunkančio karjeros projektavimo“ (2004) ir dar konkretesnę jos tęsinį – Tarybos rezoliucija „Dėl geresnio visą gyvenimą trunkančio karjeros projektavimo integravimo į mokymosi visą gyvenimą strategijas“ (2008) (Plant, 2012).

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) karjeros projektavimo paslaugų svarba įvardijama kaip viena iš 6 pagrindinių politikos sričių. Šiai politikos sričiai keliamas pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad kiekvienam asmeniui būtų lengvai prieinamos kokybiškos žinios ir patarimai apie mokymosi galimybes visoje Europoje visą gyvenimą. Akivaizdu, kad šis keliamas tikslas labai aktualus šių dienų žinių visuomenėje, kurioje darbo rinkos poreikių kaita yra ypatingai sparti, ir mokymasis, ypač profesinis, tampa neišvengiama būtinybe.

Rezoliucijoje „Dėl visą gyvenimą trunkančio karjeros projektavimo“ (2004) ir *Tarybos rezoliucijoje „Dėl geresnio visą gyvenimą trunkančio karjeros projektavimo integravimo į mokymosi visą gyvenimą strategijas“* (2008), kalbant apie karjeros projektavimą pabrėžiama, kad tai nuolatinis procesas, turintis didelės reikšmės įvairaus amžiaus žmonėms, nes padeda asmenims suvokti savo gebėjimus, kompetencijas ir interesus, padeda teisingai priimti su jų mokymusi ir užimtumu susijusius sprendimus bei tinkamai valdyti savo karjerą.

LR švietimo įstatyme (Valstybės Žin., 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr. 38-1804) karjeros projektavimo svarba – akcentuojama dviejuose švietimo sistemos sandaros dalyse: „Profesinis orientavimas ir švietimo informacinė pagalba“ bei „Informavimas apie švietimą“. Profesinio orientavimo ir švietimo informacinės pagalbos paskirtis susijusi su pagalba asmeniui rinktis jam tinkamą švietimą ir užimtumą, bei pagalba įgyti karjeros planavimo ir valdymo kompetencijas ir aktyviai kurti savo profesinę karjerą, pasitelkiant informavimo, profesinio konsultavimo ir ugdymo karjerai priemones. Taip pat siekiama padėti mokyklai ir kitam švietimo teikėjui, mokytojams, mokiniams, visiems Lietuvos Respublikos piliečiams ir gyventojams gauti informaciją apie švietimą, jo kokybę, išsilavinimo paklausą darbo rinkoje. Informavimo apie švietimą paskirtis – teikti asmeniui informaciją, kuri padėtų pasirinkti jo interesus, polinkius, gebėjimus atitinkantį švietimą ir jo teikėją, siekiamą išsilavinimą ir profesiją. Nurodoma, jog profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugomis būtina suteikti asmenims informaciją apie mokymosi galimybes pagal profesinio mokymo ir aukštojo mokslo studijų programas, mokymosi galimybes kitų užsienio valstybių mokyklose bei įsidarbinimo galimybes (Valstybės Žin., 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr. 38-1804).

2003 metais išleistame LR įstatyme *„Dėl profesinio orientavimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksnių plano tvirtinimo“* (Valstybės Žin. 2004, Nr. 56-1955), kaip pagrindinis įstatymo tikslas nurodomas – „sukurti aplinką karjeros projektavimo sistemai bei paslaugų plėtotei Lietuvoje atsižvelgiant į šalies ekonominės bei socialinės raidos perspektyvas ir individualius kiekvieno visuomenės nario poreikius“. Taip pat pabrėžiama, kad karjeros projektavimo paslaugos priklauso tai paslaugų sričiai, kuri padeda asmenims neatsižvelgiant į jų amžių ir gyvenimo etapą pasirinkti savo kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse ir aktyviai kurti savo profesinę karjerą. Šiomis paslaugomis siekiama padėti besimokantiems išsiaiškinti būsimosios profesinės karjeros tikslus, susipažinti su darbo pasauliu bei padėti jiems įgyti gebėjimus profesinei karjerai planuoti.

2007 metais LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu pagal projektą *„Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas“* patvirtintas *„Profesinio informavimo standartas“*. Šis standartas yra pagrindinis dokumentas, „reglamentuojantis teikiamas profesinio informavimo paslaugas ir jų turinį, apibrėžiantis pagrindinius principus bei keliamus kvalifikacinius ir etninius

reikalavimus profesinio informavimo konsultantams“ (Valstybės Žin. 2007, Nr. 32-1169). Dokumente nurodomas pagrindinis tikslas – „rinkti ir tvarkyti profesinio informavimo tikslinių grupių poreikius atitinkančią informaciją, padaryti ją prieinamą teikti kiekvienam asmeniui ar asmenų grupei, sudarant sąlygas priimti racionalius profesijos rinkimosi ir karjeros projektavimo sprendimus, derinant saviraiškos ir individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su darbo rinkos reikalavimais“ (Valstybės Žin. 2007, Nr. 32-1169).

Tais pačiais 2007 metais įsigaliojo LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinių profesiniam konsultavimui skirtų lėšų naudojimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“, kuriame teigiama, kad profesinis konsultavimas mokymosi visą gyvenimą požiūriu turėtų užimti svarbią vietą ir skiriamas pagrindinis šių paslaugų plėtotės uždavinys – „užtikrinti galimybę kiekvienam žmogui gauti geros kokybės informaciją ir patarimus, susijusius su mokymosi ir profesinės veiklos galimybėmis“ (Valstybės Žin. 2007, Nr. 41-1551). Taip pat pabrėžiama, jog mokymo institucijose turi būti vykdoma veikla, kuri padėtų mokiniams išsiaiškinti būsimos profesinės karjeros tikslus, susipažinti su darbo pasauliu ir padėti jiems įgyti gebėjimų profesinei karjerai planuoti.

2012 metais patvirtintame LR švietimo ir mokslo ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, šiai temai keliamas tikslas – „padėti asmenims sąmoningai rinktis jiems tinkamas švietimo ir užimtumo galimybes, sudaryti sąlygas įgyti karjeros kompetencijų, aktyviai kurti savo karjerą (t.y. visą gyvenimą trunkančią asmeniui ir visuomenei reikšmingų asmens mokymosi, saviraiškos ir darbo patirčių seką). Profesinis orientavimas vykdomas teikiant ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo paslaugas“ (Valstybės Žin. 2012, Nr. 82-4284).

2012 metų LR vyriausybės nutarime „Dėl 2014-2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“, skiriami 8 programos vertikalieji prioritetai. Pirmasis prioritetas – „Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra“, šio prioriteto bendrasis tikslas – „skatinti kiekvieną gyventoją realizuoti savo galimybes mokantis, kuriant, tiriant, tikslinga veikla prisiimant atsakomybę už save, valstybę ir aplinką“ (Valstybės Žin., 2012, Nr. 144 -7430). Šiame prioritete taip pat minima ir profesinio konsultavimo svarba, čia šiai sričiai – keliamas atskiras uždavinys, kuriuo siekiama individui užtikrinti veiksmingą pagalbą vertinant savo galimybes ir norus, renkantis ir valdant karjerą (mokymosi ir profesinį kelią) bei tobulinantis. Šios programos metu, siekiama stiprinti profesinio ir mokymosi orientavimo ir konsultavimo sistemą, kuri turėtų teikti individualizuotas, lengvai prieinamas, kokybiškas paslaugas. Šiame nutarime taip pat akcentuojama, jog būtina didinti jaunimo įgyjamo išsilavinimo kokybę, formalaus ir neformalaus

švietimo prieinamumą ir įvairovę, plėtoti profesinio ir mokymosi orientavimo ir konsultavimo paslaugas, siekiant paskatinti jaunimo įsidarbinimą (Valstybės Žin., 2012, Nr. 144-7430).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje yra parengta nemažai teisės aktų, kuriais siekiama, jog būtų reglamentuotos karjeros projektavimo paslaugos. Ypatingas vaidmuo Lietuvoje organizuojant šios srities paslaugas skiriamas bendrojo lavinimo mokykloms, stokojama dėmesio šioje srityje ikimokyklinėms įstaigoms, jos nėra įtraukiamos į šį procesą. Taipogi pastebima, jog didelę įtaką Lietuvoje formuojant karjeros projektavo juridinę bazę turėjo mūsų šalies įstojimas į ES, kurioje šis veiksnys yra laikomas vienas iš prioritetinių sričių. Tačiau galima akcentuoti, jog Lietuvoje parengti karjeros projektavimą reglamentuojantys teisės aktai – fragmentiško pobūdžio, nes siekiama apibūdinti tik atskirus sistemos elementus. Taip pat galima pabrėžti, jog iš aptartų dokumentų tampa akivaizdu, kad karjeros projektavimas turi vaidinti lemiamą vaidmenį, skatinant mokymosi prieinamumą, mobilumą, keliant besimokančiųjų motyvaciją, didinant užimtumą bei mažinant nedarbą.

1.2. Karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje

Kaip jau buvo minėta anksčiau karjeros projektavimas sudarytas iš dviejų sudedamųjų dalių – ugdymo karjerai ir karjeros planavimo. Kadangi ankstyvaisiais metais asmuo dalyvauja ugdymo karjerai procese, tad kalbant apie karjeros projektavimą ikimokyklinėje įstaigoje bus vartojama sąvoka ugdymas karjerai.

Ugdymas karjerai – tai integralių žinių, mokėjimų, įgūdžių ir nuostatų apie save sistema, kuri aprėpia nuostatas apie darbo pasaulį bei elgseną jame. Tai bendros ir sistemingos ugdymo institucijų, tėvų, bendruomenės pastangos susieti ugdymą su darbu, padedant vaikams įgyti žinias, nuostatas, jog darbas – tai prasminga, produktyvi ir naudinga gyvenimo dalis (Kučinskienė, 2003).

Ugdymas ir ugdymo procesas mokslinėje literatūroje yra įvardijami kaip sudėtingi reiškiniai. Žmonija nuo seno stengiasi pažinti ugdymą ir jo procesą, kurdami kuo tobulesnę visuomenę ir savąją asmenybę. Anot J. Vaitkevičiaus (1988), ugdymas – tai procesas, kurį nulemia gamta ir visuomenė. Tai – visuomeninis reiškinys, bet tuo pačiu ir žmogaus adaptavimasis jį supančių žmonių bendrijoje. Dauguma pedagogikos mokslininkų vertindami ugdymo svarbą žmogui, pripažįsta, jog ugdymas yra augančios kartos rengimas tolimesniam gyvenimui.

Psichologijos žodyne (1993) aiškinant ugdymo sąvoką nurodoma, jog tai kryptingas poveikis žmogaus dvasinei ir fizinei plėtočiai, kurio tikslas: parengti visuomenės gyvenimui, gamybinei ir kultūrinei veiklai.

Anot L. Jovaišos (1993), „ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis“ (Jovaiša, 1993, p. 245). Jis savo darbuose nurodo, kad ugdymas – bendriausia pedagogikos kategorija, apimanti augimą, švietimą, ugdymą, lavinimą, auklėjimą, formavimą (Jovaiša, 2007). Ugdymas, kaip procesas siejamas su kiekvienu asmeniu, kaip individu, nes sąlygoja tobulėjimą, tikslų siekimą.

B. Bitinas (2000), kalbėdamas apie ugdymą teigia, jog informacinė sąveika ir informacija yra vienintelis ugdymo komponentas, kuris stimuliuoja ugdytinį kaupti savo patirtį, pertvarkyti vidinį pasaulį.

Apibendrinant, galima teigti, kad ugdymas – apibūdinamas, kaip asmens ruošimas gyventi šiuolaikinėje visuomenėje, o ugdymas karjerai kaip teigia V. Stanišauskienė (2000), tai nuolatinės žmogaus saviugdodos procesas, kurio metu įgyjama bei tobulinama sėkmingam karjeros vystymuisi būtina kompetencija.

Ugdymas karjerai – tai ugdymo institucijų, tėvų, bendruomenės bendradarbiavimas, siekiant jaunam žmogui padėti pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią profesiją; mokymas įgyti ir panaudoti žinias, gebėjimus tam, kad profesinė veikla būtų prasminga, produktyvi, teikianti pasitenkinimą (Šedžiuvienė, Urbonienė, 2008).

Anot L. Ustinavičiūtės, A. Katkonienės, I. Žemaitytės (2001), ugdymas karjerai yra asmens mokymas nuolat projektuoti savo profesinę karjerą, mokymas vaiką, jo mokykliniais metais priimti teisingą profesinį sprendimą.

Šiuo atveju ugdymas karjerai tapatinamas su profesiniu rengimu, kuris labiau siejamas su žmonėmis, kurie yra rengiami profesijai, ruošiasi baigti mokyklas ir pradeda ar jau yra susipažinę su daugelio profesijų specifiška. Tačiau, norint kad vaikas šiame kelyje nepaklystų, reikia jį pradėti visam šiam procesui ruošti jau anksčiau, supažindinti su darbu, profesijų įvairove.

Tam ypač palankus tampa ikimokyklinis ugdymas, kurio pagrindinė paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninius, socialinius, pažintinius poreikius (LR švietimo įstatymas, 1991, 2011). Juodaitytė (2003) taipogi nurodo, jog šiuolaikinis ikimokyklinis ugdymas yra grindžiamas ugdyti harmoningą, integralią vaiko asmenybę ir siekiama visapusiškos asmenybės ugdymo idealo.

A. Grabauskienė (1990), kalbėdama apie ikimokyklinį amžių, taip pat pabrėžia, kad jis yra labai svarbus žmogaus asmenybės tapsmo periodas, turintis įtakos tolimesnei jos raidai. Teigiama, kad viską, ką norime žmogui išugdyti, būtina pradėti ugdyti jau ikimokykliniame amžiuje.

Įrodyta, kad ikimokykliniais vaiko metais intensyviausiai formuojasi pažintiniai vaiko gebėjimai, kurie lemia ne tik tai, kaip jam toliau seksis mokykloje, bet ir vėlesniame gyvenime –

renkantis studijas, profesiją, tarpasmeniniuose santykiuose, realizuojant save ir pan. (Leonienė, Ragauskienė, Baltakienė, 2011).

Ankstyvasis ugdymo karjerai modelis pasak R. Kučinskienės (2003) yra plačiausiai taikomas, pasižymintis sisteminiu požiūriu, ugdymo karjerai elementus integruojant į bendrojo ugdymo turinį nuo darželio iki dvyliktos klasės. Čia siekiama, kad kiekvienas vaikas susidarytų kuo tikslesnį savivaizdį, tinkamą nuostatą į mokymąsi, darbą ir visuomenę bei tikėjimą, kad jis, kaip asmenybė gali sėkmingai veikti šiose srityse.

Ugdymo karjerai keliamas tikslas – padėti mokiniams ugdytis karjeros savybes/gebėjimus, būtinas sėkmingam mokymosi krypties, profesijos ar darbinės veiklos pasirinkimui, perėjimui iš mokymo aplinkos į darbinę aplinką (Ugdymo karjerai bendroji programa, 2012). Tad galima pabrėžti, kad siekti pagrindinį ugdymo karjerai keliamą tikslą reikėtų pradėti jau asmens ikimokykliniais metais, nes čia formuojasi žmogaus kaip individo savybės, gebėjimai, kurie vėliau labai svarbūs renkantis profesinį kelią.

Siekiant efektyvaus karjeros ugdymo reikėtų nepamiršti, kad svarbų vaidmenį turėtų atlikti ir darbinis ugdymas, kuris turėtų būti ugdomas jau vaiko ankstyvojoje vaikystėje. Kaip teigia R. Kučinskienė (2000), darbinis ugdymas pirmiausia turi padėti pagrindą nuostatoms, kurios reikalingos renkantis ir įgyjant profesiją, o ne tik specifinius įgūdžius. J. Paulionytė (1999), taip pat nurodo, kad žmogų pradėti rengti karjerai reikėtų nuo darbinio auklėjimo, kurio pagrindinis tikslas – jauno žmogaus rengimas nuolatiniam mokymuisi. Teigiama, kad darbinis ugdymas, padeda išugdyti bendruosius gebėjimus, tokius kaip problemų sprendimas ir kritinis mąstymas, gebėjimas bendrauti bei nuolat mokytis.

Ugdymo karjeros bendrojoje programoje (2012), nurodoma, jog šiuolaikinio darbo pasaulio dinamika bei mokymosi galimybių įvairovė kelia žmogui begalę reikalavimų karjeros kelyje, todėl jam būtinos karjeros kompetencijos, kurios apima keturias kompetencijų sritis: savęs pažinimo, karjeros galimybių pažinimo, karjeros planavimo bei karjeros gyvenimo. Teigtina, kad visoms šioms kompetencijoms pagrindą sudaro vaiko ikimokykliniais metais įgytos kompetencijos, gebėjimai.

Kad vaikus būtina kuo anksčiau supažindinti su darbo pasauliu, teigia ir A. Adler (1998), jis akcentuoja, jog darbas yra vertingas tada, kai kažkas duodama ir kitam, todėl asmenims kurie susiję su vaiko ugdymu, pataria leisti vaikui pačiam įvertinti profesijų reikšmę, o neprimesti savų nuomonių, kuri profesija – vertinga ir kuri ne. Jis taip pat nurodo, jog jau vaiko ikimokykliniais metais dominuoja interesas, kuris būsimai profesijai padeda specializuotis, kai yra sąlygojama elgesio, mąstymo ir suvokimo. Todėl pažymi, kad reikėtų kuo anksčiau pradėti klausinėti vaiko apie profesijų pasirinkimą, nes pasirinkus profesiją, pasireišk ir vaiko gyvenimo būdas, jo siekiai, labiausiai gyvenime vertinami dalykai.

Tad tampa akivaizdu, kad šiandien ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojai privalo ne tik tobulinti ugdymą, orientuotą į formalias žinias ir atitinkančius tradicinius gebėjimus, bet siekti ugdymą nukreipti į sėkmingą vaiko kompetencijų plėtojamą, kurios jam bus būtinos ateityje ir ypač renkantis karjeros kryptį.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko asmenybės formavimuisi daug reikšmės teikia gebėjimai įgyti jo ikimokykliniais metais, lankant ikimokyklinę įstaigą. Tad reikėtų viso to nepamiršti ir ugdymą karjerai pradėti kuo anksčiau, kai vaikas supranta esantis atskiras asmuo, o ne jo mokykliniais metais, kai reikia pasirinkti mokymosi profilį ar kt.

1.2.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichologinės savybės

Ikimokyklinis vaikų amžius – ypatingas. Šiame laikotarpyje ugdomi esminiai vaiko charakterio bruožai, formuojasi elgesio įpročiai, kuriuos vėliau labai sunku koreguoti. Taip pat šiuo laikotarpiu intensyviai vystosi vaikų psichika, motorika, tikrovės pažinimas, kaupiama socialinė patirtis.

Ikimokykliniai vaiko metai daugelio mokslininkų – vadinami žaidimų metais. Žaidimas – tai svarbiausias vaiko ugdymosi būdas, dominuojanti veikla vaikystėje. Žaisdamas vaikas išgyvena įvairias socialines situacijas, susipažįsta su daiktų įvairove, įgyja daugybę įgūdžių ir sužino reikšmingų dalykų apie aplinkinį pasaulį (Grygutis, 2013). Įrodyta, kad žaidimų metu vaikai įgyja naujų sugebėjimų, įgūdžių, vertybių, naujos patirties, ugdoma motorika, kalba, vaizduotė, lavinami protiniai sugebėjimai, įsisąmoninamos elgesio normos, taisyklės, vertybės. Ypač pabrėžiama didžiulė žaidimų reikšmė vaiko ugdymuisi, tobulėjimui.

Žaidimai padeda vaikams įsijausti į suaugusiojo vaidmenį ir patirti realiame gyvenime neprieinamus išgyvenimus. Ikimokyklinio amžiaus vaikų žaidimuose, galima išvelgti ir profesinių žinių užuomazgų. Todėl ypač svarbu, kad vaikas gautų kuo visapusiškesnę informaciją apie tai, ką veikia ir kuo užsiima skirtingų profesijų atstovai, bei turėtų galimybę laisvai eksperimentuoti žaisdamas, fantazuodamas ar kitais būdais imituodamas skirtingų profesijų atstovus. Žaisdamas vaikas turi galimybę išbandyti save skirtinguose vaidmenyse, atsirinkdamas tai, kas jam įdomiausia ir svarbiausia, įsijausti ir išbandyti save „matuodamasis“ įvairius profesinius vaidmenis.

A. Grabauskienė (1990), skiria 6 aspektus, kurie nurodo koks ryšys sieja žaidimą su darbu:

- 1) žaidimas ugdo savybes, reikalingas darbui: valią, atidumą, tikslo siekimą;
- 2) žaidžiant išmokstama įvairių darbo veiksmų ir būdų, įgyjama darbo įgūdžių;
- 3) inscenizuojant įvairias suaugusiųjų veiklos rūšis, įgyjama žinių apie darbą, profesijas, žmonių gamybinius santykius;
- 4) žaidimui gaminami reikalingi žaislai, jie taisomi ir t.t.;
- 5) žaidimas moko tvarkos – valyti, paluti, tvarkyti žaislus ir pan.;
- 6) darbui suteikiama žaidimo forma.

Kaip teigia R. Valickienė (2010), su profesijomis susiję žaidimai, kuriuos žaidžia vaikas sudaro prielaidas formuoti aiškiam profesiniam „aš“ vaizdai, kuris yra laikomas sėkmingos karjeros sąlyga. Tačiau, kaip įvardija autorė, ikimokyklinio amžiaus vaikų „aš“ vaizdas yra labai trapus, nes jie kol kas dar sunkiai gali apibūdinti save kaip asmenybę. Tačiau, stebėdami suaugusiųjų pasaulį ir skatinami smalsumo, jie bando ieškoti savyje požymių, išskiriančių juos iš aplinkinių. Suaugusiems šioje situacijoje reikia būti itin atidiems – bet koks pasisakymas apie vaiko gebėjimus, interesus ar kitas asmenybės charakteristikas gali turėti labai didelį poveikį, nes šio amžiaus vaikai, neturėdami aiškaus ir pagrįsto savęs suvokimo, yra linkę tikėti informacija, kurią gauna iš išorės (R. Valickienė, 2010).

M. L. Savickas (2002) kalbėdamas apie vieną iš svarbiausių sudėtinių „aš“ vaizdo dalių – profesinis „aš“ vaizdas, nurodo, kad šis vaizdas – vaikui suprantamas kaip asmenybės savybių, kurias žmogus laiko svarbiomis darbinių vaidmenų atlikimui. Anot jo vaikas, suvokdamas save, bando numatyti, kaip tos savybės, kuriomis jis pasižymi, dera su reikalavimais, kuriuos jis priskiria tam tikrų profesijų atstovams, pvz.: vaikas svarsto: „aš norėčiau būti auklėtoja, nes aš mėgstu prižiūrėti lėles“ (Savickas, 2002).

H. Galkytė (1977) kalbėdama, apie ikimokyklinio amžiaus vaikus teigia, kad jų domėjimasis ateities planais ir profesija yra šalutinis. Tokio amžiaus vaikai dar tik pradeda pažinti profesijų įvairovę. Dažniausiai jie nori tapti tokiais, kurie gyvena jų artimiausioje aplinkoje, ir kurie jiems šiuo laikotarpiu yra padarę didžiausią įspūdį, pvz.: vaikas norėtų būti pardavėja, nes jis įsivaizduoja, kad visos prekės kurias pardavinėja ši teta yra jos ir ji nemokėdama pinigų gali įsigyti sau norimą prekę, vaikas nori irgi ja tapti, kad galėtų patenkinti savo poreikius ir pan. Tačiau šiuo atveju visi vaiko planai turėtų būti remtini savęs pažinimu, savo galimybių žinojimu, nes savęs pažinimas ir vertinimas yra svarbi savęs suvokimo pakopa ir būtina asmenybės savybė, kuri reguliuoja individo elgesį (Galkytė, 1977).

D. Superis (1990) kalbėdamas apie ankstyvąją karjeros raidą, kuri vyksta vaiko ikimokykliniais metais, nurodo, kad svarbiausi veiksniai yra: vaiko smalsumas, vaiko polinkis tyrinėti, vaiko interesų vystymasis, vaiko pažintinių gebėjimų vystymasis, vaikui svarbūs asmenys.

Anot jo *vaiko smalsumas* – vienas svarbiausių žmogaus poreikių ir varomųjų jėgų. Kadangi ankstyvojoje vaikystėje dar tik formuojasi pasaulio ir savęs vaizdas, smalsumo vedamas pažinimas vaiko gyvenime užima labai daug laiko. Smalsaudami vaikai turi galimybę pažinti save ir pasaulį, kuris supa, taipogi lavina savo mąstymo gebėjimus, išbando įvairų elgesį, sužino, kas jiems patinka, o kas – ne. Domėjimosi naujais dalykais patirtis anot D. Superio (1990) labai svarbi karjerai, nes ji padeda formuoti vaikų supratimui apie jų interesus, vertybes ir gebėjimus. Taip pat padeda vėlesniame amžiuje priimti tokius karjeros sprendimus, kurie labiau atitinka

asmenybės poreikius. Tad labai svarbu, kad vaikystėje, ypač vaiko ikimokykliniais metais, įvairiais būdais vaikui būtų skatinamas smalsumo jausmas, nes jis skatina vaikus tyrinėti savo aplinką, namus, bendraamžius, gilintis į santykius su tėvais ir kitais žmonėmis (Valickienė, 2011).

Vaiko polinkis tyrinėti anot D. Superio (1990), taipogi svarbi vaiko įgyta patirtis, kuri gali būti naudinga ir vėliau mokantis naujų dalykų. Polinkio į tyrinėjimus nepatariama slopinti, nes jis – labai svarbus sėkmingai vaiko karjeros raidai. Vaikas, kurio tyrinėjantis elgesys buvo slopinamas, ateityje gali turėti didelių sunkumų karjeros kelyje, gali nukentėti jo profesinė branda, nes jis pradeda stokoti tam tikrų interesų bei reikiamų žinių, kurias galėjo įgauti vaikystėje, tyrinėdamas jį supantį pasaulį.

A. Valickienė (2011), kalbėdama apie *vaiko interesų vystymąsi* nurodo, kad jis padeda atskleisti tas sritis, kuriomis dėl vienokių ar kitokių priežasčių iš tikrųjų nuoširdžiai domimės. Vaiko domėjimasis tam tikra veikla laikui bėgant, tampa jo interesais. Interesų suvokimas, taip pat gali įtakoti renkantis profesiją ar karjeros kryptį. Vaikas, kuris pradeda suprasti savo interesus, gali be jokių valios pastangų suvokti, kokia veikla jam iš tikrųjų įdomi ir reikšminga, kur jam reikia labai nedaug pastangų ir energijos, kad galėtų pasiekti gerų rezultatų.

Vaiko pažintiniai gebėjimai vystosi vaikui augant, jis vis daugiau atsimena, supranta, geba analizuoti didesnę sudėtingesnės informacijos kiekį vienu metu, tik pažintinių gebėjimų raida turi įtakos kaip ir ką vaikai mąsto apie darbus ir karjerą.

Dažniausiai vaikų profesinį pasirinkimą įtakoja ir jam *svarbūs asmenys*, jie dažniausiai nori tapti tokiais pat kaip ir jie, tuomet pradeda plačiau domėtis žmogaus kuriuo domisi profesine veikla, pradeda ją „matuoti“ sau, perima elgesio aspektus, kurie atitinka jo suvokimą apie save, ir atmeta tuos, kurie – neatitinka. Proga kurios metu vaikystėje, stebint svarbių asmenų veiklą, susipažinti su kuo platesniu profesijų ratu labai svarbi ateityje, renkantis savo karjeros kryptį. (Valickienė, 2011).

Apibendrinant galima teigti, kad ikimokykliniai vaiko metai taipogi svarbūs asmens karjerai. Todėl būtina vaikams suteikti žinių bei sudaryti sąlygas, kad kuo plačiau būtų ugdomas profesinis pažinimas. Taip pat reikėtų sudaryti tinkamas sąlygas vaiko vaidmeniniams žaidimams, nes jų metu vaikas turi galimybę išbandyti save įvairiuose profesiniuose vaidmenyse, kurie gali turėti įtakos jo tolimesniame gyvenime. Anot R. Valickienės (2011) žaidimas netiesioginiu būdu padeda vystytis įgūdžiams, kurie vėliau bus labai svarbūs atliekant įvairias užduotis karjeros kelyje.

1.2.2. Pedagogo, kaip ugdytojo, veikla ugdymo karjerai aspektu

Ikimokyklinės įstaigos pedagogas, ugdymo procese atlieka svarbų vaidmenį, jis turi sukurti pasitikėjimo jausmą, meilę, šilumą, pagarbą, priartėti prie vaiko taip, kaip tai daro jo šeima (Ruškus, Žvirdauskas, Zybartas ir kt., 2012). Teigiama, kad ikimokyklinėje įstaigoje, pedagogas atlieka svarbų vaidmenį ugdant vaiką, kaip asmenybę, padedant jam atsiskleisti, kaip atskiram individui.

Ikimokyklinės įstaigos pedagogui keliama pagrindinė užduotis – prižiūrėti ikimokyklinio amžiaus vaikus, vaikų lopšelyje ar darželyje bei užtikrinti jų saugumą, ugdyti jų asmenybę, puoselėti pomėgius ir įgūdžius (Smilgienė, 2012).

Pasak Z. L. Petrikienės (2007), iš pedagogo reikalaujama kokybiško, kompetentingo darbo, atsakomybės, vidinės intuicijos ir kitų savybių. Visos šios savybės, padeda kokybiškai organizuoti ugdymo procesą bei ugdyti vaikus. Nurodoma, jog ikimokyklinis amžius – labai svarbus žmogaus tapsmui, nes šiuo laikotarpiu dedami asmenybės pagrindai (Smilgienė, 2012). Tad neatmetamai įžvelgiama ir ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogo, įtaka ugdant juos karjerai.

Lietuvos profesijų klasifikatoriuje (LPK 2012), nurodoma, jog nuo ikimokyklinės įstaigos pedagogo darbo, jo gebėjimo suprasti ir įvertinti vaikų raidos ypatybes gali priklausyti ir tolesnis sėkmingas ar nesėkmingas jų mokymasis mokykloje, netgi profesinė karjera ir asmeninis gyvenimas.

L. Aidarova, M. Antropova, K. Bardinas ir kt. (1983), kalbėdami apie vaikų ugdymą karjerai, teigia, jog vaikai negeba įvertinti paprasto darbo, dažnai susižavi tik retomis, sėkmingomis, kaip jas reprezentuoja visuomenė, profesijomis. Tad siekiant sėkmingo ugdymo, pedagogai privalo siekti, kad vaikai suprastų ir pajustų, jog kiekvienas darbas yra svarbus, kiekvienas yra reikalingas ir būtina jį gerbti.

Anot A. Grabauskienės (1990), kad ikimokykliniame amžiuje vyktų sėkmingas vaikų ugdymas karjerai, pedagogas pirmiausiai privalo tinkamai organizuoti bei vykdyti – vaikų darbinį ugdymą. Ir nurodo, jog darbinis ugdymas – tai tikslingas asmenybės rengimas darbui, kuriuo siekiama, kad būtų perduota apibendrinta darbo patirtis, kurią sudaro darbinės veiklos žinios, mokėjimai, ir įgūdžiai, dorovinis požiūris į darbą bei darbo žmogų.

B. Bitinas (1961), taipogi, nurodo vaikų darbinio ugdymo svarbą ikimokykliniame amžiuje, nes tai, anot jo, padeda formuoti pažiūras į būsimą veiklą bei profesijos pasirinkimą.

Siekiant, kad darbinis ugdymas būtų veiksmingas, A. Grabauskienė (1990) teigia, jog būtina žinoti pagrindinius ikimokyklinio amžiaus vaikų darbinio ugdymo uždavinius:

1) *siekti, kad vaikai suprastų darbo reikšmę, skirtumą nuo kitų veiklos rūšių ir ryšį su jomis*. Ikimokyklinio amžiaus vaikas turėtų suvokti, kuo skiriasi žaidimas nuo darbo, kad visi darbai yra svarbūs bei reikalingi, kad lengvų darbų – nėra, darbas padeda kurti vertybes;

2) *mokyti vaiką dirbti*, pagrindinis tikslas – formuoti vaiko darbo įgūdžius, kad darbas kurio imasi vaikas nesibaigtų nesėkme, nes patiriant nesėkmes jis ilgainiui pradės išsisukinėti nuo darbo, darbinių pavedimų;

3) *ugdyti darbo kultūros įgūdžius bei įpročius*. Jeigu ikimokykliniame amžiuje nebus padėti darbo kultūros pamatai, teigiama, kad vėliau juos išugdyti bus beveik neįmanoma. Todėl pedagogas turėtų siekti, kad vaikas įgytų darbo kultūros įgūdžių, kuriuos sudaro: tvarkingumas; planingumas; naudojimasis naujais žiniomis, priemonėmis, metodais; ekonomiškumas; draugiškumas bei įprotis baigti pradėtą darbą;

4) *supažindinti su suaugusiųjų darbu, jo reikšme, įvairiomis profesijomis, jų sukuriamomis vertybėmis, darbo sąlygomis*. Būtina, kad vaikas gebėtų atkreipti dėmesį į dirbantį žmogų, kaip jis dirba, kodėl taip dirba, ar sunku jam, ar lengva;

5) *ugdyti darbui reikalingas asmenybės savybes* – padėti tų savybių pagrindus, svarbiausia asmenybės savybė, kurią pedagogas privalo siekti, kad būtų išugdyta ugdymo procese – darbštumas (Grabauskienė, 1990).

Apibendrinant šią situaciją galima teigti, kad ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus karjerai, neatmetamai svarbus – pedagogo požiūris į šį procesą. Būtina, kad pedagogas nuo pat mažumės pasitelkdamas įvairius darbo metodus ir formas, rengtų vaikus, kaip asmenybes darbui, padėtų jiems susiformuoti teigiamą požiūrį į darbą. Būtina siekti, kad vaikas įgytų reikiamų savybių, kurių dėka ateityje patirtų kuo mažiau nesėkmių planuojant savo asmeninę karjerą, dirbant ar pan.

1.2.3. Profesinio informavimo metodai ir formos

Ikimokyklinis amžius – palankiausias vaiko gebėjimų ugdymui ir plėtojimui. Vaiko gebėjimus, kurie būtini jo asmenybės formavimuisi, šiame amžiuje, sėkmingai galima ugdyti žinant šio amžiaus vaikų raidos ypatumus bei parenkant tinkamus ugdymo metodus ir formas. Taip pat ir su ankstyvuojančiu karjeros projektavimu. Jei organizuojant ugdomasias veiklas bus pasirinkti tinkami informavimo metodai ir formos, formuosis palankesnės sąlygos vaiko pasirinkimui tolimesniame amžiuje, kai bus būtina apsispręsti kokią profesiją nori pasirinkti, kokiam darbui jis, kaip asmuo yra tinkamas.

„Profesinis informavimas – tai nuoseklus, sistemingas jaunuolių supažindinimas su profesijų įvairove, jų specifiška, atsižvelgiant į jų amžių“ (Motiejūnaitė, http://www.pvdprc.lt/PIT/files/PIT_kas_tai.pdf). Profesinis informavimas reikalauja tikslios ir

racionalios pedagogo veiklos, kuri ruošų vaikus sąmoningai mąstyti apie įvairias profesijas. Kad vyktų efektyvesnis profesinis informavimas, būtina naudotis įvairiomis informavimo formomis ir metodais.

Žodis „metodas“ (gr. *methodos*), kaip nurodoma *tarptautinių žodžių žodyne* (www.tzz.lt) reiškia veikimo būdą. „Profesinio informavimo metodikoje profesijos patarėjams“ (2008), išskiriami šie profesinio informavimo metodai:

- *stebėjimas* – padeda suvokti išorinio pasaulio daiktus bei reiškinius, pvz.: stebėjimas tam tikros profesijos atstovą, jo darbo vietoje;

- *praktinė veikla* – pasirinkus šią veiklą svarbu tinkamai apibendrinti ir vertinti jos rezultatus. Ugdytinis turi suvokti ir vertinti savo praktinio darbo reikšmę, vertinti darbo kokybę, kad turėtų galimybę išmatuoti savo pajėgumą, polinkius, sugebėjimus.

- *vaizdinių priemonių demonstravimas* – padeda geriau įsiminti ir suvokti reiškinius. Vaizdinės priemonės, kuriomis būtų siekiama profesinio informavimo tikslų – kino filmai, televizijos laidos, paveikslai, nuotraukos, albumai ir kt.

- *verbaliniai (žodiniai metodai)* – tai pokalbiai, pasakojimai, paskaitos ir pan. Be šio metodo neįmanomas profesinis informavimas, jis reikalauja siekti įtikinamumo, aiškumo kalbamais klausimais, ugdyti vaiko mąstymą ir pažiūras.

- *IKT* (informacinės kompiuterinės technologijos) – atveria platesnes galimybes rinkti, apdoroti ir teikti reikalingą informaciją.

- *literatūros skaitymas* – turi pažintinę ir auklėjamąją reikšmę. Reikiamos informacijos apie profesijas, kuri atitiktų besidominčiojo interesus ar amžiaus ypatybes galima rasti grožinės literatūros kūriniuose, mokslo leidiniuose, specialioje literatūroje apie profesijas, žurnaluose ir laikraščiuose, informaciniuose leidiniuose (lankstinukuose) (Profesinio informavimo metodika profesijos patarėjams, 2008).

Metodas – būdas, kurio pagalba galima siekti tam tikrų tikslų, o jų įvairovė padeda atliepti įvairius ugdymosi poreikius. Ugdymo procese metodai naudojami, siekiant padėti geriau išgirsti, pajauti, pamatyti ar įgusti (Gedvilienė, 2010).

K. Pukelis (2003), kalbėdamas apie profesinio informavimo formas, nurodo, jog tai įvairūs renginiai, kurių metu įvairiais metodais supažindinama su profesijomis bei joms reikalingomis žmogaus savybėmis. Pasak jo, efektyviausios veiklos formos yra tos, kurių naudojimas sudaro prielaidas aktyviai suvokti, praktiškai pažinti ir emociškai patirti perteikiamus dalykus apie profesijas, profesijos atstovų darbą ar jų karjeros galimybes (Pukelis, 2003)

Anot G. Leonard (1968) dažniausiai taikomas profesinio informavimo formos – 1) individualus ir grupinis konsultavimas; 2) informacijos apie darbo pasaulį bei švietimo sistemą

perteikimas pamokų ar seminarų metu; 3) vizitai į įmones ar mokymo įstaigas; 4) susitikimai su įvairių profesijų atstovais.

L. Jovaiša (1978), kalbėdamas apie profesinio informavimo formas, nurodo: 1) ekskursijos; 2) susitikimai su įvairių profesijų atstovais; 3) klasės vadovo valandėlės; 4) profesinio informavimo konferencijos; 5) filmų, laidų žiūrėjimas; 6) parodos; 7) teminiai vakarai, vaidinimai.

„Profesinio informavimo metodikoje profesijos patarėjams“ (2008) nurodomos šios profesinio informavimo formos: 1) profesinis informavimas pamokų metu; 2) vizitai į įmones, mokymo įstaigas bei ekskursijos į muziejus; 3) susitikimai su įvairių profesijų atstovais; 4) profesinis informavimas klasės valandėlių metu; 5) profesinio informavimo konferencijos; 6) kino filmai, televizijos laidos, radijas; 7) speciali literatūra; 8) stendai; 9) parodos; 10) profesinis informavimas parodų metu; 11) inscenizavimas, vaidinimas, konkursai; 12) profesinio informavimo dienos (savaitė); 13) internetas.

D. Beresnevičienė (1990), kalbėdama apie profesinio informavimo formas, pirmiausia nurodo profesinį informavimą paskaitų metu. *Paskaitų* metu sudaromos galimybės, nuodugnai aptarti specialybės turinį, žmogaus vaidmenį, profesijos ypatumus (ekonominiai, socialiniai, perspektyvos), keliamus reikalavimus. Taip pat išdėstomi psichologiniai ir fiziologiniai reikalavimai tam tikrai profesijai bei tobulinimo galimybės.

Ekskursijos. Ši profesinio informavimo forma padeda vaikams geriau susipažinti su realiomis profesijų sąlygomis iš arčiau, išsiaiškinti kokių savybių reikalauja tam tikras darbas, kas atstovauja darbuotojų interesams ir pan. Ekskursijos gali būti organizuojamos ne tik į įmones, bet ir į mokymo įstaigas, tačiau tai labiau būdinga vyresnio amžiaus vaikams. Naudojant šią profesinio informavimo formą, būtina vaikams atskleisti įvairių profesijų turinį (L. Jovaiša, 1978).

Susitikimai su įvairių profesijų atstovais. Šių susitikimų metu, suteikiama galimybė gauti pirminę informaciją apie profesijas. Kad susitikimai būtų įtaigūs ir sudomintų vaikus, organizuojant šio pobūdžio susitikimus svarbu rasti tinkamų, vieną ar kitą profesiją reprezentuojančių atstovų, nes priešingu atveju, šie susitikimai bus ne naudingi, o klaidinantys (Pukelis, 2003).

Konferencijos. Jų metu vyksta įvairūs emocionalūs pasakojimai profesijų tema, kurių pagrindinis tikslas, kad mokiniai savo valia, be išorinės įtaigos nuspręstų, kuo norėtų būti, kokią profesiją pasirinkti.

Filmai, televizijos laidos, radijas. Šios profesinio informavimo formos šiandieninėje visuomenėje laikomos labiausiai prieinamos, vaikams gali būti demonstruojami įvairūs kino filmai ar informacinės laidos apie tam tikras profesijas. Jų metu sudaromos galimybės vaikams

atkreipti dėmesį, kokius darbus dirba žmonės, kokia jų specifika. Po šios veiklos, būtina aptarti ir išanalizuoti matytą informaciją, kad vaikai lengviau įsisąmonintų profesinės veiklos ypatumus ar suvoktų jos reikšmę visuomenei ir žmogui (Profesinio informavimo metodika profesijos patarėjams, 2008).

Speciali literatūra. Su įvairiomis profesijomis galima susipažinti ir analizuojant įvairią, profesiniam informavimui skirtą literatūrą: grožinės literatūros kūriniai; mokslinė ir techninė literatūra, žurnalai; laikraščiai; informaciniai leidiniai ir kt. Specialioje literatūroje dažniausiai pateikiami profesijų aprašymai bei kita naudinga informacija apie profesijas bei jų atstovams keliamus reikalavimus.

Teminiai vakarai. Šių užsiėmimų metu vaikai gali inscenizuoti įvairias profesijas, kurių metu būtų sudaromos sąlygos pamėgti kiekvieną darbą, vaizduojant jo veiksmus. Taip pat teminių vakarų metu gali būti organizuojamos įvairios viktorinos, konkursai, susitikimai – vakaronės, kurie skatintų jaunuolius savarankiškai gilintis į tam tikrą profesiją (Beresnevičienė, 1990).

Apibendrinant galima teigti, kad egzistuoja gan nemažai įvairių profesinio informavimo metodų, formų ir jie visi gali būti naudingi, jei bus pateikti teisingai. Svarbu, kad profesinio informavimo metodai ar formos, būtų parenkami atsižvelgiant į vaikų amžių, gebėjimus, interesus, poreikius, ugdymo tikslą bei uždavinius.

1.2.4. Tėvų įtaka vaikui ugdymo karjerai kontekste

Tėvai yra pirmieji ir svarbiausi vaikų ugdytojai. Jie suteikia vaikui saugumą, globą ir auklėjimą. Šeimoje susiformuoja požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save, įpročiai, nuostatos, vertybės, kurios gali būti teigiamos arba koreguotinos. Joje patirti įspūdžiai ir įpročiai, įskiepytos vertybės, tėvų meilė, autoritetas, pamokymai ir patarimai išlieka ilgai – tai pamatas, ant kurio statomas visas vaiko gyvenimas (Monkevičienė, 1993).

Kaip teigia G. Žibėnienė (2000), tėvai yra pirmieji, prigimtiniai, pagrindiniai ir nuolatiniai vaiko ugdytojai. R. Žukauskienės (2007) nuomone, ryšys tarp vaiko ir tėvų daro didžiulę įtaką vaiko raidai. Tėvai įtvirtina vaikui pagrindines socialines normas, parengia jį platesniam socialiniam bendravimui su suaugusiais ir bendraamžiais (Litvinienė, 2002).

J. Banytė (2001) taip pat įvardija tėvus, kaip pirmuosius vaiko ugdytojus. Jie vaikui iškelia panašius uždavinius, kuriuos vaikams pradėjus lankyti ikimokyklinę įstaigą iškelia ir pedagogai.

Ankstyvojoje vaikystėje vaikai ypač imlūs naujai informacijai, kaupia žinias apie juos supantį pasaulį ir esamas galimybes, alternatyvas, išbando įvairius elgesio būdus, todėl tėvų patarimai bei paaiškinimai šiame amžiuje gali ne tik sudominti, bet ir paskatinti vaiką tyrinėti galimybes susijusias su jų ateities profesiniu keliu. Kaip teigia V. Titarenka (1980), kiekviena

šeima privalo ruošti vaikus profesinei veiklai, svarbu, kad vaikai kuo anksčiau suvoktų profesinės veiklos būtinumą.

Anot N. M. Ferry (2006), šeima, kurioje vaikas auga yra viena iš pagrindinių informacijos šaltinių apie profesijas ir turi didelę įtaką profesijos pasirinkimo procese. Augant šeimoje sudaromos galimybės susipažinti su vaidmenų modeliais, kaupiama patirtis, numatomos galimybės, diegiama vertybių sistema, teikiama parama ir paskatinimas, išryškinamos šeimos tradicijos, lūkesčiai, reikalavimai (Jovaiša, 1999).

Kadangi tėvai – pirmoji vaiko socializacijos grandis, tad tikslinga, jog tėvų įtakoje vaikas pažįsta save, darbo pasaulį, suvokia šeimos tradicijas, jos vertybines nuostatas, galimybes (Daukilas, 2001). „Šeimoje yra visos sąlygos jau nuo mažens psichologiškai ruošti vaikus darbui, t.y. žadinti jų domėjimąsi darbu, ugdyti darbo pamėgimą, mokyti ir pratinti dirbti, skiepyti organizuotumo ir praktinės veiklos įgūdžius – visas tas savybes, nuo kurių priklauso darbo sėkmė“ (Bitinas, 1961). Tad vienas iš svarbiausių ir pagrindinių tėvų uždavinių – ugdyti vaikų troškimą kuo daugiau žinoti.

Teigtina, kad tėvai didžiausią įtaką vaikams daro savo gyvenimo pavyzdžiu ir reakcija į vaiko elgesį, pasiekimus, iškylančius sunkumus, nesusipratimus, vaikui svarbių klausimų sprendimą. Būtina, kad tėvai savo vaikus paremtų, padrąsintų, sustiprintu, o kartu leistų galutinius sprendimus priimti pačiam, prieš tai įspėjant apie galimas jų pasekmes ir suteikiant progą su tomis pasekmėmis susidurti (Kriščiūnaitė, Smailys, 2011).

Pasak R. Petrauskaitės (1996), daugiau ir artimiau bendraudami, tėvai vaikams gali duoti naudingų patarimų, nes jie jau turi sukaupę tam tikrą profesijos pasirinkimo ir darbinės veiklos patirtį. Tačiau anot B. Bitino (1961), vaikų pažiūros į profesijas labai daug priklauso nuo tėvų, kaip jas vertina tėvai, tokias pažiūras ir suformuoja savo vaikams.

K. Miškinis (2003), išskiria klaidas, kurias dažniausiai daro tėvai dalyvaudami vaiko profesinio pasirinkimo procese:

- kategoriškai įtikinėja vaikus rinktis jų siūlomą specialybę, tačiau nepagalvoja apie tai, ar vaikui ji patinka, ar jis tam gabus.;
- nesuteikia pakankamai žinių apie profesijas;
- pamiršta vaiko interesus, gabumus, fizines savybes;
- pataria pagal tai, ar profesija yra prestižinė, vyriška ar moteriška, nestokoja stereotipinio mąstymo, kad specialybių tinkamumas nėra susijęs su lytimi, visos specialybės yra gerbiamos;
- jei vaikui gerai sekasi tam tikras dalykas mokykloje, tai nereiškia, kad ir universitete bus taip pat. Tuo labiau tai nereiškia, kad šis dalykas vaikui patinka. Mokykloje dėstomi dalykai parodo studijų kryptį, bet ne konkrečia specialybę.

R. Kriščiūnaitė ir A. Smailys (2011), taipogi nurodo tėvų klaidas, kurios pasireiškia dalyvaujant vaiko profesinio pasirinkimo procese:

- nesidomėjimas, kaip vaikas renkasi profesiją, paliekama spręsti pačiam;
- spaudimas, kad vaikas ką nors pasirinktų, bet nesidomėjimas, kaip ir ką pasirinks;
- tiesioginis ar netiesioginis spaudimas ar skatinimas pasirinkti tėvams priimtina profesiją;
- gabi šeimoje nuostata, jog profesija paveldima iš kartos į kartą, ši nuostata gali būti paremta tėvų noru perduoti savo patirtį, įsitikinimus.

Apibendrinant pateiktas tėvų klaidas, matyti, kad tėvai prieš vaikui renkant profesiją gali ne tik padėti, bet ir gerokai pakenkti. Tačiau tėvams teikiant pagalbą savo vaikams, profesiniais klausimais, būtina įsiklausyti į vaikų norus, įvertinti jų polinkius, interesus, gebėjimus. Vaikams svarbu gauti grįžtamą ryšį apie savo pasirinkimą iš tėvų, aptarti jų profesinės karjeros patirtį. (Sokolova, 2004). Tėvai turėtų suvokti, jog vaiko pašaukimas/pasirinkimas gali skirtis nuo jų nuomonės ar poreikių. Tad vaikus šiuo klausimu būtina palaikyti, nes ne jie vėliau dirbs pagal pasirinktą profesiją ir jau ankstyvojoje vaikystėje padėti sukaupti reikiamą patirtį, kad būnant vyresnėse klasėse patirtų mažiau sunkumų ir konfliktinių situacijų renkant profesinį kelią.

2. ANKSTYVOJO KARJEROS PROJEKTAVIMO (X LOPŠELIO-DARŽELIO ATVEJIS) TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimas, kurio **tikslas** – atskleisti ankstyvojo karjeros projektavimo ypatumus ikimokyklinėje įstaigoje, susideda iš tokių tyrimo metodų:

- Pusiau struktūrizuotas interviu;
- Kokybinė (content) duomenų analizė.

Tyrimas buvo atliktas remiantis *kokybine (content) duomenų analize*. Jis atliktas viename Šiaulių miesto lopšelyje-darželyje. Pirmiausia buvo atlikta turinio analizė, siekiant išsiaiškinti, ankstyvojo karjeros projektavimo situaciją Lietuvos lopšeliuose-darželiuose, buvo nagrinėjami X lopšelio-darželio bei atsitiktiniu būdu internete rasti 32 (trisdešimt dviejų) Lietuvos ikimokyklinių įstaigų (žr. 3 priedas) dokumentai (strateginis planas, ugdymo programa, auklėtojų veiklos planai). Kokybinė (content) analizė – metodas skirtas reziumuoti reikšmingus duomenis, kurie susiję tam tikru aspektu. Šis metodas – standartinis metodas, norint atskleisti nagrinėjamo objekto turinį ir yra dažnai naudojamas socialinių mokslų tyrimuose (Žukauskienė, 2008).

G. Šaparnis (2000) teigia, jog kiekvienas tyrimo metodas turi savo silpnąsias ir stipriąsias puses. Anot jo kokybinės turinio analizės stipriosios pusės – gilumas ir detalumas; atvirumas – galimybė generuoti naujas teorijas ir idėjas; galimybė pamatyti pasaulį tiriamojo akimis ir galimybė išvengti išankstinių nuostatų. Silpnosios tyrimo pusės – sunku susisteminti ir generuoti duomenis; tyrimas priklausomas nuo tyrėjo savybių, gebėjimų ir įgūdžių, kuriuos patikrinti praktiškai neįmanoma.

X lopšelio-darželio pedagogų bei šeimos požiūriui į ankstyvąjį karjeros ugdymą tirti buvo pasirinktas interviu raštu metodas. Kokybinių tyrimų metodai – lankstūs, nes yra orientuoti į interpretaciją, o ne į matavimus; į procesą, o ne į išvadą; atkreipia dėmesį į situacijas ir elgesio ryšį, kuris teikia didžiausią įtaką patirties formavimui (Kardelis, 2005). Tiriant ikimokyklinės įstaigos pedagogų bei tėvų požiūrį ankstyvajam karjeros projektavimui, buvo taikomi atviro tipo klausimai, leidžiantys išsakyti subjektyvią nuomonę. Interviu raštu metodas buvo pasirinktas siekiant išlaikyti apklaustųjų anonimiškumą, nes jis didina atsakymų patikimumą, atvirumą ir nuoširdumą, skatina susikaupimą. O atviri klausimai, kaip nurodo I. Luobikienė (2010), suteikia galimybę savarankiškai formuluoti atsakymą, kuris atspindi jo stilių, informuotumą, kalbą ir kt.

Tyrimo organizavimo procesas.

Klausimynas buvo sudarytas remiantis išanalizuota teorine medžiaga bei naudotasi asmenine patirtimi. Apklausoje naudojama sąvoka „ankstyvasis ugdymas karjerai“, vietoj

„ankstyvasis projektavimas karjerai“, nes remiantis asmenine patirtimi ši sąvoka apklaustiesiems yra lengviau suprantama.

Siekiant atskleisti pedagogų požiūrį į ankstyvąjį karjeros projektavimą lopšeliuose-darželiuose ir jo svarbą karjerai, pedagogams buvo pateikta 11 atviro tipo klausimų (1 priedas). Klausimais buvo siekiama išsiaiškinti: ar pedagogų nuomone būtina vaikus pradėti rengti karjerai jau ikimokyklinėse įstaigose ir kodėl; kaip ugdymo procese pedagogai vaikus supažindina su profesijomis; kokias profesinio informavimo formas naudoja supažindinant vaikus su profesijomis; kodėl jų nurodytos formos yra efektingiausios ugdant vaikus karjerai; ar į ugdymą karjerai yra įtraukiami vaikų tėvai ir kokiais būdais; ar įstaigos vaikų ugdymo programoje skiriamas dėmesys ankstyvajam ugdymui karjerai ir kas akcentuojama tam tikro amžiaus vaikams; kokius gebėjimus vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu; su kokiais sunkumais pedagogas susiduria į ugdomąjį procesą įtraukiant veiklas, susijusias su ankstyvuju ugdymu karjerai; apie ką norėtų sužinoti kursų/seminarų/mokymų metu, plėtojant savo kompetencijas susijusias su ankstyvuju ugdymu karjerai; buvo prašoma pasidalinti gerąja patirtimi, susijusia su ankstyvuju ugdymu karjerai bei pateikti patarimų, rekomendacijų kolegoms, ugdytinių tėvams, kad jų organizuojamoje veikloje vyktų efektyvesnis ugdymas karjerai.

Siekiant atskleisti tėvų požiūrį į ankstyvąjį karjeros projektavimą ir jo svarbą karjerai, tėvams buvo pateikti 7 atviro tipo klausimai (2 priedas). Kuriais siekiama išsiaiškinti: ar jų nuomone būtina vaikus pradėti rengti karjerai jau ikimokyklinėse įstaigose ir kodėl; kaip tėvai kasdieninėje veikloje prisideda prie savo vaiko ugdymo karjerai ir kokiais būdais; kokios profesinio informavimo formos, jų nuomone, yra efektingiausios ugdant vaikus karjerai; ar jų vaiko ikimokyklinėje įstaigoje ugdymo metu vaikai ugdomi karjerai ir kokias būdais; kokius gebėjimus, jų nuomone, vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu; ar tėvai dalyvauja pedagogų organizuojamose veiklose susijusiose su ugdymu karjerai ir kokios tai veiklos; taip pat buvo prašoma pateikti patarimų, rekomendacijų ikimokyklinės įstaigos pedagogams, kad jų organizuojamoje veikloje vyktų efektyvesnis ugdymas karjerai.

Apklaustos rezultatai nagrinėti taip pat pasitelkiant turinio (content) analizės metodą. Šiuo metodu siekiama rezultatus pagrįsti remiantis tiriamojo teksto turiniu bei analizuotais duomenimis kategorijų pavidalu. Kadangi kaip teigia R. Tidikis (2003), turinio (content) analizė remiasi interpretacija, todėl kategorijų išskyrimas nėra automatiška, mechaninė technika, bet kūrybiškas interpretavimo procesas, siekiant atkoduoti tekste esančias prasmes.

Tyrimas buvo vykdytas 2013 metų gruodžio mėnesį. Jame dalyvavo 13 (trylika) Šiaulių miesto X lopšelio-darželio ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir 43 (keturiasdešimt trys) tos pačios įstaigos tėvai.

Pedagogų apklausoje buvo siekiama apklausti visus X lopšelio-darželio ikimokyklinio ugdymo pedagogus dirbančius su 3-4, 4-5, 5-6, 6-7 metų amžiaus vaikais, buvo išdalinta 13 (trylika) atviro tipo klausimų anketų ir jos visos grįžo atgal. Apklausa tėvams buvo vykdoma atsitiktiniu būdu, siekta apklausti tėvus, kurių vaikų amžius vyrautų įvairus. Tėvams buvo išdalinta 50 (penkiasdešimt) atviro tipo klausimų anketų, atgal grįžo – 43 (keturiasdešimt trys).

Taigi galima teigti, kad atsakymai gauti apklausos metu padės atskleisti X lopšelio-darželio pedagogų bei tėvų požiūrį į ankstyvojo ugdymo karjerai svarbą.

3. ANKSTYVOJO KARJEROS PROJEKTAVIMO (X LOPŠELIO-DARŽELIO ATVEJIS) TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

3.1. Ikimokyklinių įstaigų dokumentų turinio analizė

Šiandieninėje visuomenėje lopšelis-darželis suvokiamas, kaip vieta, kurioje ugdytojas (pedagogas) gali atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų poreikius ir pakreipti juos reikiama linkme. Anot I. Arlauskienės ir S. Neifacho (2011), lopšelyje-darželyje vaikui turi būti sudaromos sąlygos – kaupti socialinę patirtį, spręsti iškylančias problemas bei formuoti asmeninėms kompetencijoms.

Tad siekiant išsiaiškinti ankstyvojo karjeros projektavimo situaciją Lietuvos ikimokyklinėse įstaigose, buvo nagrinėjami X lopšelio-darželio bei atsitiktiniu būdu internete rasti 32 (trisdešimt dviejų) Lietuvos ikimokyklinių įstaigų (žr. 3 priedas) dokumentai (strateginis planas, ugdymo programa, auklėtojų veiklos planai). Ikimokyklinių įstaigų dokumentuose buvo siekiama išvelgti šiandieninę situaciją karjeros projektavimo aspektu, koks dėmesys skiriamas šiam procesui, ar vaikai ugdomi karjerai ikimokyklinėse įstaigose, kaip kasdienėje ugdomojoje veikloje jie supažindinami su profesijomis ir pan.

Pirmiausia, siekiant išsiaiškinti šią situaciją dėmesys buvo skiriamas ikimokyklinių įstaigų strateginių planų analizei. Ikimokyklinių įstaigų strateginiuose planuose nurodomos priemonės, kuriomis siekiama numatyti, kaip bus įgyvendinti įstaigos veiklai keliami prioritetai, planuojami kaitos pokyčiai ir pan. Šis dokumentas įstaigai padeda kryptingai planuoti veiklą, racionaliai paskirstyti finansinius, materialinius ir darbo išteklius bei yra pagrindas lopšelio-darželio metiniams veiklos planams, grupių ugdomosios veiklos planams sudaryti. Tačiau šiuose dokumentuose ankstyvojo karjeros projektavimo užuomazgų neaptikta.

Daugiausia karjeros projektavimo užuomazgų buvo aptikta lopšelių-darželių sudarytose ugdymo programose. Tačiau būtina paminėti, jog iš 32 (trisdešimt dviejų) atsitiktiniu būdu tyrime analizuotų ikimokyklinių įstaigų ugdymo programų, 7 (septyniuose) – visiškai nebuvo aptikta karjeros projektavimo užuomazgų, o X lopšelio-darželio ugdymo programoje jų aptikta labai minimaliai – dviejuose vietose.

„Ugdymo programa – įvairiai formalizuota švietimo programa, kurios turiniu, pateikimo būdais ir metodais siekiama numatyto rezultato“ (Valstybės Žin., 2003, Nr. 63-2853). Ikimokyklinio ugdymo programos padeda pedagogui kryptingai organizuoti ugdymo turinio veiklą, ją vertinti, koreguoti bei kurti vaiko sėkmę lemiančias ugdymo sąlygas. Ugdymo programų analizė atskleidė, kaip ikimokyklinio ugdymo įstaigose pedagogai prisideda prie ankstyvojo vaikų karjeros projektavimo, kokius gebėjimus ugdo ir kt.

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdytinių kompetencijų kontekste. Atliekant ugdymo programų analizę, pastebėta, kad dažniausiai su karjeros projektavimu susijusios veiklos sritys, gebėjimai aptinkami ugdymo turinyje. Ugdymo turinys programose – išdėstytas pagal vaikui reikalingas kompetencijas ir orientuotas į vaiko poreikius, gebėjimus, interesus, saviraišką bei socializacijos galimybes. Nurodoma, kad programų ugdymo turinys orientuotas į 5 (penkias), vaikui kasdieniniam gyvenimui bei sėkmingam ugdymui(si) būtinas kompetencijas: socialinė kompetencija, sveikatos saugojimo kompetencija, komunikavimo kompetencija, pažinimo kompetencija ir meninė kompetencija.

Socialinės kompetencijos metu siekiama, kad vaikas gebėtų gyventi ir būti greta, kartu. Ugdant šios kompetencijos gebėjimus, vaikas įvaldo tam tikrą elgesį ir jo formas, kuris padeda dalyvauti socialiniame gyvenime, prisitaikyti prie skirtingų socialinių kontekstų/reikalavimų (mokykla, šeima, visuomenė), efektyviai ir konstruktyviai spręsti konfliktus (Leonienė, Ragauskienė, Baltakienė, 2011).

1 lentelė

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdant socialinę kompetenciją

(remiantis ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programų turinio analize) (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Socialinė kompetencija	Šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis	„bendraudamas su suaugusiais, žaisdamas pateikia informaciją apie (...) tėvelių darbus“, „vaikų dialogai ir diskusijos apie šeimos narius, jų vardai ir profesijos“, „supranta tėvelių darbų vertę kitiems žmonėms, tėvelių uždirbami pinigėliai skiriami šeimos poreikiams tenkinti“, „suprasti, kad tėveliai dirba, nes reikia pinigų maistui, rūbams, □ žaislams“, „domisi ir žino ką ir kur dirba jų šeimos nariai“.	5
	Darbo specifika	„stebi suaugusius, domisi jų darbais“, „išsiaiškina darbuotojų profesijas“, „susipažįsta su įvairiomis profesijomis“, „įvardija kai kurių profesijų pavadinimus“, „geba kausti ir sisteminti informaciją apie žmones, įvairias profesijas“, „kaupia informaciją apie žmonių profesijas“, „tikslina supratimą apie (...) žmonių darbą“, „susipažinti su lopšelio-darželio darbuotojų ir kitų suaugusiųjų profesijomis, jų darbo turiniu“, „turi žinių apie suaugusiųjų darbą, profesijas“, „domisi įvairia žmonių veikla, profesijomis“, „skatinti supratimą apie žmonių darbą“, „bendraudant kartu svarstyti apie įvairius darbus“, „išsiaiškina darbų prasmę“, „domisi įvairių profesijų žmonių darbu, kam jis reikalingas“, „suvokti, kad darbai būna įvairūs“, „žinoti, kodėl dirbama“, „žaidžia vaidmeninius žaidimus apie profesijas“.	20

		„pratinasi bendrauti su (...) įvairių profesijų atstovais“, „domėtis suaugusiųjų darbu, profesijomis“, „susipažinti su artimiausioje aplinkoje esančiomis aptarnavimo sferos įstaigomis (taisykla, biblioteka, paštas, policija) ir ten dirbančių žmonių profesijomis“.	
	Dorinio suvokimo plėtojimas	„ugdyti pagarbą ir pasididžiavimą kiekvienai profesijai“, „suvokti darbą kaip vertybę, suprasti, kad darbas – tai kasdienis rūpinimasis savimi ir kitais“, „suvokti darbą kaip vertybę“, „jaučia pagarbą žmogaus darbui“.	4

1 lentelės tęsinys

Analizuojant ankstyvojo karjeros projektavimo užuomazgas socialinės kompetencijos kontekste, buvo išskirtos trys subkategorijos: *šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis, darbo specifika* bei *dorinio suvokimo plėtojimas*. Šioje kompetencijoje labiausiai išryškėjo subkategorija – *darbo specifika*. Ugdant vaikų socialinės kompetencijos gebėjimus šioje srityje dažniausiai siekiama, kad vaikai susipažintų su įvairiomis profesijomis, susivoktų jų įvairovėje žinotų pavadinimus, domėtusi darbo turiniu. Silpniau išreikštos subkategorijos – *šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis* bei *dorinio suvokimo plėtojimas*. Šiose subkategorijose siekiama, kad vaikai suprastų kodėl jų tėvai dirba, kokia jų darbo vertė kitiems žmonėms, kad darbe uždirbami pinigai – skirti šeimos poreikiams tenkinti. Labai svarbu, kad kai kuriose ikimokyklinių įstaigų ugdymo programose akcentuotina, jog siekiama ugdyti vaikų suvokimą, kad darbas yra vertybė, tai kasdienis rūpinimasis savimi ir kitais; ugdo pagarbą žmonių darbams. Šių dienų visuomenėje dorinių savybių ugdymas žmogaus darbui tampa ypač svarbus, nes visuomenė linkus nuvertinti kai kurias profesijas, formuojamas neigimas vaikų požiūris į jas.

Sveikatos saugojimo kompetencijai keliamas tikslas – sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti. Ikimokykliniais metais ugdant šią kompetenciją, vaikui susiformuoja nuostata, kad būtina daug judėti, būti aktyviam, kad augtų sveikas. Ši nuostata garantuoja vaikui lengvesnį prisitaikymą prie mokymosi mokykloje sąlygų, padeda greičiau adaptuotis naujoje aplinkoje, moko atsipalaiduoti, darbą derinti su poilsiu, stiprinti sveikatą (Leonienė, Ragauskienė, Baltakienė, 2011).

2 lentelė

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdant sveikatos saugojimo kompetenciją

(remiantis ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programų turinio analize) (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Sveikatos saugojimo kompetencija	Rūpinimasis sveikata	„sužinoti apie pavojingus sveikatai amatus, profesijas, kaip apsisaugoti, išvengti pavojų ar sužalojimų“.	1

Šios kompetencijos prielaidų, ugdymo turiniuose buvo aptikta tik vienoje vietoje, kurioje išryškėjo subkategorija – *rūpinimasis sveikata*. Ugdant šią kompetenciją, karjeros srityje siekiama, kad vaikas žinotų pavojingus sveikatai amatus, profesijas, kaip apsisaugoti, išvengti pavojų ar sužalojimų dirbant šiuos darbus.

Ugdant **komunikavimo kompetenciją**, pirmiausia siekiama, jog vaikas gebėtų suvokti kalbos prasmes ir ją vartoti. Šios kompetencijos gebėjimai „reiškiasi visose vaiko gyvenimo srityse: atrandant ir pažįstant save ir pasaulį, bendraujant ir būnant greta su kitais, išreiškiant save ir kuriant, suvokiant žmogaus ir gamtos sukurtą grožį, perimant bendrąsias žmogaus vertybes ir pačiam jas kuriant“ (Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas, 2004).

3 lentelė

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdant komunikavimo kompetenciją

(remiantis ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programų turinio analize) (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Komunikavimo kompetencija	Šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis	„domėtis tėvelių profesijomis“, „tėvelių profesijų pristatymas“, „kalbasi apie tėvelių darbą“, „kalbėti apie tėvų darbą“, „diskutuoja apie savo šeimos narių profesijas“, „išsiaiškina šeimos narių profesijas, pomėgius“, „aptarti savo ir šeimos narių pareigas, dirbamus darbus“, „kalbėti apie darželyje dirbančių žmonių profesijas“.	8
	Darbo specifiška	„aiškinti vaikams apie darbą“, „pasakoja apie profesijas“, „diskutuoti apie profesijų kaitą, reikalingumą“, „domėtis paslaugas teikiančių žmonių darbu“, „atrasti suaugusiųjų ir vaikų pareigų, ir darbo panašumus, skirtumus“, „bendrauja su įvairių profesijų žmonėmis, klausinėja, domisi jų darbu, įsimena įvairių profesijų atstovų pavadinimus“	6
	Literatūrinės kompetencijos plėtojimas	„pasakoja, svarsto, žiūrinėja iliustracijas apie darbą“, „susipažįsta su liaudies tautosaka, mokosi mįslių, patarlių, priežodžių apie žmonių darbus“, „turtinti kalbą darbo įrankių, veiksmų pavadinimais, priežodžiais, patarlėmis, vaizdingais posakiais apie darbą“, „mokosi posakių, dainų, eilėraščių, darbine tematika“, „atpažįsta juos vartydami knygas, albumus, žiūrinedami paveikslėlius, nusako, kas būdinga vienai ar kitai profesijai“.	5

Gauti rezultatai komunikavimo kompetencijoje, suskirstyti į tris subkategorijas: *šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis*, *darbo specifiška* bei *literatūrinės kompetencijos plėtojimas*. Analizės duomenys šioje srityje rodo, jog ikimokyklinėse įstaigose, pedagogai pirmiausia siekia, jog vaikai šį procesą suvoktų pažįstant tėvų ar artimiausios aplinkos žmonių profesijas, jų

darbus. Vaikai skatinami domėtis, kalbėtis, diskutuoti šiomis temomis. Vėlesniais karjeros ugdymo etapais siekiama, jog vaikai susipažintų su *darbo specifika*, suvoktų įvairių profesijų darbo panašumus ar skirtumus, jų kaitą, reikalingumą, įsimintų profesijų pavadinimus. *Plėtojant literatūrines kompetencijas*, siekiama, kad būtų turtinama vaiko kalba, supažindinant jį su naujais pavadinimais, liaudies tautosaka, priežodžiais, patarlėmis, mįslėmis ar vaizdingais posakiais apie darbą. Anot J. Bruner, ugdant vaikų komunikavimo gebėjimus ypač svarbus suaugusio asmens vaidmuo, todėl būtina, kad pedagogas palaikytų laisvą vaiko pasakojimą, skatintų pasakoti įvykius, susijusius su jo gyvenimu, su tuo, kas matyta, girdėta, diskutuotų su juo, užduodamas atvirus klausimus, ragintų vaikus kalbėtis ir išklaudyti vienas kitą mažose grupelėse ir pan. (Leonienė, Ragauskienė, Baltakienė, 2011).

Pažinimo kompetencijos metu siekiama skatinti vaiko domėjimąsi viskuo, „kas yra aplink, ugdomas gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, įsiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti; gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus: stebėjimą, klausinėjimą, eksperimentavimą, modeliavimą, prognozavimą, informacijos paiešką ir pan.“ (Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas, 2004). Įrodyta, kad vaikas žinių semiasi gyvendamas, žaisdamas, judėdamas, tyrinėdamas aplinką.

4 lentelė

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdant pažinimo kompetenciją

(remiantis ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programų turinio analize) (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Pažinimo kompetencija	Šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis	„domėtis (...) darželyje dirbančių darbuotojų darbu“, „ką dirba mano tėtis ir mama“, „išsiaiškina kokių specialybių žmonės dirba darželyje, susipažįsta su visais darbuotojais“, „susipažįsta su žmonių profesijomis artimiausioje aplinkoje (darželyje, tėvų profesijos ir pan.)“, „domisi, žino mamytės profesiją, pareigas“, „supažindinti vaikus su (...) tėvėlių profesijomis“, „žino savo tėvėlių profesiją“, „geba domėtis darželyje dirbančiais suaugusiais, jų darbu“, „atrenka tėvų profesijas paveikslėliuose“, „nurodo tėvų darbo vietas“, „susipažįsta su lopšelio-darželio darbuotojų ir kitų suaugusiųjų profesijomis, jų darbo turiniu“, „domisi kur dirba mama ar tėtis“.	12
	Darbo specifika	„turėti pakankamai žinių apie (...) profesijas“, „analizuoja žmonių (...) profesijas“, „domisi (...) žmonių darbais“, „domėtis suaugusiųjų gyvenimu, darbais ir kūryba“, „geba gėrėtis, pasidžiaugti suaugusių žmonių darbu, pažinti įvairias profesijas“, „kaupia ir sistemina informaciją apie žmones, įvairias profesijas, tarnybas“, „domisi	25

		<p><i>aplinkinių žmonių profesijomis, žmonių veikseną, „skiria ir pavadina įvairių profesijų žmones, gali apibūdinti jų atliekamą darbą“, „kaupia ir sistemina informaciją apie (...) įvairias profesijas“, „domisi žmonių gyvenimu, darbais“, „supažindinti vaikus su darbų įvairove, profesijomis“, „žino keletą profesijų“, „domisi suaugusiųjų darbu“, „skiria kai kuriuos dirbančiųjų veiksmus“, „įgyja žinių apie įvairius darbus“, „domisi profesijomis“, „turi žinių apie suaugusiųjų darbą“, „pastebi žmonių (...) profesijas“, „domisi paslaugų tarnybomis, profesijomis“, „domėtis suaugusiųjų darbu“, „domisi žmonių profesijomis veikla“, „susipažįsta su žmonių profesijomis tyrinėjami tolimesnę aplinką (nuėję į parduotuvę, pašta, gatvėje ir pan.)“, „stebi ir domisi (...) profesijomis“, „domisi žmonių profesijomis, darbais“, „supažindinti su įvairiais amatais, verslais, lyginti su šiuolaikinėmis profesijomis“.</i></p>	
	Darbo įrankiai	<p><i>„susipažinti su amatais, įsidėmėti medžiagų, įrankių, darbo veiksmų pavadinimus“, „tyrinėti, grupuoti darbo įrankius, analizuoti jų paskirtį“, „suvokti žmonių darbo profesinę įvairovę, pažinti profesijai būdingą aprangą, darbo įrankius“, „atrenka, rūšiuoja darbo įrankius, atributiką pagal profesijas“, „geba atrinkti darbo įrankius pagal profesijas“, „sužinoti, kokiais įrankiais naudojasi atitinkamų profesijų žmonės“.</i></p>	6
	Dorinio suvokimo plėtojimas	<p><i>„formuojasi suvokimas apie darbą, kaip vertybę“, „suvokti darbo prasmę, profesijų reikalingumą“, „suvokti darbo svarbą“.</i></p>	3

4 lentelės tęsinys

Analizuojant gautus duomenis pažinimo kompetencijoje, buvo išskirtos keturios subkategorijos: *šeimoms ir artimos aplinkos profesinė patirtis, darbo specifika, darbo įrankiai ir dorinio suvokimo plėtojimas*. Stipriausiai šioje kompetencijoje išryškėjo subkategorija – *darbo specifika*. Čia siekiama, jog vaikai pažintų, analizuotų, domėtusi, kauptų informaciją apie įvairias žmonių profesijas, jų darbus, gebėtų tam tikras profesijas išskirti iš visumos bei apibūdintų jų specifiškumą. Silpniau išreikšta subkategorija – *šeimoms ir artimos aplinkos profesinė patirtis*, siekiama, kad vaikas domėtusi savo šeimos narių bei darželyje dirbančių darbuotojų darbu, gebėtų įvardinti ką jie dirba, kokios profesijos atstovas yra. Silpniausiai išreikštos subkategorijos – *darbo įrankiai* ir *dorinio suvokimo plėtojimas*. Nurodytoje *darbo įrankių* subkategorijoje siekiama, jog vaikas pažintų profesijai būdingą aprangą, naudojamus darbo įrankius bei gebėtų juos atrinkti pagal profesijas. O *dorinio suvokimo plėtojimu*, norima, kad vaikas suvoktų darbo

prasmę, svarbą, reikalingumą bei siekiama vaikui formuoti suvokimą, kad darbas žmogui – vertybė.

Ugdant vaikų **meninės kompetencijos** gebėjimus ikimokyklinėse įstaigose, siekiama formuoti tokius vaiko gebėjimus, kad jis gebėtų – įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis. Ikimokyklinio amžiaus vaikų meninės kompetencijos gebėjimai suvokiami, kaip „atvirumas estetiniams įspūdžiams, jautrumas gamtos, vaikų, supančios aplinkos ir meno kūrinų grožiui, poreikis išreikšti save meno kalba, gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis ir santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, šokant, vaidinant, žaidžiant“ (Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas, 2004).

5 lentelė

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdant meninę kompetenciją

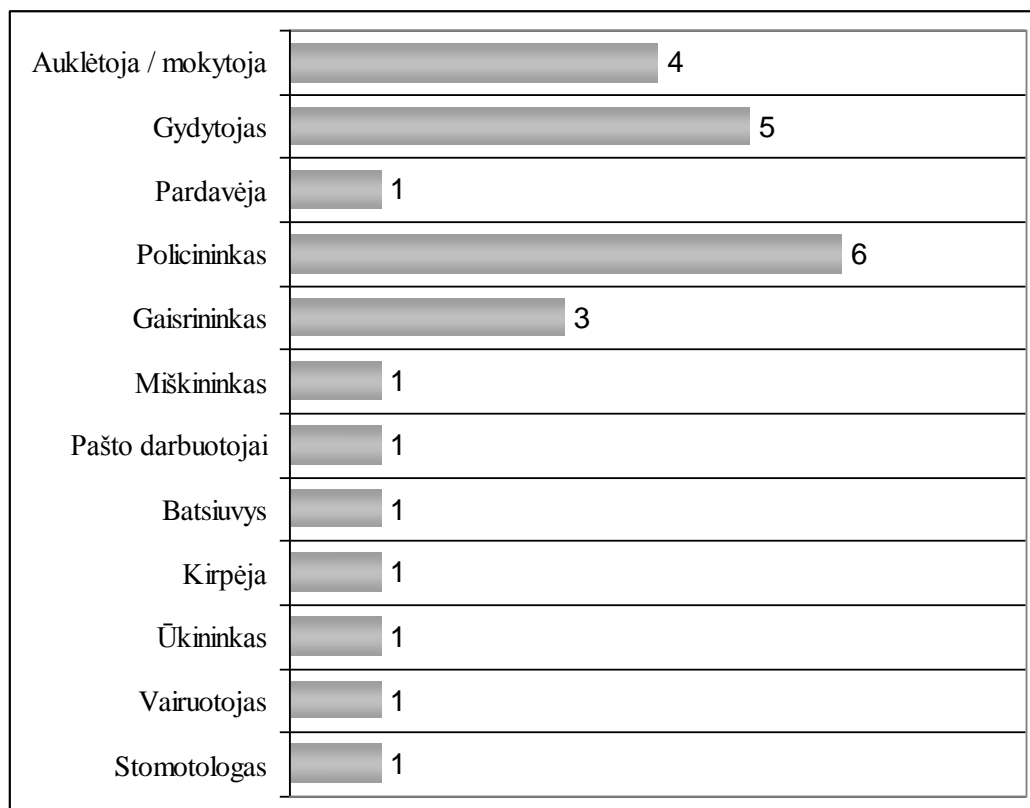
(remiantis ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programų turinio analize) (kategorijos ir subkategorijos)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Meninė kompetencija	Šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis	„inscenizuoti, improvizuoti savo mamų, tėvelių darbus“.	1
	Darbo specifika	„mėgdžioja įvairių profesijų žmonių darbus“, „vaizduoja įvairių profesijų žmones, derina, komponuoja įvairias meninės raiškos formas“.	2

Analizuojant vaikų ugdymą meninės kompetencijos plėtotėje, ankstyvojo karjeros projektavimo prielaidos išryškėjo dviejuose subkategorijose. Kaip ir kitose kompetencijose, taip ir meninėje, akcentuotinos subkategorijos – *šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis* bei *darbo specifika*. *Šeimos ir artimos aplinkos profesinė patirtis* reiškiasi vaikui inscenizuojant, improvizuojant savo šeimos darbus, o *darbo specifika* išryškėja vaikams mėgdžiojant, vaizduojant įvairių profesijų žmonių darbus, kurių metu vaikas geba derinti, komponuoti įvairias meninės raiškos formas.

Apibendrinant galima teigti, kad ikimokyklinių įstaigų ugdymo programų turinyje yra skiriama pakankamai dėmesio ankstyvajam karjeros projektavimui, o ugdymas karjerai daugiausiai plėtojamas ugdant pažinimo kompetenciją bei socialinę kompetenciją. Taip pat pakankamai dėmesio skiriama komunikavimo kompetencijai, o mažiausiai ugdymas karjerai plėtojamas – meninėje kompetencijoje ir sveikatos saugojimo kompetencijoje.

Profesijų pavadinimai lopšelių-darželių ugdymo programose. Analizuojant ugdymo programas, buvo aptikta profesijų pavadinimų, su kuriais ugdymo proceso metu – supažindinami vaikai, jie pavaizduoti 2 paveiksle.

2 pav. Profesijų pavadinimai lopšelių-darželių ugdymo programose

Paveiksle matyti, jog kai kuriose ugdymo programose – minima 12 (dvylika) profesijų, iš jų daugiausia minimos tos profesijos su kuriomis vaikai dažniausiai susiduria kasdieniniame gyvenime (auklėtoja/mokytoja, gydytojas) bei yra būtinos palaikyti tvarkai (policininkas, gaisrininkas). Tikėtina, kad vaikai ugdymo proceso metu yra supažindinami ir su kitomis profesijomis, nes analizuojant X lopšelio-darželio auklėtojų veiklos planus, aptikta – gydytojo, ūkininko, paštininko, pardavėjo, virėjo, kepėjo, siuvėjo, staliaus, policininko, gaisrininko profesijos.

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdymo priemonių kontekste. Kad kasdieninėje veikloje vyktų efektyvesnis vaikų ugdymas, pedagogai savo darbe naudojami įvairiomis priemonėmis, tad analizuotose ugdymo programose (6 programose) buvo aptikta programos įgyvendinimui naudojamų ikimokyklinių ugdymo priemonių aprašai. Priemonės, kurios susijusios su ankstyvuju karjeros projektavimu, nurodytos pažinimo ir socialinės kompetencijos plėtojimo srityse. Ugdymo programose nurodytos priemonės, susijusios su šia tematika – įvairūs profesijų atributai: įrankiai, rakandai (sodo įrankiai, namų tvarkymo priemonės, meistravimo įrankiai ir priemonės) bei įvairūs rūbai vaizduojantys tam tikrą profesiją. Taip pat būtina

paminėti, kad dažniausiai pedagogai supažindindami vaikus su tam tikra tematika naudoja ir įvairias knygas, enciklopedijas, paveikslus, plakatus, stalo žaidimus bei kt. Programose buvo minima, kad supažindinant vaikus su profesijomis naudojamas stalo žaidimas „Profesijos“. Analizuojant X lopšelio-darželio ugdymo programą, aptikta, jog *suaugusiųjų profesijos* yra viena iš grupės ugdomosios aplinkos rūšių.

Ankstyvasis karjeros projektavimas ugdymo metodų kontekste. Taipogi būtina paminėti, jog vaikų ugdymas neatsiejamas ir be pedagogo darbe naudojamų ugdymo metodų. Ugdymo programose buvo rasta, kad ikimokyklinėse įstaigose vaikus supažindinant su profesijomis naudojami metodai – vaikų ekskursijos/išvykos į tėvų darbovietes ar įvairias institucijas (paštą, parduotuvę, vaistinę, policiją, gaisrinę ir kt.) bei tam tikros profesijos atstovų apsilankymai ikimokyklinėje įstaigoje. Šie programose nurodyti metodai yra labiausiai priimtini ikimokyklinio amžiaus vaikams bei suteikiantys daugiausiai įspūdžio efekto, padeda susidaryti aiškesnį vaizdą apie įvairias profesijas, jų darbo specifiką. Nors šie metodai ir yra nurodyti ugdymo programose, žvelgiant į realų ugdymą kuris vyksta ikimokyklinėse įstaigose, būtina paminėti, kad šie metodai yra naudojami rečiausiai, nes užima pakankamai daug laiko, reikalauja finansinių bei žmogiškųjų (susitarimo) išteklių.

Rekomenduojamos temos. Atliekant ugdymo programų turinio analizę, kai kuriuose iš jų buvo rasta ir įstaigos pedagogams rekomenduojamų temų susijusių su ankstyvuojų vaikų ugdymu karjerai. Rasta 14 temų: „*Įvairios profesijos*“, „*Profesijos. Kuo norėčiau būti?*“, „*Darbas. Grožį ir gėrį kuriame darbu*“, „*Žmonių darbai man padeda gyventi*“, „*Kuo užaugęs būsiu?*“ (*Ką dirba žmonės darželyje*), „*Ką ir kodėl dirba mano tėveliai*“, „*Tėvelių profesija ir mano svajonė*“, „*Mano tėčio ir mamos profesijos*“, „*Kuo dirba mano mama ir tėtis*“, „*Kuo aš būsiu užaugęs*“, „*Svarbiausios profesijos*“, „*Kur rasti pagalbą*“, „*Amatai. Verslai. Profesijos*“, „*Aš ir kiti žmonės*“. Iš pateiktų temų pavadinimų matyti, jog ikimokyklinėse įstaigose, pirmiausia siekiama vaikus supažindinti su profesijomis, kurių atstovai yra jų tėveliai, siekiama, kad vaikai žinotų kokį darbą dirba žmonės esantys jų artimiausioje aplinkoje. Taip pat siekiama vaikus supažindinti ir su kitomis profesijomis, žmonių darbais, kurios yra būtinos ir svarbios žmonių gyvenime. O svarbiausia tai, kad jau ikimokykliniame amžiuje siekiama, jog vaikai pagalvotų kuo jie norėtų būti užaugę, susidarytų savo svajonių profesijos vaizdą. Dažniausiai šio amžiaus vaikai nori būti tokie, kaip jų tėvai arba tų profesijų atstovai, kurių darbas jiems teikia daugiausiai įspūdžio. Svarbiausia šio amžiaus vaikus – supažindinti su kuo įvairesnėmis profesijomis, nes dažniausiai net būdami mokiniai, vaikai neturi atsakymo, kuo norėtų būti užaugę.

Ankstyvasis karjeros projektavimas auklėtojų veiklos planuose. Atlikus ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programų turinio analizę matyti, kad jose dėmesys ankstyvajam karjeros projektavimui – skiriamas. Tačiau nėra aišku ar tai kas traktuojama šiuose dokumentuose vyksta ir kasdieninėse pedagogų organizuojamose veiklose. Todėl vykdant tyrimą Šiaulių miesto X ikimokyklinėje įstaigoje, buvo analizuojami ir auklėtojų veiklos planai. Iš įstaigoje esančių 8 (aštuonių) grupių, kuriose ugdomi vaikai nuo 3 iki 7 metų, karjeros projektavimo užuomazgų, auklėtojų veiklos planuose aptikta – 4 (keturiose) grupėse. Tai dviejuose 3-4 metų amžiaus vaikų grupėse bei dviejuose priešmokyklinio amžiaus (6-7 metų) vaikų grupėse, tačiau pastebėta, kad ir kitų grupių auklėtojų metiniuose planuose – užplanuota ši tematika.

Analizuojant auklėtojų veiklos planus išryškėja tikroji situacija, kuri susijusi su ankstyvuojų vaikų karjeros projektavimu. Matyti, jog vaikai ikimokyklinėse įstaigose su profesijomis yra supažindinami per mokslo metus tik kartą, kai vyksta savaitiniai užsiėmimai profesijų tema (pvz.: „Profesijų įvairovė). Šios savaitės metu pedagogai, siekia vykdyti šiai temai iškeltus tikslus bei uždavinius, juos vykdo per įvairias veiklos sritis, pvz.: kalbos ugdymas ir supažindinimas su aplinka, grožinė literatūra, veiksmų su daiktais formavimas, matematinių vaizdinių formavimas ir kt. Veiklos planuose, kuriuose išryškėjo kaip pedagogai prisideda prie vaikų ugdymo karjerai, matyti, jog skirtingo amžiaus vaikų grupėms – keliami skirtingi tikslai bei uždaviniai. 3-4 metų amžiaus vaikų grupėse, vaikai supažindinami su profesijomis, kuriomis susiduria artimiausioje aplinkoje, o priešmokyklinio amžiaus (6-7 metų) grupėse prie viso to siekiama, kad vaikai žinotų kaip vyksta tam tikros profesijos atstovų darbo procesas. Priešmokyklinio amžiaus grupių veiklos planuose buvo aptikta ekskursija į „Policijos muziejų“.

Apibendrinant galima teigti, kad atlikus ikimokyklinių įstaigų dokumentų (strateginis planas, ugdymo programa, auklėtojų veiklos planai) turinio analizę paaiškėja, kad ne visuose įstaigos dokumentuose – skiriamas dėmesys ankstyvajam vaikų karjeros projektavimui. Įstaigų dokumentuose, kuriuose buvo aptikta šio proceso užuomazgų, taip pat matyti, kad skiriamas dėmesys nėra pakankamas. Šiuo atveju ir tyrime dalyvavusio X lopšelio-darželio dokumentuose, ankstyvojo karjeros projektavimo aptikta labai mažai, tik analizuojant auklėtojų veiklos planus išryškėja šių dienų ikimokyklinėse įstaigose vyraujanti situacija šiuo aspektu.

3.2. X lopšelio-darželio pedagogų apklausos analizė

Tyrimo metu pedagogams buvo naudotas interviu metodas raštu. Apklausoje dalyvavo 13 (trylika) Šiaulių miesto X lopšelio-darželio pedagogų. Visi pedagogai atsakinėjo į tuos pačius klausimus. Todėl pristatant tyrimo rezultatus iš karto bus pateikiami visų X lopšelio-darželio pedagogų apklausos rezultatų duomenys.

Vaikų rengimo karjerai ikimokyklinėse įstaigose būtinumas. Siekiant pagrįsti mokslininkų nuomonę, kad karjeros projektavimo procesas, turi prasidėti jau vaiko ikimokykliniais metais, jam lankant ikimokyklinę įstaigą, buvo domėtasi ir pedagogų nuomonės šiuo aspektu. Pedagogų atsakymų analizė pateikta 6 lentelėje.

6 lentelė

Pedagogų nuomonė dėl vaikų rengimo karjerai ikimokyklinėse įstaigose (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Vaikų rengimas karjerai BŪTINAS	<i>„nes tai įtakoja šiuolaikinė visuomenė, gyvenimo įvykiai, asmens vieta visuomenėje, kad išgyventų“, „padeda vaikams suvokti, susipažinti su profesijomis, žmogaus darbo rezultatais, plečia socialinę vaikų patirtį“, „vaikai susipažins su įvairiomis profesijomis, žinos kurios jiems labiau patinka ir tai gali lemti jų profesinį pasirinkimą ateityje“, „darbinės veiklos pradmenų ugdytas stiprina vaiko norą dirbti“, „formuoja vaiko atsakingumo, pareigos jausmą“, „skatinama iniciatyva, supratimas apie darbą“, „įgyja pagrindinių žinių apie profesijas“, „kad vaikai suprastų ir žinotų kokių yra profesijų, kaip jos atrodo“, „kad susidarytų vaizdą apie žmonių darbą, profesijas“, „reikia kuo anksčiau įskiepyti meilę darbui, visi darbai geri, įgis supratimą apie atskiras profesijas, pamėgs jas, metai po metų vis plačiau domėtis, sužinos, taps svajone, kurią iš anksto norės įgyvendinti“.</i>	10
Vaikų rengimas karjerai NEBŪTINAS	<i>„bet ir nieko blogo nematau“, „nes vaiko interesai ir gebėjimai labai keisis“.</i>	2

Tyrimo dalyvavusių pedagogų nuomonės, teiginį apie ankstyvąjį vaikų rengimą karjerai patvirtino, didžioji dalis jų teigė, kad šis ugdymo procesas ikimokyklinėse įstaigose yra *būtinasis*. Respondentų nuomone, ankstyvasis ugdymas karjerai suteikia vaikams žinių apie įvairias profesijas, jų darbo specifiką; formuojamas supratimas apie darbą, jo reikšmę žmogui, skiepijama meilė darbui; vaikui sudaromos galimybės kuo įvairesnes profesijas išbandyti žaidimo metu, pajusti kokia profesija jam – labiausiai artima ir kt. Šie pedagogų požiūriai leidžia patvirtinti mokslininkų nuomonę, jog ugdymas karjerai turi prasidėti ankstyvojoje vaikystėje ir tęstis visą likusį gyvenimą.

Galima daryti prielaidą, kad pedagogai, kurie teigia, jog ankstyvasis ugdymas karjerai ikimokyklinėse įstaigose nėra būtinas vadovaujasi senai nusistovėjusiais stereotipais, kurie akcentuoja, jog rengimas karjerai turi prasidėti vyresnėse klasėse padedant mokiniui pasirinkti jam geriausiai jo poreikius, gabumus atitinkantį profesinį kelią, nukreipti jį tinkama šio kelio linkme. Tačiau kaip teigia R. Valickienė (2011), ankstyvoji vaikystė, ikimokykliniai metai daugeliu atžvilgiu yra labai svarbus amžiaus tarpsnis, turintis didelės įtakos tolimesnei žmogaus raidai. Nes kuo vaikai užsiima, kaip jie yra ugdomi šiuo laikotarpiu, lemia ir jų karjeros siekius bei karjeros kokybę tolimesniais raidos etapais.

Supažindinimas su profesijomis ugdymo procese. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip pedagogai savo darbe prisideda prie ankstyvojo karjeros ugdymo.

7 lentelė

Supažindinimas su profesijomis ugdymo procese (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Tradiciniai būdai	„diskutuojame, kalbamės, pasakojame pagal paveikslėlius kas kuo dirba“, „pokalbis, demonstravimas“, „kalbame apie įvairias profesijas, naudojame įvairių vaizdinę medžiagą, žaidžiame įvairius žaidimus“, „per ugdomąsias veiklas, didaktinius žaidimus, kūrybinius – vaidmeninius žaidimus, pokalbių valandėles“, „ugdomojoje veikloje, pasivaikščiavimo, stebėjimų metu (...), rodome paveikslėlius, aptariame iliustracijas knygose“	5
Tradiciniai ir netradiciniai būdai	„kasdieninės veiklos metu – žaidžiame žaidimus, pokalbiai, užduotys, stebėjimai, edukacinės išvykos“, „pokalbiai, žaidimai, edukacinės išvykos į tėvų darbo vietas, į įmones“, „ugdomyjū veiklų metu, išvykose į darbo vietas, kviečiame įvairių profesijų atstovus į įstaigą“, „edukacinėmis išvykomis, pokalbiais, tėvų dalyvavimu vedant ugd. veiklas“.	4
Savaitės temos	„planuojame temą, vaikas turi papasakoti apie tėvų profesijas, kalbame apie darbo įrankius, patys dirbame, stebime įv. profesijų žmonių darbą“, „pravedame savaitinius pokalbius apie profesijas“, „nagrinėjame savaitės temoje“.	3
Kita	„ugdome suvokimą apie žmogaus darbą, siekiame, kad vaikai nusiteiktų darbui, pajustų ir bandytų realizuoti savo gebėjimus“.	1

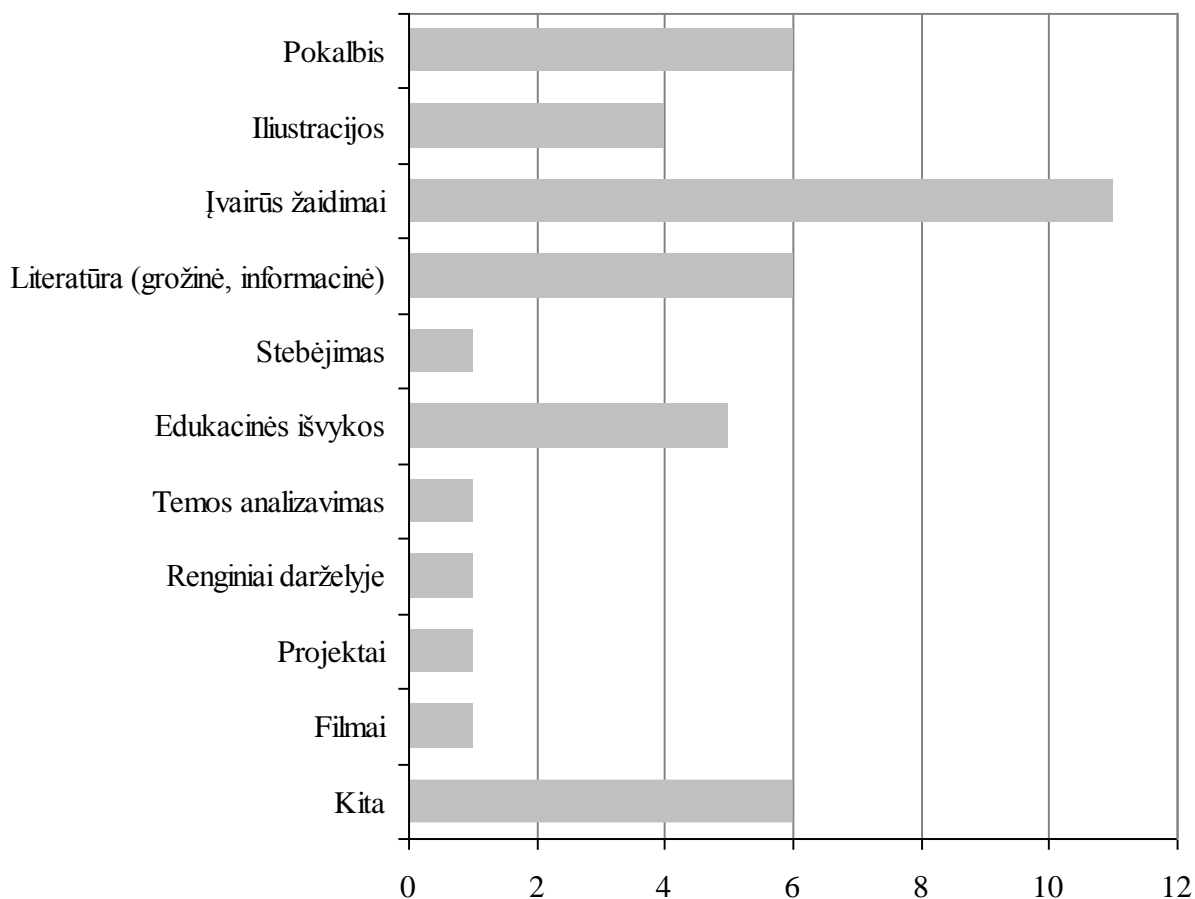
Kadangi ankstyvojoje vaikystėje, ikimokykliniame amžiuje, svarbiausią pagrindą ugdymo karjerai sudaro vaikų supažindinimas su įvairiomis profesijomis, pedagogų buvo klausama, kaip jie ugdymo procese supažindina vaikus su profesijomis (7 lentelė).

Gauti rezultatai buvo suskirstyti į kategorijas: *tradiciniai būdai*, *tradiciniai ir netradiciniai būdai*, *savaitės temos* bei *kita*. Pedagogai, kurių nuomonės buvo priskirtos *tradicinių būdų kategorijai*, teigė, kad dažniausiai vaikus su profesijomis supažindina pokalbių, stebėjimų metu

bei pasitelkdami vaizdinėmis medžiagomis – paveikslėliais, iliustracijomis knygose, taip pat neatsiejamai pasitelkia ir svarbiausią vaikų ugdymo metodą ikimokyklinėse įstaigose – žaidimą. Pedagogai, kurių kategorijoje prisidėjo *netradiciniai būdai*, prie anksčiau išvardintų tradicinių būdų nurodė, jog supažindindami vaikus su profesijomis savo veikloje naudoja edukacines išvykas bei kviečiasi į įstaigą tam tikrų profesijų atstovus, dažniausiai iš tėvų tarpo, kad supažindintų su savo profesija, darbo specifika. Remiantis asmenine patirtimi, galima teigti, kad pedagogų nuomonės, kurios buvo priskirtos kategorijoms susijusioms su *tradiciniais būdais* bei *tradiciniais ir netradiciniais būdais* sudaro pagrindą savaitės temos kategorijoje. Nes kasdieninėse veiklose per mažai dėmesio yra skiriama vaikų supažindinimui su profesijomis, vaikai dažniausiai jomis supažindinami tada kai vyksta savaitės temos susijusios su darbu, profesijomis. Tik šios savaitės metu vaikai visose veiklos srityse supažindinami su tam tikromis profesijomis, kurios pedagogo atžvilgiu yra būtinos žinoti jų ugdytinių amžiaus grupei, vaikai tuomet su jomis supažindinami pasitelkiant įvairiausius ugdymo būdus. Pasibaigus profesijų savaitės temai vaikai – supažindinami su kitomis temomis ir visa kas susiję su profesijų tema lieka nuošalyje, nėra ugdoma taip kaip turėtų būti. Ugdymas karjerai veiklose atsispindi tik vaikams žaidžiant vaidmeninius žaidimus, kai nevyksta vaikų ugdymas pagal kitas veiklos sritis grupiniuose užsiėmimuose.

Apibendrinant šią situaciją, galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams turėtų būti organizuojama daugiau veiklų, kurios būtų integruojamos į jų visuminį ugdymą karjerai, nes tinkamas vaikų ugdymo organizavimas lemia vaikų socialinį vystymąsi, o tai sudaro jiems pagrindą suaugus lengviau prisitaikyti darbo rinkoje.

Profesinio informavimo formos. A. Leonienė ir I. Ragauskienė (2011) nurodo, jog tik nuo pedagogo asmenybės ir jo taikomų ugdymo būdų priklauso bendra vaiko raida, problemų sprendimo įgūdžiai, kurie sudaro pagrindą ateityje sėkmingam karjeros pasirinkimui. Kadangi teigiama, jog svarbią reikšmę vaikų ugdymo karjerai procese teikia pedagogų veikloje taikomi ugdymo būdai, pedagogų buvo prašoma nurodyti profesinio informavimo formas, kurias jie naudoja supažindinant vaikus su profesijomis. Gauti duomenys pavaizduoti paveiksle (3 pav.).

3 pav. Profesinio informavimo formos

Paveiksle matyti, jog ikimokyklinėje įstaigoje dažniausiai naudojama kaip profesinio informavimo forma supažindinant vaikus su profesijomis – *žaidimas*. Nėra ko stebėtis, nes *žaidimas* ikimokyklinio amžiaus vaikams yra vienas priimtinausių ir geriausiai atitinkančių jų ugdymosi ypatumus būdų. Žaisdami vaikai įgyja naujų gebėjimų, įgūdžių, patirties. Ikimokykliniame amžiuje žaidimas pabrėžiamas kaip pagrindinė ir labiausiai prieinama veikla, atitinkanti šio amžiaus vaiko mąstymą, emocionalumą, aktyvumą, poreikį bendrauti. Didžiausią įtaką vaikų karjerai teikia vaidmeniniai žaidimai. Anot R. Valickienės (2010), tokių žaidimų metu vaikas turi galimybę išbandyti save skirtinguose vaidmenyse, atsirinkdamas tai, kas jam įdomiausia ir svarbiausia. Vaidmeninio žaidimo metu vaikui sudarytos sąlygos išbandyti save įvairiuose profesiniuose vaidmenyse, o ne daryti pasirinkimus, kurie tėvų akimis gali atrodyti teisingi ar klaidingi. Būtent tokie vaikiški žaidimai ir fantazijos sudaro prielaidas formuoti aiškiam profesiniam „aš“ vaizdui, kuris yra laikomas sėkmingos karjeros sąlyga.

Taip pat matyti, kad dažniausiai pedagogų organizuojamoje veikloje naudojamos profesinio informavimo formos yra *pokalbis* bei *literatūros (grožinės, informacinės) skaitymas*. *Pokalbis*, tai žodinis metodas suteikiantis galimybę perduoti informaciją. Šiuo atveju pedagogas ugdymo procese perduoda vaikams informaciją apie įvairius žmonių, darbus profesijas ir pan.

Teigiama, kad profesinis informavimas neįmanomas be gyvo pasakojimo, įkvepiančio žodžio, nes informavimo prasmė slypi ne tik žinių pateikime, bet kartu ir ugdyme sužadinant klausytojo interesus, emocijas, valios sprendimus. Naudojant pokalbio metodą reikalaujama siekti įtikinamumo, aiškumo aptariamais klausimais, ugdyti vaikų mąstymą bei pažiūras (Profesinio informavimo metodika profesijos patarėjams, 2008). *Literatūros skaitymas* taipogi neatsiejamas vaikų ugdymo karjerai metodas, nes turi pažintinę ir auklėjamąją reikšmę. Pedagogai, dar vieną, kaip dažniausiai naudojamą informavimo formą nurodo – *edukacines išvykas*. Jos taip pat svarbios supažindinant vaikus su profesijomis, nes šių išvykų metu vaikai turi galimybę susipažinti su realiomis profesijų sąlygomis, išsiaiškinti, kokių savybių reikalauja stebėtų specialistų darbas ir pan. Kalbant apie kitus profesinio informavimo būdus, remiantis savo asmenine patirtimi, norėčiau pabrėžti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams šioje srityje didelės naudos teikia *stebėjimas*. Stebėdami vaikai gauna informacijos apie tam tikras profesijas, perima elgseną, suvokimą, turi galimybę susipažinti su platesniu profesijų ratu. Stebėti tam tikrų profesijų atstovus vaikai gali ne tik edukacinių išvykų metu, bet ir grupėje stebint auklėtojos padėjėjos darbą, darželio kieme stebint aplinkos tvarkytojos darbą, parduotuvėje stebint pardavėjos darbą ir pan.

Apibendrinant, galima teigti, kad ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų karjerą būtina pasitelkti visais įmanomais profesinio informavimo būdais ir formomis, nes jie visi yra svarbūs ir pakankamai prieinami vaikams šiame ugdymo procese. Tik žinoma reikėtų nepamiršti, jog vaikams sudėtingesnius būdus geriausiai perteikti žaidimo forma, nes ji labiausiai prieinama ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Efektingiausių informavimo priemonių, ugdant vaikus karjerai, pagrindimas. Siekiant išsiaiškinti pedagogų nuomonę šiuo aspektu, jiems buvo užduotas klausimas, kodėl jų nurodytos formos yra efektingiausios ugdant vaikus karjerai (8 lentelė).

8 lentelė

Pedagogų nuomonė, kodėl jų nurodytos formos efektingiausios ugdant vaikus karjerai (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Amžiaus tarpsnio atitikimas	<i>„kadangi dirbu su 3-4 m. vaikais, tai kitos formos vaikams neprieinamos“, „atitinka vaikų amžių“, „atitinka vaikų amžiaus ypatumus“, „nes atitinka vaikų amžių“, „prieinama jų amžiui, geriau įsimena“, „labiausiai suprantamos ir paprastos ikimokyklinio amžiaus vaikams“.</i>	6
Asmeninių gebėjimų ugdymas	<i>„vaikai lavina, tobulina profesinius įgūdžius“, „svarbu ugdantis ir gyvenant tiek grupėje, tiek už jos ribų, bei vaiko</i>	3

	<i>ateityje</i> “, „ <i>nes tai yra visapusiškas vaiko ugdymas</i> “.	
Pažintinių gebėjimų ugdymas	„ <i>vaikai išgirsta ir pamato įvairių profesijų atstovus</i> “, „ <i>vaikai turi matyti, liesti, girdėti, žaisti</i> “.	2
Į klausimą atsakyta netinkamai	„ <i>edukacinės išvykos</i> “, „ <i>ėjimas į tėvų darbovietes</i> “.	2

8 lentelės tęsinys

Gauti rezultatai buvo suskirstyti į kategorijas: *amžiaus tarpsnio atitikimas, asmeninių gebėjimų ugdymas, pažintinių gebėjimų ugdymas*, taip pat pasitaikė ir tokių atsakymų, kurie į šį klausimą buvo pateikti netinkamai, tad jų nebuvo galima priskirti kuriai nors iš nurodytų kategorijų. Daugiausia tyrime dalyvavusių pedagogų teigė, jog jų nurodytos formos – efektingiausios, nes atitinka vaikų *amžiaus tarpsnio ypatumus*. Vaikams itin aktualu, kad ugdymo procesas kuriame jie dalyvauja būtų pritaikytas jų amžiaus tarpsnio ypatumams, nes tik jie padeda laiduoti sėkmingą vaiko ugdymą(si). Taip pat ir ikimokyklinių įstaigų vaikų ugdymo programose akcentuojama, kad ypač svarbu parinkti ir tikslingai taikyti įvairius ugdymo būdus/formas, o pedagogo pasirinkti būdai/formos turi atitikti vaikų amžių, galimybes, individualius poreikius ir polinkius. *Asmeninių gebėjimų ugdymas*, taipogi svarbus vaiko ikimokykliniame amžiuje. Teigiama, jog *vaiko asmeninių gebėjimų ugdymas* turi išlikti vienas iš pagrindinių prioritetų, nes tai žinių, įgūdžių ir nuostatų rinkinys, kurių reikia vaiko asmeninei savirealizacijai ir jo vystymuisi, įsijungimui į visuomenę, įsidarbinimui (<http://www.vytautodidziojo.vilnius.lm.lt/index.php/informacija/mokytojams/98--kompetencij-orientuotas-ugdymas>).

Kitų apklausoje dalyvavusių respondentų nuomonė buvo priskirta – *pažintinių gebėjimų ugdymo* kategorijai. Pažinimo kompetencijos ugdymo tikslas – išugdyti mąstantį, pasirengusį spręsti problemas ir tyrinėti asmenį. Šios kompetencijos plėtojimas taip pat neatsiejamas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme, nes gyvenimo iššūkiai iš kiekvieno žmogaus reikalauja stebėti ir pažinti, tyrinėti ir atrasti save bei aplinkinį pasaulį. Mokslininkų nurodyta, jog intensyviausiai vaiko pažintiniai gebėjimai formuojasi ikimokykliniame amžiuje. Šie gebėjimai lemia, kaip jam seksis ne tik mokykloje, bet ir vėlesniame gyvenime – renkantis studijas, profesiją, tarpasmeniniuose santykiuose, realizuojant save ir pan. Pažinimo kompetencija – tai vaiko domėjimasis viskuo, kas jį supa, gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti (Leonienė, Ragauskienė, Baltakienė, 2011).

Remiantis Europos komisijos dokumentais nurodoma, kad kompetencija suprantama kaip daugiavfunkcinė žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma, būtina kiekvienam vaikui, kad jis sėkmingai tvarkytų savo asmeninį gyvenimą, siektų tobulėti, aktyviai dalyvautų visuomenės gyvenime. Nurodoma, kad šiuolaikinis žmogus ugdymo procese turi įgyti šešias skirtingas kompetencijas:

socialumo kompetenciją, komunikavimo kompetenciją, pažinimo kompetenciją, mokėjimo mokytis kompetenciją, iniciatyvumo ir kūrybos kompetenciją bei asmeninę kompetenciją. „Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai“ (2008) kompetencijas apibūdina kaip žinių, gebėjimų ir nuostatų visumą, įgalinančią kelti prasmingus tikslus, jų siekti, mokytis visą gyvenimą, būti aktyviu piliečiu, dalyvauti visuomeniniame gyvenime, susirasti tinkamą darbą.

Apibendrinant galima, teigti, kad pedagogai savo darbo procese rinkdamiesi ugdymo būdus/formas privalo atsižvelgti į tai, kad vyktų visuminis vaiko kompetencijų ugdymas, o pats ugdymo turinys būtų sudarytas atsižvelgiant į atskiras kompetencijas, apimančias vertybines nuostatas, įgytus gebėjimus, įgūdžius bei patirtį skirtinguose amžiaus tarpsniuose. Taip pat galima pabrėžti, jog asmens, šiuo atveju vaiko karjeros ugdymasis priklauso ne tik nuo jo kompetencijų ugdymo, bet ir nuo jį supančios, o kartu ir įtakančios aplinkos.

Tėvų įtraukimas į ugdymo karjerai procesą. Buvo siekiama sužinoti, ar pedagogai į savo organizuojamas veiklas susijusias su karjeros ugdymu, įtraukia ir vaikų tėvus (9 lentelė).

9 lentelė

Tėvų įtraukimas į ugdymo karjerai procesą (N=13)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Ugdymo karjerai procese DALYVAUJA	Įtraukimas	„rengiame foto nuotraukas „kur dirba mūsų tėveliai“, kviečiame į pokalbių valandėles“, „kviečiame į pokalbio valandėlę, arba rengiame šventę“, „kartu vyksta į edukacines išvykas, kviečiasi vaikus pas save į darbus“, „lankomės jų darbo vietoje arba pasikviečiame į darželį“, „kalbamės su tėvais apie galimybę apsilankyti jų darbo vietose, kviečiame tėvus atvykti į grupę papasakoti apie savo profesiją“, „tėvai siūlo išvykas į savo darbo vietas, dalyvauja grupės veikloje, veda rytinius užsiėmimus“, „prašome, kad pasikviestų į savo darbo vietas, arba pasikviečiame į grupę, kad supažindintų vaikus su savo profesija“, „įtraukiame tėvus į renginius, pramogas, darbinėmis temomis“.	9
	Skatinimas	„prašome papasakoti apie savo profesiją, darbą, jei yra galimybė siūlome vaikus nusiųsti į darbo vietą ir viską parodyti“, „stengiamės kad tėvai daugiau kalbėtųsi su vaikais namuose apie tai ką jie dirba“, „prašau, kad supažindintų namuose vaikus su savo profesijomis,...rekomenduoju nusiųsti vaikus į darbą“.	3
Ugdymo karjerai procese NEDALYVAUJA		-	1

Šeima ir ugdymosi įstaiga yra dvi pagrindinės ir svarbiausios vaiko auklėjimo institucijos. Jas vienija vienas ir pagrindinis tikslas – vaiko gerovė. Vaikui pradėjus lankyti ikimokyklinę įstaigą, ji tampa viena iš reikšmingiausių jo tarpsnio aplinkų, kurioje vyksta sparti asmens socializacija. Šiandieninės ikimokyklinės įstaigos turi dvejopą paskirtį – talkinti šeimai, ugdančiai vaiką, ir bendradarbiauti su šeima, ugdant jį vaikų darželyje (Litvinienė, 2002). Siekiant efektyvaus vaikų ugdymo, labai svarbūs – tėvų ir pedagogų santykiai. Pozityvūs santykiai – geros patirties ugdymo įstaigoje pagrindas. Kaip teigė A. Gučas (1994), kuo bus intensyvesnis bendradarbiavimas ir stipresni ryšiai su ugdytinių tėvais, tuo lengviau ir sėkmingiau ikimokyklinei įstaigai seksis įgyvendinti užsibrėžtus uždavinius vaikų ugdyme.

Tad svarbu, kad ir ugdant vaikus karjerai vyktų sėkmingas bendradarbiavimas tarp tėvų ir pedagogų. Tyrime gauti atsakymai šiuo klausimu buvo suskirstyti į dvi subkategorijas: *įtraukimas* ir *skatinimas*. *Įtraukimas* – tai, kad pedagogai į savo organizuojamą ugdymo procesą įtraukia vaikų tėvus, o *skatinimas* – tai, kad pedagogai tik skatina tėvus dalyvauti ugdymo procese susijusiu su karjeros ugdymu. Dauguma tyrime dalyvavusių pedagogų teigė, kad jie *įtraukia* vaikų tėvus į savo organizuojamas veiklas. Dažniausiai tai vyksta kviečiantis į darželį tėvus, kurie vaikams papasakoja apie savo profesiją, darbo pobūdį, specifiką arba visi vyksta į jų darbovietes, kuriuose taip pat tėveliai turi galimybę supažindinti su savo profesija, parodyti naudojamus įrankius ir pan. *Skatinimo* kategorijai buvo priskirtos tų pedagogų nuomonės, kuriuose nurodė, kad bendraudami su tėvais prašo, kad jie vaikus supažindintų su savo darbu, profesija.

Apibendrinant, galima teigti, kad tėvų įtraukimas, jų dalyvavimas šiame procese yra labai svarbus, nes tik jų pagalba pedagogai turi daugiau galimybių supažindinti vaikus su kuo įvairesnėmis profesijomis.

Dėmesys ankstyvajam karjeros ugdymui įstaigos ugdymo programoje. Kaip teigia R. Kučinskienė (2003), ugdymas karjerai turėtų būti sistemingas ir kryptingas procesas, kurio metu bendromis sistemingomis ugdymo institucijų, šiuo atveju ikimokyklinės įstaigos ir tėvų pastangomis ugdymas būtų siejamas su darbu, padedant vaikams įgyti žinias, nuostatas, jog darbas – tai prasminga, produktyvi ir naudinga gyvenimo dalis. Mano manymu pedagogai daugiau turėtų įtraukti tėvus į šį procesą, ne tik prašant juos supažindinti vaikus su savo profesijomis, bet ir siekiant visuminio vaikų darbinio ugdymo, kad vaikams namuose būtų sudaromos sąlygos susidaryti vaizdą kas yra darbas, ne vien jį siejant su profesijomis, jų pažinimu.

Teigiama, jog šiuo metu vis dažniau į ugdymo turinį yra įtraukiama ugdymo karjerai paskirtis, kuri leidžia vaikui „prisiliesti“ prie profesinio pasaulio, suprasti darbo svarbą žmogaus

gyvenime. Tad sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar X lopšelio-darželio ikimokyklinio ugdymo programoje yra skiriamas dėmesys ankstyvajam karjeros ugdymui ir kas šiame aspekte yra akcentuojama (10 lentelė).

10 lentelė

Dėmesys skiriamas ankstyvajam karjeros ugdymui įstaigos ugdymo programoje

(N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Darbinių įgūdžių formavimas	„skatinama atlikti elementarius buitinius įsipareigojimus“, „savarankiškai tvarkyti darbo vietą, pastebėti netvarką, kruopščiai atlikti įsipareigojimus, užbaigti pradėtą darbą, branginti daiktus, susipažinti su profesijomis“, „skiepijama meilė darbui“, „įtraukta programa „Mano hobis“, siekiant, kad vaikai atrastų savyje įgūdžių ir juos toliau tobulintų“, „pagarba tai profesijai ir žmogui jį atliekantį“.	5
Pažintinių įgūdžių formavimas	„turi žinoti įvairių profesijų pavadinimus“, „geba įvardinti kas būdinga profesijai, kokių reikia priemonių, apibūdina profesijos svarbą, įvardija kuo dirba tėvai“, „tik supažindinti su tėvų profesijomis“.	3
Informavimo būdų/formų panaudojimas	„akcentuojami kūrybiniai – vaidmeniniai žaidimai, pokalbiai pagal paveikslą“, „vaikai dalyvauja organizuojamose šventėse pvz.: Duonelės kepimas, renginiuose, kur mokomi pagaminti žaisliuką, darbelį, kurį gali padovanoti“, „akcentuojamos edukacinės išvykos pas įvairių prof. žmones“.	3

Visi tyrime dalyvavę pedagogai teigė, jog jų ikimokyklinės įstaigos vaikų ugdymo programoje yra skiriamas dėmesys ankstyvajam ugdymui karjerai. Jų nuomonės buvo suskirstytos į šias kategorijas: *darbinių įgūdžių formavimas*, *pažintinių įgūdžių formavimas* bei *informavimo būdų/formų panaudojimas*.

Daugiausia pedagogų nurodė, kad jų įstaigos ugdymo programoje akcentuojant ankstyvąjį ugdymą karjerai, dėmesys – skiriamas vaiko *darbinių įgūdžių formavimui*. Darbinė veikla ikimokyklinio amžiaus vaiką ugdo tuomet, kai atitinka jo galimybes ir poreikius. Vaikas atlikdamas kokį nors darbinį pavidimą turi galimybę pajusti savo vertę pasitikėjimą savo jėgomis. Manoma, kad vaikas, kuriam nuo mažens bus sudarytos sąlygos įgyti darbinių įgūdžių, augs atsakingas, darbštus ir sumanus žmogus, o tai sudaro pagrindą asmens ateities karjerai.

Kitų pedagogų nuomonės buvo priskirtos *pažintinių įgūdžių formavimui*, jie teigė, jog ikimokyklinės įstaigos ugdymo programoje yra akcentuojama, kad vaikai būtų supažindinami su įvairiomis profesijomis, gebėtų jas pavadinti, įvardintų jų skirtumus bei žinotų kuo dirbą jų tėvai. *Pažintinių įgūdžių formavimas* yra vienas iš svarbiausių uždavinių ugdant ikimokyklinio amžiaus

vaikus, nes šie gebėjimai suteikia vaikui pažinti save ir jį supantį pasaulį, kad būtų galima sėkmingai adaptuotis aplinkoje, ją pritaikyti savo reikmėms.

Nuomonėse, kurios buvo priskirtos *informavimo būdų/formų panaudojimo* kategorijai, buvo akcentuojama, kad ikimokyklinės įstaigos ugdymo programoje – nurodoma, kokiais būdais geriausia plėtoti vaikų ankstyvąjį ugdymą karjerai.

Apibendrinant visa tai, galima paminėti, jog ikimokyklinių įstaigų sudarytose ugdymo programose pagrindiniai principai, tikslas, uždaviniai, ugdymo turinys – orientuoti į vaikų poreikių tenkinimą, individualių gebėjimų ugdymą. Todėl būtina, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams būtų sudaromos sąlygos kuo daugiau įgauti žinių, įgūdžių, gebėjimų, nes jie bus reikalingi ir naudingi ateityje, šiuo atveju suaugus žengiant sėkmingą žingsnį karjeros link.

Gebėjimai, kuriuos vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu. Kaip jau buvo minėta anksčiau ikimokyklinis amžius – palankiausias vaiko gebėjimų ugdymui ir plėtojimui, tad buvo klausiami ir pedagogų nuomonės šiuo aspektu – kokius gebėjimus vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu (11 lentelė).

11 lentelė

Gebėjimai, kuriuos vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Socialiniai gebėjimai	„bendrauja, priima sprendimą, pajunta atsakingumą, sąžiningumą, sugeba valdytis“, „bendrauti išmoka“, „nugalėti sunkumus, susikaupti, rasti išeitį iš įvairių situacijų“, „pareiškumą, paslaugumo, atkaklumo“, „ugdomi vaikų socialiniai (...) gebėjimai“.	5
Pažintiniai gebėjimai	„susipažįsta su įvairiomis profesijomis“, „formuoja supratimą apie profesijas“, „įgyja pradinį supratimą apie įv. profesijas“, „geba įvardinti tam tikrų profesijų atstovų atliekamus darbus, darbo įrankius“, „įtvirtina naudojamus darbo įgūdžius, darbo įrankius“.	5
Savitvarkos įgūdžiai	„susitvarkyti savo žaislus“, „budėti, padengti stalą pietums, susitvarkyti lovelę, (...), susitvarkyti po veiklos“.	2

Pedagogų nuomonės šiuo klausimu pasiskirstė į tris kategorijas, kuriuose akcentuojami *socialiniai gebėjimai, pažintiniai gebėjimai* bei *savitvarkos įgūdžiai*. Iš pateiktų atsakymų matyti, jog apklausoje dalyvavę pedagogai organizuodami ugdymo procesą, ugdo vaikų kompetencijas, kurios būtinos asmens tolimesniuose gyvenimo etapuose. Šiuo atveju pedagogai daugiausia dėmesio skiria vaikų *socialinių ir pažintinių gebėjimų* ugdymui. Nustatyta, kad socialinės kompetencijos metu vaikas įvaldo tokius gebėjimus, kurie padeda jam dalyvauti socialiniame gyvenime, prisitaikyti prie skirtingų socialinių kontekstų/reikalavimų (mokykla, šeima, visuomenė, darbas), efektyviai ir konstruktyviai spręsti iškilusius sprendimus. Svarbiausias

tikslas keliamas ikimokyklinio amžiaus vaikams šioje kompetencijoje – įgyti bendravimo ir bendradarbiavimo patirtį, kuri lemia jo augimo ir vystymosi sėkmę. Ikimokyklinėje įstaigoje vaikai mokosi bendrauti vienas su kitu, dalintis, dirbti kartu ir bendradarbiauti, pasitikėti draugu, užmegzti gerus santykius su vaikais ir suaugusiais. Todėl ir pedagogų nuomonėse, kuriuose išryškėjo šios kompetencijos gebėjimų ugdymas, buvo minima, kad vaikui yra sudaromos sąlygos bendrauti, priimti įvairius sprendimus, išmoksta atsakingai bei sąžiningai atsakyti už savo poelgius, jaučia pareigingumo jausmą, sugeba išmokti nugalėti sunkumus ir pan., o tai vieni iš svarbiausių ir pagrindinių žmogaus gebėjimų kurie padeda integruotis į šiuolaikinę visuomenę, įsitvirtinti darbo rinkoje bei efektingai atlikti savo darbą.

Šiame klausime, taipogi, neabejotinai atsispindi *pažintiniai* vaiko *gebėjimai*. Pažinimo kompetencijos gebėjimų įgijimas turi įtakos ką ir kaip vaikai mąsto apie darbus ir karjerą. Neabejotina, kad sėkmingai vaiko raidai yra būtini tam tikri *pažintiniai gebėjimai*: gebėjimas atsiminti, suprasti skirtumus bei panašumus, daryti išvadas, įvertinti informacijos svarbumą, integruoti informaciją, analizuoti, planuoti ir pan.

Nuomonėse, kuriuose atsispindėjo vaiko *savitvarkos įgūdžių* įgijimas, atsispindi vaiko gebėjimai būtini jo asmeniniame gyvenime. Tinkamai susiformavę šie įgūdžiai padeda žmogui tvarkingai atlikti savo darbą, darbinius pavedimus ir kt.

Apibendrinant, galima teigti, jog ikimokyklinis amžius yra palankiausias vaiko gebėjimų ugdymui ir plėtojimui. Šis laikotarpis vaiko gyvenime – didelių galimybių gebėjimų išryškavimo ir formavimo metas, kuris vėliau turi įtakos profesiniam pasirinkimui bei karjeros siekimui. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad ikimokyklinio ugdymo poveikis vaiko gebėjimų raidai priklauso nuo pedagoginio proceso, pedagogo ir vaiko sąveikos ypatumų.

Sunkumai. Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti su kokiais sunkumais pedagogai susiduria organizuodami veiklas susijusias su ankstyvuojančiu ugdymu karjerai (12 lentelė).

12 lentelė

Sunkumai į ugdymą įtraukiant su ugdymu karjerai susijusias veiklas

(N=13)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
FINANSINIAI sunkumai	Priemonių finansavimas	„ugdomųjų priemonių trūkumas“, „vaizdinių priemonių trūkumas, įvairių žaidimų, žaislų trūkumas“, „stinga priemonių, metodinės literatūros“, „padalomosios medžiagos trūksta – individualiam darbui apie atskiras profesijas, žaislų žaidimams, skaitinių ta tema“.	4
	Išvykų	„trūksta edukacinių išvykų, sunku finansiškai dėl	3

	finansavimas	<i>kelionių“</i> , „ne visada turime galimybių išvykoms“, „trūksta pažintinių - edukacinių išvykų, nes susiduriame su finansiniais nepritekliais“.	
GEBĖJIMŲ sunkumai	Pažintiniai vaikų gebėjimai	„vaikai dar nelabai geba suprasti tam tikras profesijas“, „sunkiai orientuojasi profesijose“, „vaikams trūksta žinių, tėvai mažai dėmesio skiria savo vaikams“.	3
Sunkumų NEAPTİKTA		„problemų neturiu“, „su jokiais“, „-“.	3

12 lentelės tęsinys

Kaip ir dauguma darbų, taip ir pedagoginiame darbe pedagogai organizuodami ugdymo procesą susiduria su įvairiais sunkumais, todėl ir buvo teirautasi jų nuomonės apie patiriamus sunkumus susijusius su ankstyvuoju ugdymu karjerai. Analizuojant gautus rezultatus matyti, kad pedagogai dažniausiai susiduria su *finansiniais sunkumais*, sunkumai išryškėja *ugdomyjū priemonių trūkume* bei *organizuojant edukacines išvykas*. Kiti pedagogų sunkumai išryškėjo *vaikų pažintinių gebėjimų trūkume*, jie teigė, jog sunku organizuoti veiklas, nes vaikams sunkiai sekasi orientotis profesijų pasaulyje, negeba viso to suprasti, sunkiai priima naujas žinias apie profesijas, taip pat nurodė, jog ir tėvai per mažai dėmesio skiria vaikų pažintinių gebėjimų ugdymui. Nėra ko stebėtis, kad pedagogai susiduria su problemomis, kurios susijusios su tam tikrų vaiko kompetencijų trūkumu, nes pedagogo organizuojamų veiklų pagrindinis tikslas – sudaryti sąlygas ugdomojo proceso metu vaikams įgyti kuo daugiau žinių, gebėjimų, kurie atsispindėtų tam tikrose vaiko kompetencijose. Tikėtina, kad su šiomis problemomis dažniausiai susiduria pedagogai dirbantys su 3-4 metų amžiaus vaikais, nes šios amžiaus grupės vaikų – ribotas pasaulio bei aplinkos kuri juos supa supratimas. Taip pat tyrime pasitaikė ir tokių pedagogų, kurie teigė, kad organizuojant veiklas su ankstyvuoju ugdymu karjerai *sunkumų nepatiria*. Tačiau, kaip teigia G. M. Hodgsonas (2000), pedagogai organizuodami ugdymo procesą yra priversti susidurti su tam tikrais sunkumais, nes nauji reikalavimai pedagogų kompetencijų srityje reikalauja nemažai jų pasiruošimo, progresyvių žinių ir įgūdžių augimo, gebėjimo susidoroti su didėjančiais įvairių ugdymo proceso sunkumais, akcentuojančiais ikimokyklinio ugdymo kokybės aspektą.

Pedagogų tobulėjimo kryptys. Kasdieniniame pedagogų darbe kylančių problemų sprendimui yra organizuojami įvairūs kursai, seminarai bei mokymai, kurie yra viena iš priemonių, padedančių rasti problemų su kuriomis susiduriama sprendimų būdus. Todėl sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ką pedagogai norėtų sužinoti kursų/seminarų/mokymų metu, plėtojant savo kompetencijas susijusias su ankstyvuoju ugdymu karjerai (13 lentelė).

Žinios, kurias norėtų įgyti kursų/seminarų/mokymų metu (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Metodika	<i>„apie įvairius ugdymo metodus, kurie yra patys efektingiausi ikimokykliniame amžiuje“, „dėstymo metodiką“, „kaip vaikus labiau sudominti supažindinant su profesijomis ir kokios tam būtų geriausiai naudojamos priemonės“, „apie ugdymo karjerai būdus ir metodus“, „naujausios metodinės literatūros darbinio ugdymo klausimais“, „įvairesnių darbo formų“, „apie dorinį auklėjimą“.</i>	7
Žinių netrūksta	<i>„manau, kad turiu pakankamai žinių tuo klausimu“, „(...) jaučiuosi tam turinti pakankamai žinių“, „yra pakankamai daug įv. literatūros įv. kalbomis“, „nieko nenoriu“, „esu labai apsišvietusi“, „-“.</i>	6

Pedagogų nuomonės šiuo aspektu susiskirstė į dvi kategorijas. Pedagogų, kurių pateiktuose atsakymuose nurodyta, kokių žinių norėtų įgyti organizuojant ugdomąjį procesą susijusį su karjeros ugdymu, akcentuojama darbo *metodikų* svarba. Jie teigė, kad norėtų įgyti žinių apie geriausius, efektingiausius, labiausiai prieinamus ikimokyklinio amžiaus vaikams metodus, formas bei priemones, kurias galėtų panaudoti ugdant vaikus karjerai. Taip pat nurodė, jog trūksta naujos metodinės literatūros darbinio ugdymo klausimais.

Kitų apklausoje dalyvavusių pedagogų nuomonėse išryškėjo, jog jiems šioje srityje *žinių netrūksta*. Šiuos pedagogus būtų galima priskirti žmonių grupei, kuriems nieko nereikia, jie nėra linkę į naujoves, dirba remiantis senai nusistovėjusiais darbo būdais, bei metodikomis. Tačiau kintant šiuolaikinei visuomenei, „sovietiniai“ pedagogai turėtų pradėti labiau domėtis šia sritimi, nes ugdymo karjerai paskirtis yra nauja veiklos sritis, kuri turi būti įtraukta į ikimokyklinio amžiaus vaikų programos ugdymo turinį. Ir pedagogas ugdantis vaikus privalo išugdyti tokį asmenį, kuris sėkmingai galėtų integruotis į šiuolaikinę visuomenę, šių dienų darbo rinką. Todėl jam būtina domėtis naujovėmis, plėsti savo kaip pedagogo kompetencijas, o ne teigti, jog šioje srityje – viską žino.

Pedagogų geroji patirtis susijusi su ankstyvuoju ugdymu karjerai. Pedagogų buvo prašoma pasidalinti savo gerąja patirtimi, susijusia su ankstyvuoju ugdymu karjerai (14 lentelė).

Pedagogų geroji patirtis susijusi su ankstyvuoju ugdymu karjerai (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Netradicinių metodų	<i>„edukacinės išvykos, kviečiame dalyvauti ugdymo procese tėvus, jie noriai sutinka, tuo labai džiaugiamės“, „pavyksta pakviesti“</i>	8

panaudojimas	<i>tėvelius, kad papasakotų apie savo profesijas“, „džiaugiuosi, kai tėveliai pristato savo profesiją“, „apie profesijas galima sužinoti ne tik kviečiantis tėvelius, bet ir senelius“, „kuo daugiau organizuoti išvykų į gamyklas (...), kreipti į tėvelius, kad kuo daugiau papasakotų vaikams apie savo darbą“, „labai efektyvus lankymasis tėvų darbovietėse“, „aktyviau bendradarbiauti su tėvais, domėtis jų profesijomis, pagal galimybes kviečiantis į grupę, kad savo profesiniais gebėjimais pasidalintų su visais vaikais, o ne tik su savais“, „vaikams įdomiausia veikla supažindinant juos su profesijomis yra žaidimas“.</i>	
Būdai asmeninei saviugdai	<i>„daugiau pozityvumo, stengtis iki galo atlikti pradėtą darbą, vertinti tai ką turime, kas padaryta“</i>	1
Gerosios patirties nėra	<i>„neturiu nuomonės“, „dirbu tik keli metai, todėl tos patirties dar nėra labai daug“, „-“, „-“.</i>	4

14 lentelės tęsinys

Gauti rezultatai buvo suskirstyti į tris kategorijas: pedagogai, kurie nurodė savo darbe naudojamus netradicinius metodus ugdant vaikus karjerai, pedagogai kurie nurodė būdus asmeninei saviugdai bei pedagogai, kurie šiuo klausimu negalėjo pasidalinti gera patirtimi, nes jos nėra. Daugiausiai apklausoje dalyvavusių pedagogų akcentavo, jog jų geroji patirtis susijusi su ankstyvuojančiu ugdymu karjerai yra vykdoma edukacinių išvykų metu bei tėvėlių/senėlių įtraukimu į ugdomąjį procesą, kurie dalyvaudami jame supažindina vaikus su savo profesijomis, pasikviečia apsilankyti darbovietėse arba supažindina vaikus su ja atvykę į grupę.

Apibendrinant šią situaciją, galima teigti, jog pedagogai ugdydami vaikus karjerai, nėra suinteresuoti ieškoti naujesnių būdų kaip supažindinti vaikus su profesijų pasauliu ar darbinėmis veiklomis, o organizuojant ugdymo procesą pasitelkia senai visiems gerai žinomais ir prieinamais būdais.

Patarimai, rekomendacijos kolegoms, ugdytinių tėvams. Taip pat buvo prašoma pedagogų, jog pateiktų patarimų ar rekomendacijų savo kolegoms, ugdytinių tėvams, kad jų organizuojamoje veikloje vyktų efektyvesnis ugdymas karjerai (15 lentelė).

15 lentelė

Patarimai, rekomendacijos kolegoms, ugdytinių tėvams (N=13)

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Rekomendacijos tėvų įtraukimui į ugdomąjį procesą	<i>„informuoti tėvus, kad supažindintų vaikus su savo (tėvėlių) profesijomis“, „tėvams daugiau kalbėti apie savo darbą“, „tėveliams pagrindinis patarimas būtų, kad jie daugiau su vaikais kalbėtųsi apie tai kokius darbus jie dirba“, „tiek auklėtojos, tiek tėveliai rengtų daugiau pažintinių – edukacinių“</i>	6

	<i>išvykų“, „daugiau pažintinių – edukacinių išvykų, skatinti tėvus kuo daugiau pabūti su savo vaiku, suteikti jam kuo daugiau žinių, plečiant pažinimo kompetenciją“, „kuo daugiau su vaiku kalbėti šia tema, organizuoti įvairias išvykas, susitikimus su įvairių profesijų atstovais“.</i>	
Rekomendacijos pedagogo asmeninei saviugdai	<i>„patiems domėtis kuo daugiau, išmoki kuo tinkamiau atlikti kiekvieną darbą“, „asmeninis pavyzdys kaip įveikti įv. kliūtis ir rasti išeitį iš bet kokių susiklosčiusių situacijų, t.y. darbas su savimi, savo asmenybės ugdymas“.</i>	2
Rekomendacijų nėra	<i>„neturiu nuomonės“, „rekomendacijų neturiu“, „-“, „-“, „-“.</i>	5

15 lentelės tęsinys

Pedagogų pateiktos rekomendacijos suskirstytos į tris kategorijas, kuriuose atsispindėjo *rekomendacijos tėvų įtraukimui į ugdomąjį procesą, rekomendacijos pedagogo asmeninei saviugdai* bei buvo ir tokių apklausoje dalyvavusių pedagogų, kurie *rekomendacijų nepateikė*. Daugiausiai pedagogų nuomonių pasiskirstė toje kategorijoje, kurioje akcentuojamas *tėvų įtraukimas į ugdomąjį procesą*. Pedagogai nurodė, kad kolegoms reikėtų dažniau įtraukti ugdytinių tėvus į ugdomąjį procesą, o tėveliams dalyvauti vaikų ugdyme, supažindinant savo vaikus su profesijomis, suteikti kuo daugiau žinių šioje srityje. Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas – viena pagrindinių sąlygų, nulemiančių vaikų ugdymo sėkmę. Ugdomajam procese sąveikaujant tėvams ir pedagogams, tikėtina, kad bus išugdytos tos vaiko savybės, kurios bus reikalingos ne tik sėkmingam ugdymuisi, bet ir gyvenimui visuomenėje (Juodaitytė, 2003).

3.3. X lopšelio-darželio tėvų apklausos analizė

Kadangi, mokslininkų įrodyta, jog tėvai yra pirmieji ir svarbiausi vaikų ugdytojai, tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti ir jų nuomonę apie ankstyvąjį karjeros projektavimą ikimokyklinėse įstaigose.

Tyrimo metu tėvams buvo naudotas interviu metodas raštu. Vykdam apklausą Šiaulių miesto X darželį lankančių vaikų tėvams buvo išdalinta 50 (penkiasdešimt) atviro tipo klausimų anketų, atgal grįžo – 43 (keturiasdešimt trys). Visi tėvai atsakinėjo į tuos pačius klausimus, todėl pristatant tyrimo rezultatus iš karto bus pateikiami visų apklausos rezultatų duomenys.

Siekiant išsiaiškinti tėvų požiūrį į ankstyvąjį karjeros projektavimą, apklausoje naudojamos sąvokos „ankstyvasis ugdymas karjerai“, kadangi šios sąvokos labiau suvokiamos šių dienų visuomenėje.

Vaikų rengimo karjerai ikimokyklinėse įstaigose būtinumas. Pirmiausia, tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti tėvų nuomonę apie vaikų rengimą karjerai ikimokyklinėse įstaigose (16 lentelė).

16 lentelė

Tėvų nuomonė, ar būtinus vaikų rengimas karjerai ikimokyklinėse įstaigose

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Vaikų rengimas karjerai BŪTINAS	„vaikai galėtų išbandyti save įvairiose profesijose žaidimų metu“, „vaikui žaidimų metu reikėtų leisti atsiskleisti“, „vaikus pakanka supažindinti su pagrindinėmis profesijomis (mokytoja, pardavėja, daktaras ir kt.)“, „manau, kad taip“, „vaikai turi galimybę susipažinti su įvairiomis profesijomis, jų darbine veikla ir darbo specifika“, „vaikas turi suprasti, ką aplink esantys žmonės dirba, kokios jų profesijos, leisti pačiam išbandyti save įvairiose profesijose žaidžiant“, „vaikus supažindinti su įvairiomis profesijomis, kad vėliau mokykloje būtų lengviau pasirinkti profilį, tikslingai mokytis, baigti vidurinę mokyklą ir vėliau studijuoti ar siekti karjeros“, „galima vaikus supažindinti su profesijomis, jų specifika“, „pastebėti vaiko polinkį, gebėjimus, nukreipti reikiama linkme“, „kad ateityje galėtų pasirinkti mėgiamą profesiją“, „vaikas ateityje pats sugebės pats rinktis veiklą, pagal pomėgi, gebėjimus“, „reikia skatinti norą pažinti save, aplinką, mokslo sferas ir t.t.“, „vėliau vaikui bus lengviau siekti savo profesinių tikslų“, „vaikams reikia leisti atsiskleisti patiems, stebėti, kokia veikla vaikams labiausiai patinka, stebėti kokius siužetinius žaidimus dažniausiai žaidžia (kokias profesijas renkasi žaidimuose)“, „nes jau ankstyvojoje vaikystėje jie labai žingeidūs ir reiklūs“, „ikimokyklinės įstaigos geriau padeda paruošti vaiką mokyklai“, „kad žinotų vaikas koks žmogus yra kokios specialybės atstovas“, „nes vaikai iš anksto žino ko nori siekti ateityje“, „kad įvairiom formom vaikai būtų supažindinami su įv. profesijom, kuo anksčiau, tuo geriau“, „bent minimaliai supažindinti vaikus su įvairiomis profesijomis“, „susidarytų	27

	<i>bendrą profesijų vaizdą, žinotų kokios yra profesijos“, „reikia supažindinti vaikus su darbu, įvairiomis specialybėmis“, „kad ateityje, būtų lengviau pasirinkti mokymosi profilį, profesiją kurią nori studijuoti“, „supažindinti su profesijomis – būtina“, „vaikai turėtų galimybę kuo anksčiau susipažinti su tam tikromis profesijomis; išbandytų save jose, žaidžiant“, „svarbu, kad vaikas šiame amžiuje pradėtų domėtis įvairiomis profesijomis, žinotų jų darbo pobūdį“.</i>	
Vaikų rengimas karjerai GALBŪT BŪTINAS	<i>„per anksti, nebent priešmokyklinėje grupėje“, „turėtų suvokimo kodėl žmonės dirba, kad ir jam užaugus teks dirbti tam tikrą darbą“, „vaikai darželyje žaidimų forma susipažintų su įvairių profesijų privalumais.</i>	3
Vaikų rengimas karjerai NEBŪTINAS	<i>„nes netinkamas amžius“, „manau, jog dar nebūtina“, „jie dar per maži, kad ką suvoktų ir prisimintų“, „dar ankstoka vaikus šiame amžiuje ruošti karjerai“, „kadangi tokiam amžiuje dar negali būti aišku, kokia linkme vaikas norės krypti“, „per anksti ikimokyklinio amžiaus vaikui formuoti konkrečią profesiją“, „nes vaikams ikimokyklinėse įstaigose dar nerūpi karjeros galimybės“, „kadangi tokio amžiaus vaikai dar nesugeba to tinkamai suprasti ir įvertinti“, „per anksti, kad vaikas būdamas tokio amžiaus, būtų rengiamas karjerai“, „vaikams dar sunku apie tai suvokti“, „jie dar neturi suvokimo apie karjerą“, „anksti dar“, „tegu vaikas pasidžiaugia vaikyste, o nebūna iškart pratinamas prie darbų“.</i>	13

16 lentelės tęsinys

Tėvų nuomonės šiuo klausimu susiskirstė į tris kategorijas, kuriuose atsispindi teiginiai susiję su ankstyvuoju vaikų rengimu karjerai. Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių tėvų teigė, jog šis procesas ikimokyklinėse įstaigose yra *būtinai*, kadangi vaikams – sudaromos galimybės kuo anksčiau ir įvairiomis formomis susipažinti su įvairiomis profesijomis, jų atstovais; skiepijamas suvokimas apie žmonių darbus; sudaromos galimybės žaidimo metu, save išbandyti įvairiose profesijose; ugdomi gebėjimai, kurie padės ateityje rinktis mokymosi profilį, studijas ar mėgiamą veiklą. Taipogi nemažai tėvų atsakymuose atsispindėjo nuomonių, jog ankstyvasis vaikų rengimas ikimokyklinėse įstaigose – *nebūtinai*. Jie teigė, jog šiam procesui vaikai – per maži, anksti jiems formuoti konkrečią profesiją, nes vaikai dar nesugeba to tinkamai įvertinti ir suprasti. Silpniausiai tėvų nuomonės šiuo klausimu, išryškėjo atsakymuose, jog vaikus rengti karjerai *galbūt* būtina, iš šių atsakymų matyti, kad tėvai dar nėra apsisprendę kas – svarbiausia jų vaikams, ko jie tikisi iš ikimokyklinės įstaigos.

Lyginant tėvų ir pedagogų požiūrius šiuo klausimu, matyti, jog jie šiuo aspektu sutinka, didžioji dauguma pritaria mokslininkų teiginiui, kad karjeros projektavimo procesas, turi prasidėti jau vaiko ikimokykliniais metais, jam lankant ikimokyklinę įstaigą.

Supažindinimas su profesijomis kasdieninėje veikloje. Buvo siekiama išsiaiškinti, ar tėvai kasdieninėje veikloje prisideda prie savo vaiko ugdymo karjerai ir kokiais būdais tai daro (17 lentelė).

Ugdymas karjerai kasdieninėje veikloje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Vaikas UGDOMAS karjerai	Darbo specifika	„stengiuosi vaiką supažindinti su kuo daugiau profesijų; nuėję į polikliniką stebime gydytojų, seselių darbą, paaiškinu vaikui, kad seselės padeda gydytojams (...) stengiuosi atsakyti į visus vaiką dominančius klausimus“, „supažindinu su profesijomis kuriomis susiduriame kasdien, pvz.: pardavėja, kalbame apie jos darbo specifiką ir pan.“, „supažindinu (...) su įvairiomis mus supančių žmonių profesijomis“, „pasakoju kodėl žmonės dirba, supažindinu su jų profesijomis“, „supažindinu su profesijomis žmonių, kuriuos sutinkame artimiausioje aplinkoje ar matome per televiziją“, „supažindinu su įvairių profesijų atstovais“, „supažindinu su žmonių profesijomis, esant galimybėms nusivedu į savo darbovietę“, „pasakojame vaikui apie įvairių profesijų darbuotojus: policininkus gydytojus, pardavėjus vairuotojus...“, „aptariame žmonių su kuriais susiduriame kasdienybėje darbus“, „labai padedame vaikui kuo daugiau ir kuo plačiau domėtis supančia aplinka“, „daug kalbame įvairiomis temomis, atsakau į vaiką dominančius klausimus apie profesijas, įvairius darbus“, „pasakoju vaikui kokios specialybės žmonės ką daro, per televiziją kai rodo kokios specialybės atstovą papasakoju ką jis dirba“, „supažindinu su įvairiomis profesijomis, aiškinamės per televiziją matomų žmonių profesijas, jų darbus“, „stengiuosi supažindinti su įvairiomis profesijomis“, „kalbamės apie įvairių profesijų žmones“, „pasakoju apie įvairių profesijų žmones, „pakalbame apie profesijas su kuriomis susiduriame artimiausioje aplinkoje“, „papasakoju vaikui apie kiekvieną profesiją dirbantį žmogų“.	16
	Šeimos profesinė patirtis	„pasakojame apie profesijas artimųjų, draugų, pažįstamų“, „esant galimybėms supažindinu su savo profesija (...) bandau atkreipti dėmesį į kitų profesijų atstovų darbus“, „supažindinu vaiką su mūsų – tėvelių profesijomis, kokį darbą mes dirbame patys, taip pat pakalbame ir apie kitų žmonių darbus, profesijas“, „supažindiname su savo profesijomis, žaidžiame žaidimus“, „supažindinu su savo darbu, parodau kiekvienos profesijos teigiamas puses“.	5
	Profesinio informavimo formų	„žaidžiame žaidimus susijusius su profesijomis“, „kartu su juo žaidžiu vaidmeninius žaidimus, stalo žaidimus, sprendžiame logines užduoteles“, „žiūrint knygučių iliustracijas aptariame žmonių	7

	naudojimas	<i>įvairius darbus, aptariame žmonių profesijas, su kuriomis susiduriame artimiausioje aplinkoj, pvz.: gydytoja, autobuso vairuotojas, pardavėja ir t.t.“, „domimės per literatūrą, ekskursijas, žaidimus profesijoms, įžymiais žmonėmis“, „pagal vaiko pomėgius stengiamės vaiką nukreipti į atitinkamą būrelį“, „žaidžiu kartu su vaiku žaidimus, susijusius su profesija, pvz. gydytoja, taip pat supažindinu su žmonių darbu, kuriuo susiduriame kasdienybėje, pvz.: pardavėja“, „supažindiname su įvairiomis profesijomis, kūrybinių-vaidmeninių žaidimų metu“.</i>	
	Asmeninių savybių ugdymas	<i>„ugdau savarankiškumą, pasitikėjimą savimi, taip pat stengiuosi, kad namuose atliktų kokį lengvą darbelį, turėtų atsakomybės jausmą ir suprastų pareigas“, „atminčiai lavinti (...), kūrybiškumu (...), turime savo motyvacinę (skatinimo sistemą)“.</i>	2
Vaikas NĖRA UGDOMAS karjerai	Amžiaus tarpsnių ypatumai	<i>„aš manau mano vaikas dar mažas (3m.)“, „kol kas dar ne, neprisidedu (...) tegul pasidžiaugia vaikyste“, „dar per mažas vaikas“, „nes per anksti“, „nes manau, kad dar per mažas“, „nenoriu nuteikti vaiko jau tokiame amžiuje (...) pasirinktų kokį nors karjeros kelią“, „netinkamas amžius dar“, „ nėra tinkamas vaiko amžius, kad būtų pradedamas rengti karjerai“, „nes dar ankstoka“.</i>	11
		<i>„neprisidedu“.</i>	1

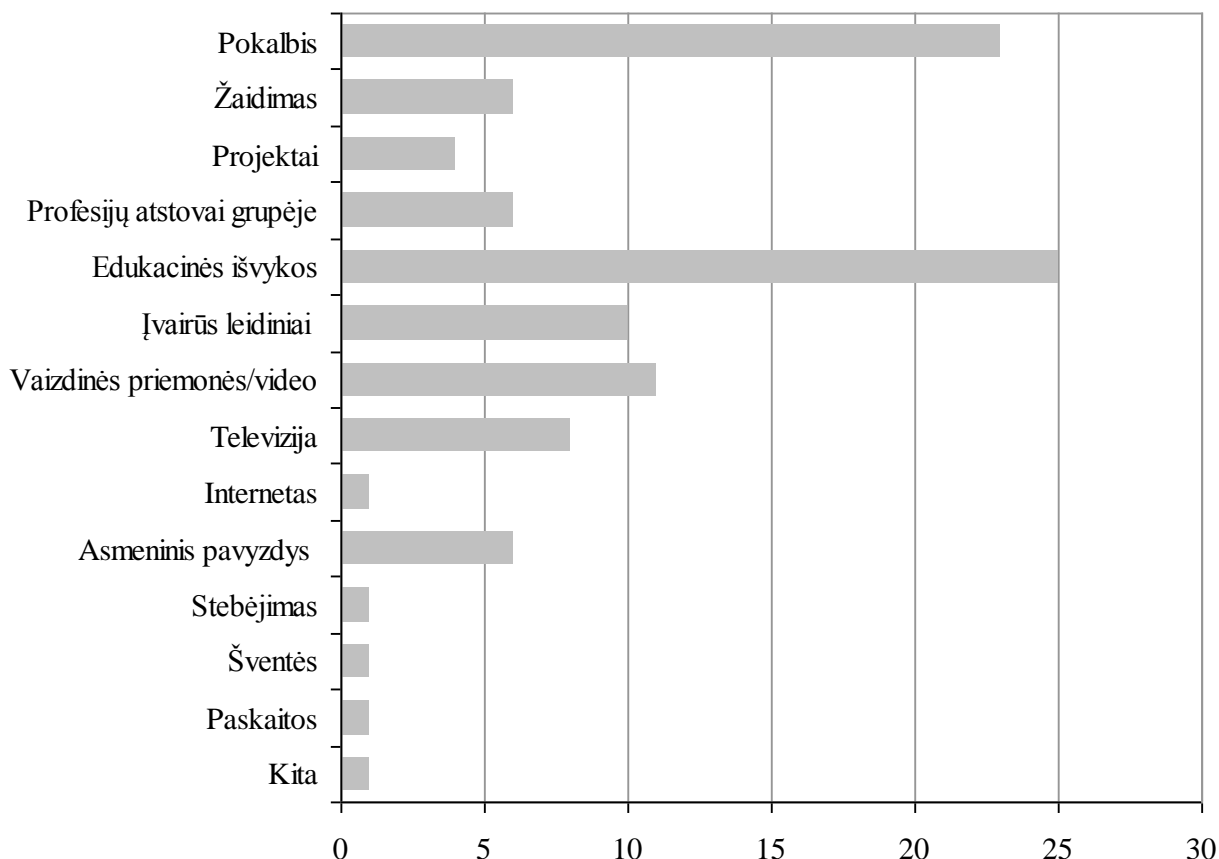
17 lentelės tęsinys

Tėvų nuomonės šiuo klausimu susiskirstė į dvi kategorijas, kuriuose atsispindi teiginiai, jog *vaikas ugdomas karjerai* ir *vaikas nėra ugdomas karjerai*. Daugiausiai nuomonių išryškėjo kategorijoje – *vaikas ugdomas karjerai*, čia išskirtos keturios subkategorijos: *šeimos profesinė patirtis, darbo specifiška, profesinio informavimo formų naudojimas* bei *asmeninių savybių ugdymas*. Daugiausiai tėvų nuomonių sudaro subkategoriją – *darbo specifiška*. Tėvai teigia, jog stengiasi vaikus supažindinti su įvairiomis profesijomis, kad vaikui ugdytūsi suvokimas apie tam tikrų profesijos atstovų darbą. Silpniau nuomonės išryškėjo subkategorijoje, kurioje tėvai nurodė, jog ugdydami vaikus karjerai *naudoja profesinio informavimo formas*. Jie teigė, kad su vaiku žaidžia vaidmeninius žaidimus, kurie susiję su įvairiomis profesijomis, taip pat aptaria žmonių profesijas rastas knygų iliustracijose, žiūrėdami televizijos laidas, ar žaisdami stalo žaidimus. Trečioji subkategorija – *šeimos profesinė patirtis*, tėvai nurodė, jog pirmiausia vaikus supažindina su savo profesijomis, siekia, kad vaikai žinotų kokį darbą atlieka jų tėvai. Vienoje anketoje buvo nurodyta, kad supažindinant su savo darbu, tėvai ugdo ir vaiko suvokimą, jog visi žmonių darbai yra geri, atskleidžia kiekvienos profesijos teigiamas puses. Silpniausia subkategorija – *asmeninių savybių ugdymas*, nurodoma, jog tėvai ugdo vaiko savarankiškumą,

pasitikėjimą savimi, lavina vaiko atmintį, kūrybiškumą, taip pat skiria lengvus darbelius, kad vaikui ugdytųsi atsakomybės jausmas, suprastų savo pareigas. Kategoriją – vaikas nėra ugdomas karjerai, sudarė 28% apklausoje dalyvavusių tėvų atsakymų. Didžioji dauguma nuomonių, buvo priskirtos subkategorijai – *amžiaus tarpsnių ypatumai*, nes tėvai nurodė, jog jų vaikai šiam procesui – per maži, nėra tinkamas amžius pradėti vaiką rengti karjerai.

Apibendrinant šią situaciją, galima teigti, jog ne visi tėvai suvokia, kokia nauda ateityje bus jų vaikui, jei ugdytas karjerai prasidės jau ankstyvoje vaikystėje, jo ikimokykliniais metais. Taip pat labai svarbu, kad tėvai ugdydami savo vaiką suprastų, jog reikia jį ne tik supažindinti su įvairiomis profesijomis, bet ir sudarytų sąlygas ugdytis vaiko asmeninėms savybėms, nes nuo jų priklauso kokį profesinį kelią gebės pasirinkti vaikas, kai suaugęs.

Profesinio informavimo formos. Kadangi mokslininkų įrodyta, jog svarbią reikšmę vaikų ugdymo karjerai procese teikia įvairios profesinio informavimo formos, tyrime buvo siekiama išsiaiškinti ir tėvų nuomonę apie efektingiausias profesinio informavimo formas ugdant vaikus karjerai. Gauti duomenys pavaizduoti paveiksle (4 pav.).

4 pav. Profesinio informavimo formos

Paveiksle matyti, kad efektingiausios profesinio informavimo formos, tėvų nuomone – *edukacinės išvykos* ir *pokalbis*. *Edukacinės išvykos* ir mokslinėje literatūroje laikomos, kaip

vienas iš efektingiausių būdų, supažindinant vaikus su profesijomis. Naudojant šią profesinio informavimo formą, vaikams sudaromos galimybės pamatyti tam tikrų profesijų darbo vietą, susipažinti su profesijomis iš arčiau, pamatyti darbe naudojamus priemonės ar kitą atributiką. Tačiau ikimokyklinėse įstaigose ši forma naudojama gana retai, dažniau su edukacinėmis išvykomis susiduria priešmokyklinio amžiaus vaikai. *Pokalbis* – viena iš paprasčiausių ir dažniausiai naudojamų formų. Naudojant šią formą siekiama, kad vaikas sužinotų kažką naujo, būtų atsakoma į jį dominančius klausimus ir pan. Taip pat matyti, kad efektingiausios profesinio informavimo formos, anot tėvų yra *žaidimas, projektai, profesijų atstovų apsilankymai grupėje, įvairūs leidiniai, vaizdinės priemonės/video, televizija, internetas, asmeninis pavyzdys, stebėjimas, šventės, paskaitos* ir kt. Kai kurių ikimokyklinių įstaigų programose nurodyta, kad tinkamai naudojama informavimo forma – *asmeninis pavyzdys*, padeda modeliuoti vaiko elgesį, kuris ugdo vaikų pasitikėjimą savimi, iniciatyvumą, kūrybiškumą, pagarbą vienas kitam ir saugumo jausmą.

Apibendrinant šią situaciją, matyti, jog tėvai turi žinių apie profesinio informavimo formas, tačiau kyla klausimas – ar tėvai vykdydami vaikų ugdymą, patys tinkamai jas naudoja?

Tėvų žinios apie vaiko ugdymą karjerai ikimokyklinėje įstaigoje. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar tėvai turi kokių nors žinių apie vaikų ugdymą karjerai ikimokyklinėje įstaigoje ir kaip jis vyksta (18 lentelė).

18 lentelė

Žinios apie vaiko ugdymą karjerai ikimokyklinėje įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Vaikas – ugdomas karjerai	Tradicinių būdų naudojimas	„auklėtojos pasakoja vaikams, supažindina, rodo paveikslėlius“, „supažindina juos su įvairiomis specialybėmis, sudaromos sąlygos žaisti vaidmeninius žaidimus“, „supažindina su profesijomis ir t.t.“, „auklėtojos veda ugdomąsias veiklas, susijusias su profesijomis, padeda vaikams vaidmeniniuose žaidimuose“, „auklėtojos padeda vaikams įsijausti į tam tikras profesijas žaidimo metu (...), veda pokalbius apie žmonių darbus“, „vyksta savaitės temos (...) vaikai supažindinami su profesijomis, padeda (...) suvokti kodėl žmonės dirba“, „žaidžia žaidimus susijusius su tam tikra profesija (...), vyksta pokalbiai“, „kalbama apie žmonių darbus, profesijas, vaikai žaidžia žaidimus“, „per žaidimus jie supažindinami su profesijomis“, „žaidžiami įvairūs žaidimai susiję su profesijomis“, „auklėtojos veda užsiėmimus“, „vyksta pokalbiai apie žmonių darbus profesijas“, „kalbama apie profesijas ir jų	15

		<i>atstovus“; „vyksta savaitės temos apie profesijas, vaikai žaidžia vaidmeninius žaidimus: parduotuvė, poliklinika, vaikų darželis ir kt.“; „vaikai yra supažindinami su profesijomis, žaidžia žaidimus apie profesijas“.</i>	
	Netradicinių būdų naudojimas	<i>„vyksta į įvairias įstaigas“, „organizuojamos ekskursijos, susitikimai“, „atvyksta į grupę (...) profesijų atstovai“, „išvykos į įvairias įstaigas, susitikimai su įvairių profesijų žmonėmis, pokalbiai“, „kviečiami skirtingų profesijų žmonės“, „kviečiami įdomių profesijų tėvai pokalbiui su vaikais“.</i>	6
	Tradicinių ir netradicinių būdų naudojimas	<i>„kartais keliauja į tam tikras įstaigas, vyksta grupiniai užsiėmimai, žaidžiami profesijų žaidimai“, „organizuojami žaidimai, popietės supažindinti su įvairių profesijų žmonėmis“, „vaikai supažindinami su profesijomis, į įstaigą atvyksta tam tikrų profesijų atstovai“, „žaidžia vaidmeninius žaidimus, organizuojamos edukacinės išvykos, ugdomųjų veiklų metu (dailė, muzika, kompiuteriai ir pan.) vaikas susipažįsta su atitinkamų profesijų žmonių darbais“, „priešmokyklinukai dažnai vyksta į ekskursijas į šalia esančias įstaigas: parduotuves, mokyklą, kepyklą, kirpyklą, kviečiami įdomesnių profesijų tėveliai papasakoti apie savo darbą. Auklėtojos taip pat ugdo vaikus karjerai rodydamos nuotraukas, knygas, aiškindamos kuo naudingi įvairūs darbai“, „ugdomoji veikla vykdoma ne tik darželyje, bet ir vaikai lankosi mokykloje, bibliotekose; edukacinės veiklos vyksta gamtininkų centruose, dalyvauja policijos dienose ir kt.“; „vyksta savaitės užsiėmimai, kurių metu auklėtoja supažindina vaikus su įvairiomis profesijomis, pasikviečia į įstaigą asmenų, kurie plačiau vaikus galėtų supažindinti su savo darbu, taip pat lankosi tam tikrose įstaigose pvz. policijos muziejus“, „auklėtojos veda įvairius užsiėmimus, kviečia tėvelius papasakoti apie savo profesijas“, „per ugdomąsias veiklas įstaigoje ir už jos ribų“, „per įvairiapusę ugdomąją veiklą, edukacines išvykas“.</i>	10
	Nežino naudojamų būdų	<i>„bet nežinau kaip jie yra ugdomi“, „žinau, kad ugdomi, bet dar nesidomėjau kaip ugdomi“.</i>	2
Nėra informacijos apie vaiko ugdymą karjerai		<i>„neturiu informacijos“, „tiksliai nežinau, bet manau, kad ne“, „nemanau“, „ne neugdomi, arba aš nežinau“, „manau, jog ne, nežinau“, „nežinau“, „nežinau, auklėtojos nesupažindina su savo darbu“, „nežinau, bet manau, kad vaikai yra supažindinami su tai“, „manau, kad ne“, „nežinau, nesu apie tai informuota“.</i>	10

18 lentelės tęsinys

Tėvų nuomonės šiuo klausimu buvo susiskirstytos į dvi kategorijas: *vaikas – ugdomas karjerai* ir *nėra informacijos apie vaiko ugdymą karjerai*. Daugiausiai tėvų teiginių priklauso kategorijai – *vaikas ugdomas karjerai*. Ši kategorija suskirstyta į keturias subkategorijas: *tradicinių būdų naudojimas*, *netradicinių būdų naudojimas*, *tradicinių ir netradicinių būdų naudojimas* bei *naudojamų būdų nežino*. Stipriausiai šioje kategorijoje išryškėjo tėvų nuomonės, kurie nurodo, kad pedagogai savo darbe dažniausiai naudoja *tradicinius būdus*. Teigiama, jog pedagogai organizuoja ugdomąsias veiklas profesijų tematika, vyksta pokalbiai, žiūrimi paveikslėliai, sudaromos sąlygos vaidmeniniams žaidimams. Silpniau atsispindi teiginiai subkategorijoje – *tradicinių ir netradicinių būdų naudojimas*. Tėvai prie jau minėtų tradicinių būdų, nurodė, kad pedagogai kviečiasi į grupę vaikų tėvelius, kad supažindintų su savo darbu, organizuoja susitikimus su įvairių profesijų atstovais bei planuojamos edukacinės išvykos į įstaigas. Silpniausiai išryškėjo nuomonės subkategorijoje – *naudojamų būdų nežino*. Tėvai, teigė, jog jų vaikai ikimokyklinėje įstaigoje yra ugdomi karjerai, tačiau nežino kokiais būdais, pedagogai tai vykdo kasdieniniuose užsiėmimuose. Taipogi apklausos analizė rodo, kad yra ir tokių tėvų, kurių nuomonės priklauso kategorijai – *nėra informacijos apie vaiko ugdymą karjerai*. Jie teigia, kad nežino ar nevyksta ugdymas karjerai, ikimokyklinėje įstaigoje, kurią lanko jų vaikas, taip pat nurodyta, kad auklėtojos tėvų nesupažindina su savo darbu.

Apibendrinant šią situaciją matyti, kad ne visi tėvai yra linkę domėtis kuom užsiima jų vaikai ikimokyklinėse įstaigose, kaip pedagogai organizuoja ugdymo procesą. Iš nurodytų kai kurių atsakymų matyti, jog nėra tarpusavio susitarimo tarp tėvų ir pedagogų vykdamant ugdymo procesą, kurio dalyviai turėtų būti ne tik vaikai ir pedagogai, bet ir vaikų tėvai.

Gebėjimai, kuriuos vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu. Kadangi įrodyta, kad daugiausiai gebėjimų vaikas įgyja jo ikimokykliniais metais, buvo klausama tėvų nuomonės šiuo aspektu – kokius gebėjimus vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu (19 lentelė).

19 lentelė

Gebėjimai, kuriuos vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Socialiniai gebėjimai	<i>„spręsti nesudėtingas problemas, bendrauti ir veikti komandoje, tampa savarankiškesni“, „išmoksta bendrauti, ugdomi darbiniai įgūdžiai“, „saviraiškos, komunikacijos, drausmės, disciplinos, sąžiningumo, noro tobulėti, siekti būti geriausiu“, „išmoksta bendrauti (...), susitvarkyti“, „mokosi bendrauti, susitvarkyti savo aplinką, draugauti su kitais vaikais“, „ugdosi suvokimą apie žmonių darbą; mokosi bendrauti su vaikais, spręsti iškilusias problemas, formuojami darbiniai įgūdžiai“, „bendravimo, higienos, saviugdosi“, „įgyja suvokimo apie save, kaip asmenybę, pradeda suprasti savo norus, kokį darbą norėtų dirbti“,</i>	23

	<p>„išmoksta bendravimo, spręsti konfliktines situacijas, geba pažinti įvairių profesijų atstovus“, „bendravimo, komunikabilumo, atpažįsta kokios specialybės atstovai ką dirba, mokosi kaip reikia spręsti problemas“, „manau kažkuo susidomi labiau, kas jam labiau patinka“, „bendravimas, savarankiškumas, prisitaikymas“, „išmoksta bendrauti su savo bendraamžiais, geba atpažinti įvairias profesijas“, „režimas, nuoseklumas, dėmesio susitelkimas, gebėjimas įsiminti“, „disciplinos, režimo“, „mokosi bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti konfliktines situacijas, pastabumo“, „išmoksta bendrauti; geba suvokti kas yra darbas, darbinė veikla“, „išmoksta bendrauti; išmoksta atpažinti, kokie darbai susiję su tam tikra profesija“, „moka bendrauti, bendradarbiauti su savo grupės draugais (...), įgyja suvokimo apie darbus, geba atpažinti tam tikros profesijos žmones, žino ką jie dirba“, „pasitikėjimo savimi, nuosekliai dirbti, pozityvaus mąstymo, atsparumo, sugebėjimo atsigauti po nesėkmių“, „savarankiškumo, bendradarbiavimo“, „savarankiškumą, gebėjimą bendrauti, veikti komandoje“.</p>	
Pažintiniai gebėjimai	<p>„geba išsakyti savo norus, susipažįsta su įvairiomis profesijomis, žymiais žmonėmis, poetais, aktoriais, mokytojais ir kt. profesijų atstovais“, „įgyja elementarių žinių apie įvairias profesijas, pradeda žaisti siužetinius žaidimus vaidindami įvairių profesijų atstovus, tai padės apsispręsti ateity renkantis profesiją“, „ugdosi suvokimą apie žmonių darbus, pradeda suvokti profesijų pasaulį“, „geba atpažinti tam tikras profesijas ir atpažįsta jų darbą bei priemones naudojamas darbe“, „susidaro vaizdą apie įvairius darbus, žmonių profesijas“, „pažintinius gebėjimus, ugdo savo asmeninius gebėjimus“, „pažinimo gebėjimus, pažįsta profesijas“, „geba suvokti įvairias profesijas“, „sužino apie profesijas, geba jas atskirti, žino jų darbo specifiką“, „geba atpažinti įvairių profesijų atstovus, žino kokius įrankius jie naudoja savo darbe“, „pradeda atskirti vienas profesijas nuo kitų“, „gebėjimai atskirti profesijas, savarankiškumas“, „supratimas apie kiekvieną profesiją“, „susiformuoja pirminė informacija ir nuomonė apie įvairias profesijas“, „atpažįsta kelias profesijas, žino ką reikia daryti“, „pažįsta policininkus, pardavėją, gydytojus...“, „šiuo amžiaus tarpsnyje viskas vyksta žaidimo forma“, „išmoksta atskirti skirtingas profesijas“.</p>	18
Gebėjimų nėra	<p>„nežinau, kokių gebėjimų vaikas galėtų įgyti šiame amžiuje, kurie vėliau įtakotų jo pasirinkimą“, „nemanau, kad vaikas įgyja kokius nors gebėjimus, būdamas tokio amžiaus kalbant apie karjerą“.</p>	2

19 lentelės tęsinys

Gauti rezultatai suskirstyti į tris kategorijas: *socialiniai gebėjimai*, *pažintiniai gebėjimai* ir *gebėjimų nėra*. Daugiausiai tėvų atsakymų sudarė kategoriją – *socialiniai gebėjimai*. Neveltui tėvai šiuos gebėjimus išskyrė, kaip vienus iš svarbiausių, nes pradėjus vaikui lankyti ikimokyklinę įstaigą ypatingai formuojasi jo socialiniai įgūdžiai. Vaikui sudaromos galimybės išmokti bendrauti ir bendradarbiauti su kitais, perprasti ikimokyklinės įstaigos gyvenime atsikartojantį visuomenės modelį, jo taisykles, reikalavimus ir galimybes, rasti savo vietą bendruomenėje ir kt. (Leonienė, Ragauskienė, Baltakienė, 2011). Tėvų atsakymuose, kuriuose atsispindėjo *socialinių gebėjimų* kategorija, buvo akcentuojama, kad vaikai ankstyvojo ugdymo

karjerai metu išmoksta savarankiškumo, pastabumo, bendrauti su grupės draugais ar suaugusiais, spręsti iškilusias problemas, konfliktus, laikytis režimo ir pan. Nežymiai, bet silpniau išryškėjo nuomonės kategorijoje – *pažintiniai gebėjimai*. Anot apklausoje dalyvavusių tėvų, ugdant vaikus karjerai, vaikai įgyja tokius gebėjimus, kurių dėka jie geba pažinti įvairias profesijas, žino jų darbo specifiką, geba profesijas atskirti viena nuo kitos. Taip pat nurodyta, jog vaikai žaidžia vaidmeninius žaidimus, kuriuose formuojasi vaiko pažintiniai gebėjimai šia tematika. Silpniausiai išryškėjo kategorija – *gebėjimų nėra*. Čia tėvai teigė, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas, negali įgyti kokių nors gebėjimų, kurie ateityje įtakotų jo karjerą.

Tėvų dalyvavimas pedagogų organizuojamose veiklose susijusiose su ugdymu karjerai. Buvo siekiama išsiaiškinti ar tėvai dalyvauja pedagogų organizuojamose veiklose, kurios susijusios su ugdymu karjerai (20 lentelė).

20 lentelė

Tėvų dalyvavimas pedagogų organizuojamose veiklose susijusiose su ugdymu karjerai

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Dalyvauju	<i>„stengiuosi dalyvauti organizuojamose renginiuose“, „paskaitos, edukacinės išvykos, savišvieta“, „dalyvaujame, palydime vaikus į edukacines išvykas“, „organizuojame išvykas ir ekskursijas vaikams į įvairias įstaigas supažindinimui su įvairių profesijų atstovais“, „atvirų durų dienos; kalendorinės, sportinės šventės“, „pagal galimybes visada dalyvauju organizuojamose išvykose, ekskursijose ir pan.“</i>	6
Nedalyvauju	<i>„ne, nedalyvauju“ (3), „nedalyvauju“ (11), „nedalyvaujame“ (2), „ne“ (14), „gaila, bet neteko dalyvauti“, „ne, bet norėčiau“, „ne, nėra tekę sudalyvauti“, „ne, bet esant galimybėms norėčiau sudalyvauti“, „deja, bet ne“, „ne, net nežinau kur ir kada tokios vyksta, sudalyvaučiau“, „nedalyvauju, bet mielai sudalyvaučiau“.</i>	37

Apklaustos rezultatai buvo suskirstyti į dvi kategorijas, kuriuose atsispindėjo tėvų nuomonės šiuo klausimu – *dalyvauju* ir *nedalyvauju*. Labiausiai išryškėjo kategorija – *nedalyvauju*. Net 86% apklausoje dalyvavusių tėvų teigė, jog pedagogų organizuojamose veiklose susijusiu su ugdymu karjerai – *nedalyvauja*. Tačiau kai kurie iš jų savo atsakymuose nurodė, jog norėtų sudalyvauti veiklose susijusiose su šia tematika. Tėvų nuomonėse, kurios priklauso kategorijai – *dalyvauju*, teigiama, kad tėvai dalyvauja organizuojamose edukacinėse išvykose ir kituose panašiuose renginiuose.

Apibendrinant šią situaciją ikimokyklinėje įstaigoje, matyti aiškus neatitikimas, nes pedagogai atsakydami į šį klausimą teigė, jog tėvus įtraukia į organizuojamas veiklas susijusias su vaikų ugdymu karjerai, o didžioji dauguma tėvų teigia, kad šiame procese nedalyvauja. Iškyla probleminis klausimas: kodėl šioje srityje aiškėja abiejų pusių nuomonių neatitikimai? Ar tėvai

nenori dalyvauti pedagogų organizuojamuose veiklose? Ar pedagogai organizuodami tokio pobūdžio veiklas, neįtraukia ugdytinių šeimoms?

Patarimai, rekomendacijos pedagogams. Paskutiniu klausimu buvo siekiama, kad tėvai pateiktų patarimų ar rekomendacijų pedagogams, kad jų organizuojamoje veikloje vyktų efektyvesnis ugdymas karjerai (21 lentelė).

21 lentelė

Patarimai, rekomendacijos pedagogams

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių dažnis
Profesinio informavimo formų naudojimas	„dažniau pasikviesti į įstaigą žmonių, kurie galėtų vaikus supažindinti su savo darbu bei vaikai galėtų šias veiklas išbandyti žaidimo metu“, „organizuoti išvykas pas įvairių profesijų atstovus, į jų darbo vietas“, „žaisti daugiau žaidimų apie profesijas; žiūrėti filmus, laidas apie įvairias specialybes, kviesti įvairių profesijų atstovus papasakoti apie savo darbą“, „pasikviesti į įstaigą įvairių profesijų atstovų“, „daugiau ugdomųjų veiklų, kuriose būtų naudojamos netradicinės ugdymo formos, metodai, susitikimai su skirtingų profesijų žmonėmis“, „supažindinti vaiką su įvairiom profesijom“, „kuo daugiau organizuoti išvykų ir ekskursijų ne tik priešmokyklinukams, bet ir ikimokyklinėms grupėms; pasikviesti į darželį kuo įdomesnių profesijų atstovų (galbūt iš tėvų) (...) kurie parodytų savo darbo atributiką bei papasakotų apie savo profesiją vaikams“, „daugiau išvykų į kuo įvairesnes įstaigas, kurios supažindina su tam tikros profesijos atstovais“, „vesti į kuo daugiau ekskursijų supažindinančių su specialybėmis, tai manau labiausiai ugdo vaikus“, „manau, kad supratimui apie profesijas užtenka pasikviesti skirtingų profesijų žmones“, „ugdymo tikslų siekti per žaidimus“, „dažniau pakviesti į įstaigą įvairių profesijų atstovų“, „daugiau organizuoti įvairių išvykų“, „dažniau organizuoti žaidimų įvairių darbų tematika, pasikviesti į grupę tėvelių, kad supažindintų su savo darbais“.	14
Tėvų įtraukimas	„įtraukti ir tėvelius į savo organizuojamas veiklas“, „pasikviesti į įstaigą (grupę) vaikų tėvelius, kurie supažindintų (...) su savo profesija“, „pristatyti temą – „Karjera (vaiko) ikimokyklinėse įstaigose“; bendradarbiavimo su tėvais; tarpiniai pranešimai – laišakai tėvams kokios užduotys, žaidimai/pratimai daromi grupėje ir kokių tikslų; ir kaip labiau įsisavinti (sustiprinti) galime padėti mes, tėvai, namuose“, „galima pasikviesti tėvelius pokalbiui su vaikais apie jų profesijas“, „galėtų į veiklas kviestis tėvelius, kurie supažindintų vaikus su dirbamais darbais (profesijomis)“.	5
Ugdomųjų priemonių turinimas	„grupėje įsigyti įvairių profesijų atributų, kad vaikai dažniau galėtų keisti savo žaidimo pobūdį“, „galėtų būti įrengtos dirbtuvėlės, maži, vaikiški įrankiai, instrumentai, apranga speciali“, „grupėje galėtų būti maži žaisliniai staliaus įrankiai, mini virtuvėlės, gydytojo instrumentai, kasos aparatai ir kt.“.	3
Vaiko asmeninių	„padėti kitiems, bendradarbiauti, ugdyti atsakomybės jausmą, gailėstį, pagarbą, sąžiningumą, pasitikėjimą (...)“, „ugdyti vaikų	3

savybių ugdymas	<i>savarankiškumą, atsakomybę už save ir savo poelgius; ugdyti jų savivertę, kuri efektyviau tiestų kelius siekiant karjeros“, „reiktų kuo daugiau vaikui padėti nesidrovint domėtis įvairiais dalykais, organizuoti būrelius“.</i>	
Pasitikėjimas pedagogų kompetencija	<i>„pedagogai žino ir taip, kaip geriausiai atlikti savo darbą“, „pedagogai turi daugiau patirties, žino kaip geriausiai atlikti savo darbą, organizuoti veiklas“, „pasitikiu pedagogų kompetencija“, „šios ikimokyklinės įstaigos pedagogai labai kompetentingi, todėl nelabai yra ką pasiūlyti, gal surengti kokią nors profesijų mugę“, „pasitikiu ikimokyklinių įstaigų pedagogų profesionalumu ir jų kompetencija“, „pedagogai turi pakankamai profesinių žinių galinčių efektyviai, sistemingai ugdyti vaikus“, „pedagogai yra patyrę, žino kaip geriausia atlikti savo darbą“, „ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogai dirba vaiko labui ir aš jais pasitikiu“, „pasitikiu pedagogais, patarimų neturiu“, „auklėtojos puikiai išmano savo darbą ir žino ko reikia mūsų vaikams, ką jie nori išmoksti ir ką jie nori išgirsti“, „pedagogai sprendžia patys, nes aš pasitikiu jų kompetencijomis“, „pedagogai patys gerai išmano savo darbą ir žino kokius būdus geriausiai naudoti šioje srityje“.</i>	12
Patarimų / rekomendacijų nėra	<i>„patarimų, rekomendacijų neturiu“, „neturiu“, „nei patarimų, nei rekomendacijų neturiu“, „neturiu patarimų“, „patarimų neturiu“, „neturiu nuomonės“.</i>	6

21 lentelės tęsinys

Tėvų nuomonės šiuo klausimu buvo suskirstytos į šešias kategorijas: *profesinio informavimo formų naudojimas, tėvų įtraukimas, ugdomųjų priemonių turtinimas, vaiko asmeninių savybių ugdymas, pasitikėjimas pedagogų kompetencija* bei *patarimų/rekomendacijų nėra*. Daugiausiai tėvų nuomonių buvo priskirtos kategorijoje – *profesinio informavimo formų naudojimas*, kurioje tėvai nurodo, jog pedagogai organizuodami ugdomąsias veiklas, turėtų dažniau naudoti netradicines informavimo formas: organizuoti edukacines išvykas, susitikimus su tam tikrų profesijų atstovais. Nežymiai, bet silpniau išryškėjo nuomonės kategorijoje – *pasitikėjimas pedagogų kompetencija*. Tėvų nuomonėse, kuriuose išryškėjo ši kategorija, teigiama, kad jie pasitiki pedagogų atliekamu darbu ir nurodo, jog pedagogai turi pakankamai profesinių žinių galinčių efektyviai, sistemingai organizuoti ugdomąsias veiklas. Svarbu, kad tėvai pasitikėtų pedagogų kompetencijomis, tačiau visko kas susiję su jų vaikų ugdymu nereikėtų palikti tik pedagogams, būtina ir tėvams įsitraukti į šį procesą, kad būtų pasiekti geresni ugdymo rezultatai. Neveltui tėvų nuomonėse išryškėja kategorija – *tėvų įtraukimas*. Kai kurie iš tėvų supranta abipusio tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo prasmę ir rekomenduoja į organizuojamas veiklas įtraukti vaikų tėvus, kuriems būtų sudaromos sąlygos supažindinti ir kitus grupės vaikus su savo profesija, atliekamu darbu ir pan. Silpniausiai išryškėjo kategorijos – *ugdomųjų priemonių turtinimas* ir *vaiko asmeninių savybių ugdymas*. Kategorijoje – *ugdomųjų priemonių turtinimas*, tėvai nurodo, jog grupėje turėtų būti daugiau įvairių profesinių atributų

(gydytojo, staliaus, pardavėjos), nes taip bus sudaromos sąlygos vaikams dažniau keisti profesinių žaidimų pobūdį. O kategorijoje – *vaiko asmeninių savybių ugdymas*, akcentuojama, kad pedagogai turėtų ugdyti vaikų savarankiškumą, atsakomybės jausmą, sąžiningumą, pagarbą, savivertę ir kitas savybes.

Apibendrinant galima teigti, jog svarbiausia, kad tėvai suvoktų esą lygiateisiai ugdomojo proceso dalyviai, ne tik pasitikėtų pedagogų kompetencijomis, bet ir nebijotų patys įsitraukti į jų organizuojamas veiklas, nebijotų teikti patarimų ar rekomendacijų pedagogams, kad vyktų efektyvesnis vaikų ugdymas ne tik karjerai.

IŠVADOS

Apibendrinus teorinį problemos pagrindimą, galima teigti, kad:

- Mokslinės literatūros analizė patvirtina, jog pagrindinis karjeros projektavimo tikslas ir misija – pagalba žmogui, kuri padeda sąmoningai rinktis jų pašaukimą atitinkančias švietimo ir užimtumo galimybes; pagalba padedanti pažinti savo vidinius išteklius, kad būtų galimybė sėkmingai planuoti prasmingą, pasitenkinimą teikiančią gyvenimą, aktyviai kurti savo karjerą.
- Karjeros projektavimo juridinis reglamentavimas, parodo, jog ypatingas vaidmuo Lietuvoje organizuojant šios srities paslaugas skiriamas bendrojo lavinimo mokykloms, stokojama dėmesio šioje srityje ikimokyklinėms įstaigoms, jos nėra įtraukiamos į šį procesą.
- Įrodyta, jog vaiko asmenybės formavimuisi daug reikšmės teikia gebėjimai įgyti jo ikimokykliniais metais, lankant ikimokyklinę įstaigą. Todėl organizuojant ugdymo karjerai procesą būtina jį pradėti kuo anksčiau, suteikti vaikui žinių bei sudaryti sąlygas, kad kuo plačiau būtų ugdomas jo profesinis pažinimas.
- Egzistuoja gan nemažai profesinio informavimo metodų, formų, jie visi organizuojant ugdymo karjerai procesą gali būti naudingi, tačiau būtina juos parinkti teisingai, atsižvelgiant į vaikų amžių, gebėjimus, interesus, poreikius, ugdymo tikslą bei uždavinius.

Remiantis empirinės tyrimo dalies duomenimis galima teigti, kad:

- Ne visuose ikimokyklinio ugdymo įstaigų dokumentuose (strateginis planas, ugdymo programa, auklėtojų veiklos planai) – skiriamas dėmesys ankstyvajam vaikų karjeros projektavimui. Įstaigų dokumentuose, kuriuose buvo aptikta šio proceso užuomazgų, matyti, kad skiriamas dėmesys nėra pakankamas.
- Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių tėvų ir pedagogų, suvokia vaikų rengimo karjerai ikimokyklinėse įstaigose būtinumą.
- Ugdymo procese pedagogai supažindindami vaikus su profesijomis dažniausiai naudoja tradicinius būdus, su profesijomis supažindina tada, kai vyksta savaitės temos susijusios su darbu, profesijomis. Tėvai ugdydami vaikus karjerai, dažniausiai stengiasi supažindinti su įvairiomis profesijomis, kad vaikui ugdytūsi suvokimas apie tam tikrą profesijos atstovų darbą.
- Ikimokyklinėje įstaigoje dažniausiai naudojamos, kaip profesinio informavimo formos supažindinant vaikus su profesijomis – žaidimas, pokalbis bei literatūros skaitymas. Šios formos – efektingiausios, nes atitinka vaikų amžiaus tarpsnio ypatumus. Tėvų nuomone, efektingiausios profesinio informavimo formos – edukacinės išvykos ir pokalbis.
- Pedagogai įtraukdami vaikų tėvus į savo organizuojamas veiklas susijusias su ankstyvuju ugdymu karjerai, kviečiasi juos į įstaigą papasakoti vaikams apie savo profesiją,

darbo pobūdį, specifiką arba organizuojamos išvykos į jų darbovietes. Tačiau didžioji dauguma tėvų šiame procese nedalyvauja.

- Pedagogai organizuodami veiklas susijusias su ankstyvuoju ugdymu karjerai, siekia, kad būtų ugdomi vaikų socialiniai gebėjimai, pažintiniai gebėjimai bei savitvarkos įgūdžiai. Tėvų nuomone, ugdant vaikus karjerai daugiausiai įgyjama – socialinių ir pažintinių gebėjimų.

- Organizuodami veiklas susijusias su ankstyvuoju ugdymu karjerai pedagogai dažniausiai susiduria su finansiniais sunkumais, kurie išryškėja ugdomųjų priemonių trūkume bei organizuojant edukacines išvykas.

- Kursų/seminarų/mokymų metu, plėtojant savo kompetencijas susijusias su ankstyvuoju ugdymu karjerai, pedagogai norėtų įgyti žinių apie geriausius, efektingiausius, labiausiai prieinamus ikimokyklinio amžiaus vaikams metodus, formas bei priemones, kurias galėtų panaudoti ugdant vaikus karjerai.

- Pedagogų geroji patirtis susijusi su ankstyvuoju ugdymu karjerai – vykdoma edukacinių išvykų metu bei tėvelių/senelių įtraukimu į ugdomąjį procesą, kurie dalyvaudami jame supažindina vaikus su savo profesijomis, pasikviečia apsilankyti darbovietėse arba supažindina vaikus su ja atvykę į grupę.

- Tėvai nesuvokia, jog turėtų būti lygiateisiai ugdomojo proceso dalyviai, jie pasitiki pedagogų kompetencijomis, neįsitraukia į jų organizuojamas veiklas, nėra suinteresuoti teikti patarimų ar rekomendacijų pedagogams, kad vyktų efektyvesnis vaikų ugdymas.

Apibendrinti empirinio tyrimo rezultatai patvirtina iškeltą hipotezę, jog ankstyvasis karjeros projektavimas ikimokyklinėje įstaigoje yra nepakankamas, pedagogai per mažai dėmesio skiria šiam procesui.

REKOMENDACIJOS

Pedagogams:

1. Organizuojant ugdymo procesą, daugiau dėmesio skirti vaikų ugdymui karjerai, su profesijomis vaikus supažindinti ne tik tam tikros savaitės metu, bet visa tai integruojant ir į kitas per metus organizuojamas veiklas.
2. Dažniau savo darbe, taikyti įvairius profesinio informavimo metodus ir formas.
3. Supažindinti vaikus ne tik su populiariomis profesijomis, kurios egzistuoja juos supančioje artimiausioje aplinkoje, bet ir rečiau sutinkamomis profesijomis.
4. Domėtis ankstyvojo ugdymo karjeros galimybėmis lankantis įvairiuose kursuose, seminaruose, mokymuose susijusiuose su šia tematika.
5. Organizuoti susitikimus su tėvais, kuriems būtų teikiamos rekomendacijos, kaip ankstyvosios vaikystės metu rengti vaikus karjerai.
6. Dažniau įtraukti vaikų tėvus į organizuojamą ugdymo karjerai procesą, skatinti juos dalyvauti.
7. Siekti gerų rezultatų ugdant vaikus karjerai, kuriuos būtų galima taikyti ne tik savo darbe, bet ir pasidalinti su kolegomis.

Tėvams:

1. Suvokti ugdymo karjerai naudą vaiko ikimokykliniais metais, domėtis šio proceso galimybėmis šiame amžiaus tarpsnyje.
2. Įvairiais metodais ir formomis supažindinti vaikus su profesijomis, darbine veikla, organizuoti veiklas, kuriuose vaikas turėtų galimybę išbandyti save įvairiuose profesijose, darbuose.
3. Dažniau bendrauti su vaiko pedagogais, domėtis vaiko ugdymu ikimokyklinėje įstaigoje.
4. Geranoriškai dalyvauti pedagogų siūlomose veiklose, teikti ir priimti žinias, susijusias su vaikų ugdymo karjerai galimybėmis.

Ugdymo programų rengėjams:

1. Sudarant ugdymo programas daugiau dėmesio skirti ankstyvajam ugdymui karjerai.
2. Pateikti patarimų, rekomendacijų pedagogams kaip visapusiškai į ugdymo procesą įtraukti veiklas susijusias su ankstyvuojančių vaikų ugdymu karjerai.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R. (2006). *Ugdymo karjerai metodologija*. Kaunas: Technologija.
2. Adler A. (1998). *What life could mean to you*. Oxford: One World.
3. Aidarova L., Antropova M., Bardinas K. ir kt. (1983). *Pradinukas*. Kaunas: Šviesa.
4. Amundson N. E. (2006). Challenges for career interventions in changing contexts. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 6, p. 3-14. [Žiūrėta 2013-10-03]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10775-006-0002-4#page-1>>
5. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Arlauskienė I., Neifachas S. (2011). *Į vaiką orientuotas ugdymas*. [Žiūrėta 2013-12-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/i-vaika-orientuotas-ugdymas/2821>>
7. Banytė J. (Sud.) (2001). *Mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
8. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. (2008). [Žiūrėta 2013-12-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.upc.smm.lt/ekspertavimas/biblioteka/failai/programos.pdf>>
9. Beresnevičienė D. (1990). *Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje: metodinės rekomendacijos*. Vilnius: PMTI.
10. Bitinas B. (1961). *Kaip padėti vaikams išsirinkti profesiją*. Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla.
11. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
12. Danilevičius E. (2008). Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. *Pedagogika*, 92, p. 110-115.
13. Daukilas S. (2001) Profesinio ugdymo turinio teoriniai pagrindai. *Pedagogika*, 50, p. 143-152.
14. EU Commission (2004). *Draft Resolution of the Council and of the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance throughout life in Europe*. [Žiūrėta 2013-10-03]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/guidance/resolution2004_en.pdf>
15. EU Commission (2008). Council Resolution on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies. [Žiūrėta 2013-10-03]. Prieiga per internetą:

- <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/educ/104236.pdf>
>
16. Ferry N. M. (2006). Factors Influencing Career Choices of Adolescents and Young Adults in Rural Pennsylvania. *Research in Brief*. Vol. 44 (3).
 17. Galkytė H. (1977). *Mokinių sugebėjimo analizuoti savo galimybes, renkantis profesiją, ugdymas: metodinė medžiaga*. Vilnius: Pedagogikos mokslinio tyrimo centras.
 18. Gedvilienė G. (2010). *Mokymosi metodai*. [Žiūrėta 2013-11-02]. Prieiga per internetą: <http://www.bmt.smm.lt/wp-content/uploads/2010/02/G_Gedviliene_Mokimosi_metodai.ppt>
 19. Gučas A. (1994). *Vaikų darželio pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
 20. Gudžinskienė V. (2011). Konstruktyvizmo ištakos Lietuvoje ugdant socialinius įgūdžius. *Pedagogika*, 103, p. 38-44.
 21. Grabauskienė A. (1990). *Vaikų darbinės veiklos organizavimas ikimokyklinėse įstaigose*. Vilnius: Lietuvos TRS liaudies švietimo ministerija.
 22. Grygutis J. (2013). Žaidimu ugdoma vaiko asmenybė. [Žiūrėta 2013-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/straipsnis/15212>>
 23. Gudžinskienė V., Railienė A. (2012). Gyvenimo įgūdžių ugdymo ir ugdymo karjerai sąsaja: bendrojo lavinimo kontekstas. *Acta paedagogica Vilnensia*, 29, p. 61-72.
 24. Hodgson G.M. (2000). Socio – economic Consequences of the Advance of Complexity//Creative Society of the 21st Century. – OECD
 25. *Į kompetenciją orientuotas ugdymas*. [Žiūrėta 2013-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.vytautodidziojo.vilnius.lm.lt/index.php/informacija/mokytojams/98--kompetencij-orientuotas-ugdymas>>
 26. Jovaiša L. (1978). *Profesinio orientavimo pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
 27. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
 28. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
 29. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
 30. Juodaitytė A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
 31. Kardelis K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai*. Šiauliai: Lucilijus.
 32. Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2011). *Vadovas tėvams. Kaip padėti vaikui renkantis karjerą*. Vilnius: Švietimo mainų paramos fondas.
 33. Kučinskienė R. (2000). *Darbo paieškos vadovas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
 34. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

35. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: VDU leidykla.
36. *Lietuvos profesijų klasifikatorius* (2012). [Žiūrėta 2013-11-02]. Prieiga per internetą: <http://db.stat.gov.lt/statclass/classifications.aspx?CLASS_ID=100000060&CLASS_NAME=LPK&owner=class>
37. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. ISAK-1635/A1-180 „Dėl profesinio orientavimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo“. *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 56-1955. [Žiūrėta 2013-10-02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=230964&p_tr2=2>
38. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. V-1090/A1-314 „Dėl profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės Žinios*, 2012, Nr. 82-4284. [Žiūrėta 2013-10-02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=430003&p_query=&p_tr2=2>
39. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl mokinių profesiniam konsultavimui skirtų lėšų naudojimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės Žinios*. 2007, Nr. 41-1551. [Žiūrėta 2013-10-02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295454&p_tr2=2>
40. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr. 38-1804. [Žiūrėta 2013-10-02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=>
41. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 63-2853. [Žiūrėta 2013-10-02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214236&p_query=&p_tr2=>
42. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl 2014-2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. *Valstybės Žinios*, 2012, Nr. 144 -7430. [Žiūrėta 2013-10-02]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=439028&p_tr2=2>
43. Litvinienė J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
44. Leonard G. (1968). *Education and ecstasy*. NY: Dell Publishing Co.
45. Leonienė A., Ragauskienė I. (2011). Sėkmingas suaugęs žmogus. Ar prie to gali prisidėti ikimokyklinės įstaigos pedagogas? [Žiūrėta 2013-12-02]. Prieiga per internetą:

- <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/sekmingas-suauges-zmogus-ar-prie-to-gali-prisideti-ikimokyklines-istaigos-pedagogas-/11141>>
46. Leonienė A., Ragauskienė I., Baltakienė J. (2011). Ikimokyklinukų kompetencijų ugdymas. [Žiūrėta 2013-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ikimokyklinuku-kompetenciju-ugdymas/11119>>
 47. Luobikienė I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
 48. Miškinis K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime: knyga kiekvienam, norinčiam šeimoje siekti darnos ir išvengti nesklandumų, užauginti gerus vaikus ir būti laimingam*. Kaunas: Aušra.
 49. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001) [Žiūrėta 2013-09-30]. Prieiga per internetą: <http://www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumas_2001.doc>
 50. Monkevičienė O. (Sud.) (1993). *Vėrinėlis: vaikų darželių programa*. Vilnius: Leidybos centras.
 51. Motiejūnaitė D. *Profesinis informavimas*. [Žiūrėta 2013-10-19]. Prieiga per internetą <http://www.pvdprc.lt/PIT/files/PIT_kas_tai.pdf>
 52. Neifachas S. (2008). *Vaikų ugdymas darželyje: dabartis ir ateities perspektyva*. Vilnius: Ciklonas.
 53. Paulionytė J. (1999). Darbinis ugdymas įvairiose kultūrose. *Pedagogika*, 38, p. 147-158.
 54. Petrauskaitė R. (1996). *Psichopedagogika profesijos pasirinkimui*. Vilnius: Žodynas.
 55. Petrikenė Z. L. (2007). Kompetencijų ugdymo šaltiniai. *Žvirblių takas*, 5, p. 8-11.
 56. Plant P. (2012). Akivaizdu? Kokybės užtikrinimas ir įrodymais grindžiamas karjeros projektavimas Europoje: kritinė apžvalga. *Karjeros projektavimas: tyrimai ir konsultavimas*, 1, p. 68-90.
 57. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas: metodinės rekomendacijos (2004). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
 58. Profesinio informavimo metodika profesijos patarėjams. (2008). [Žiūrėta 2013-12-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.aikos.smm.lt/html/resources/documents/4.pdf>>
 59. Profesinio informavimo standartas. (2007). [Žiūrėta 2013-10-15]. Prieiga per internetą: <<http://uks.lmnc.lt/images/Dokumentai/4%20Profesinio%20informavimo%20standartas.pdf>>
 60. Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas. SMM. [Žiūrėta 2013-10-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.smm.lt/web/lt/profesinio-orientavimo-sistemas-sukurimas-ir-diegimas>>

61. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
62. Pukelis K. (2003). Karjeros projektavimo gebėjimai žinių visuomenėje: nauji iššūkiai profesiniam konsultavimui ir karjeros planavimui. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 6, p. 66-75.
63. Pukelis K., Garnienė D. (2003). Moksleivių ugdymas karjerai: padėties analizė ir perspektyvos bendrojo lavinimo mokykloje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 7, p. 24-35.
64. Pukelis K., Navickienė L. (2011). Karjeros konsultantų profesijos problema. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 20, p. 116-137.
65. Ruppert J. J., Ertelt B. J. (2013). Emancipuojamasis profesinio vadovavimo modelis. *Karjeros projektavimas: tyrimai ir konsultavimas*, 2, p. 10-28.
66. Ruškus J., Žvirdauskas D., Zybartas S. ir kt. (2012). Ikimokyklinis, priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje. Būklės ir galimybių tyrimas. Žiūrėta [2013-11-18]. Prieiga per internetą:
<http://www.upc.smm.lt/ugdymas/ikimokyklinis/failai/Ikimokyklinis_priesmokyklinis_ugdymas_Lietuvoje_mokslo_%20studija.pdf>
67. Savickas M. L. (2002). Revitalizing the study of careers. *Journal of Vocational Behavior*, 61, p. 381-385.
68. Smilgienė J. (2012). Ikimokyklinių ugdymo pedagogų kompetencijų tobulinimo poreikis bei galimybės dalyvaujant profesinėje veikloje. *Mokytojų ugdymas*, 18 (1), p. 12-29.
69. Sokolova A. (2004). Apie tėvų vaidmenį pasirenkant profesiją. Žiūrėta [2013-10-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2004-06-09-aleksandra-sokolova-apie-tevu-vaidmeni-pasirenkant-profesija/15169>>
70. Sokolova A., Stanišauskienė V. (2007). Profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje teorinės ir politinės prielaidos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 13, p. 226-241.
71. Stanišauskienė V. (2000). *Rengimosi karjerai proceso socioeducaciniai pagrindai ir jo prielaidos Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje*. Kaunas: technologija.
72. Super D. E. (1990). *A life-span, life-space approach to career development*. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.). *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
73. Šaparnis G. (2000). *Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas, diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
74. Šedžiuvienė N., Urbonienė L. (2008). Profesinis orientavimas aukštojoje mokykloje: veiklos principai ir kryptys. *Pedagogika*, 90, p. 17-25 [Žiūrėta 2013-11-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2008/90/90.pdf>>.

75. *Tarptautinių žodžių žodynas*. [Žiūrėta 2013-11-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzz.lt>>
76. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
77. Titarenka V. (1980). *Šeima ir asmenybė*. Vilnius: Mintis.
78. Turner, S. L.; Lapan, R. T. (2005). Promoting career development and aspirations in school-age youth. In Brown, S.D.; Lent, R.W. *Career development and counseling. Putting theory and research to work*. John Wiley & Sons, Inc.
79. *Ugdymo karjerai bendroji programa* (2012). [Žiūrėta 2013-11-02]. <http://www.mukis.lt/lt/profesinio_orientavimo_paslaugos_mokyklose/uk_bendroji_programa.html>
80. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., Žemaitytė I. (2011). Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. *Socialinis darbas*, 10(2), p. 169-180. Vilnius: MRU.
81. Valickienė R. (2010). Supratimo apie darbą, profesijas ir karjerą raida ikimokykliniame amžiuje. [Žiūrėta 2013-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/supratimo-apie-darba-profesijas-ir-karjera-raida-ikimokykliniame-amziuje/5577>>
82. Valickienė R. (2011). Karjeros sėkmės veiksniai ikimokykliniame amžiuje. [Žiūrėta 2013-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/teveliams/karjeros-sekmes-veiksniai-ikimokykliniame-amziuje/8916>>
83. Vaitkevičius J. (1988). Socialinės pedagogikos bruožai: Monografija. Vilnius: Mokslas.
84. Visockienė O., Šiaučiukienė L. (2000). Kritinio mąstymo ugdymo būdų pagrindas konstruktyvizmo teorijos požiūriu. *Socialiniai mokslai*, 3 (24), p. 147-156.
85. Watts A. G., Sultana (2004). Career Guidance Policies in 37 Countries: Contrasts and Common Themes. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 4, p. 105-122. [Žiūrėta 2013-10-03]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10775-005-1025-y>>
86. Žibėnienė G. (2000). *Vaikų auklėjimas*. Kaunas: LŽŪU akademija.
87. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
88. Žukauskienė R. (2008). *Kokybiniai ir kiekybiniai metodai*. [Žiūrėta 2013-12-03]. Prieiga per internetą: <<http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1.ppt>>

PRIEDAI

APKLAUSA

Gerbiamas pedagoge,

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto, Karjeros edukologijos studijų II kurso studentė, rengia magistro baigiamąjį darbą siekiant išsiaiškinti, ar būtinas ir kaip vyksta ankstyvasis ugdymas karjerai ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Tad maloniai kviečiame bendradarbiauti ir skirti laiko atsakyti į šios anketos klausimus.

Apklausa yra anoniminė, darbe bus skelbiami tik apibendrinti duomenų analizės rezultatai.

Jūsų atsakymai yra labai svarbūs, todėl prašau atsakyti į kiekvieną žemiau pateiktą klausimą.

1. Ar būtina vaikus pradėti rengti karjerai jau ikimokyklinėse įstaigose? Kodėl?

2. Kaip ugdymo procese vaikus supažindinate su profesijomis?

3. Išvardinkite ne mažiau nei 3 profesinio informavimo formas, kurias naudojate supažindinant vaikus su profesijomis?

4. Kodėl Jūsų nurodytos formos, Jūsų nuomone, yra efektingiausios ugdant vaikus karjerai?

5. Ar į ugdymą karjerai įtraukiate vaikų tėvus? Jei taip, tuomet, kaip tai darote?

6. Ar Jūsų įstaigos vaikų ugdymo programoje skiriamas dėmesys ankstyvajam ugdymui karjerai? Jei taip, kas akcentuojama jūsų amžiaus grupės vaikams?

7. Kokius gebėjimus vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu?

8. Su kokiais sunkumais susiduriate Jūs, kaip pedagogas, į ugdomąjį procesą įtraukiant veiklas, susijusias su ankstyvuojų ugdymu karjerai?

9. Apie ką Jūs norėtumėte sužinoti kursų/seminarų/mokymų metu, plėtojant savo kompetencijas susijusias su ankstyvuojų ugdymu karjerai?

10. Pasidalinkite savo gerąja patirtimi, susijusia su ankstyvuojų ugdymu karjerai:

11. Kokių patarimų, rekomendacijų galėtumėte pateikti savo kolegoms, ugdytinių tėvams, kad jų organizuojamoje veikloje vyktų efektyvesnis ugdymas karjerai?

Dėkoju už atsakymus!

APKLAUSA

Gerbiamas tėveli, mamyte,

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto, Karjeros edukologijos studijų II kurso studentė, rengia magistro baigiamąjį darbą siekiant išsiaiškinti, ar būtinas ir kaip vyksta ankstyvasis ugdymas karjerai ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Tad maloniai kviečiame bendradarbiauti ir skirti laiko atsakyti į šios anketos klausimus.

Apklausa yra anoniminė, darbe bus skelbiami tik apibendrinti duomenų analizės rezultatai.

Jūsų atsakymai yra labai svarbūs, todėl prašau atsakyti į kiekvieną žemiau pateiktą klausimą.

1. Ar būtina vaikus pradėti rengti karjerai jau ikimokyklinėse įstaigose? Kodėl?

2. Ar Jūs kasdieninėje veikloje prisidedate prie savo vaiko ugdymo karjerai? Jei taip, kokiais būdais?

3. Kokios profesinio informavimo formos, Jūsų nuomone, yra efektingiausios ugdant vaikus karjerai?

4. Ar Jūsų vaiko ikimokyklinėje įstaigoje ugdymo metu vaikai ugdomi karjerai? Gal žinote kaip?

5. Kokius gebėjimus, Jūsų nuomone, vaikas įgyja ankstyvojo ugdymo karjerai metu?

6. Ar Jūs dalyvaujate pedagogų organizuojamose veiklose susijusiose su ugdymu karjerai? Jei taip, tuomet, kokios tai veiklos?

7. Kokių patarimų, rekomendacijų galėtumėte pateikti ikimokyklinės įstaigos pedagogams, kad jų organizuojamoje veikloje vyktų efektyvesnis ugdymas karjerai?

Dėkoju už atsakymus!

IKIMOKYKLINIŲ ĮSTAIGŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Lopšelio-darželio pavadinimas	Prieiga per internetą
1.	Alytaus lopšelis-darželis „Nykštukas“	http://www.nykstukas-alytus.lt/files/ikimokyklinio_ugdymo_programa.pdf
2.	Alytaus lopšelis-darželis „Pasaka“	http://www.alytauspasaka.lt/images/dokumentai/ikimokyklinio_ugdymo_programa.pdf
3.	Akmenės vaikų lopšelis-darželis „Gintarėlis“	http://www.akmenesgintarelis.lt/page22.php
4.	Druskininkų lopšelis-darželis „Bitutė“	bitutesdarzelis.lt/get/%7Cveiklos_dokumentai/ikimokyklinio_progra_10.pdf
5.	Druskininkų lopšelis-darželis „Žibutė“	darzelis-zibute.lt/wp-content/uploads/2012/10/IU_programa.doc
6.	Kauno lopšelis-darželis „Naminukas“	www.ldnaminukas.lt/uploads/1/0/4/4/10442477/ugdymo_programa.docx
7.	Kauno lopšelis-darželis „Pušaitė“	http://pusaite.kaunas.lm.lt/wp-content/uploads/2013/11/ikimokyklinio_ugdymo_programa.pdf
8.	Kauno lopšelis-darželis „Rasytė“	http://www.kaunorasyte.lt/images/dokumentai/ikimokyklinio_ugdymo_programa.pdf
9.	Kauno lopšelis-darželis „Vaikystė“	www.vaikystesdarzelis.lt/wp-content/uploads/2012/02/Lopselio-darzelio-Vaikyste-ikimokyklinio-ugdymo-programa.doc
10.	Kauno Panemunės lopšelis-darželis	www.panemunesld.kaunas.lm.lt/2010%20Ikimokyklinio%20ugdymo%20programa.doc
11.	Kauno vaikų darželis „Šarkelė“	http://www.sarkele.lt/?page_id=40
12.	Kazlų Rūdos lopšelis-darželis „Pušėlė“	http://www.sena.kazluruda.lt/docs/10-39-1106.doc
13.	Klaipėdos lopšelis-darželis „Aitvarėlis“	http://www.aitvarelis.lt/files/ikimokyklinio_ugdymo_programa.pdf
14.	Klaipėdos lopšelis-darželis „Obelėlė“	http://www.obelele.lt/files/ikimokyklinio_ugdymo_programa.doc.pdf
15.	Klaipėdos lopšelis-darželis „Puriena“	archyvaspuriena.mir.lt/files/File/Ugdymo_programa.doc
16.	Kretingos lopšelis-darželis „Ažuoliukas“	www.azuoliukas.kretinga.lm.lt/images/stories/2012_Programa_1.doc

17.	Kretingos lopšelis-darželis „Voveraitė“	http://www.voveraite.kretinga.lm.lt/images/stories/veiklos_planai/ikimokyklinio_ugdymo_programa_2012_m.pdf
18.	Kretingos rajono Vydmantų lopšelis-darželis „Pasagėlė“	www.pasagele.kretinga.lm.lt/images/stories/dokumentai/kiti/ugd%20%20progr.doc
19.	Kuršėnų lopšelis-darželis „Buratinas“	http://www.buratinas.kursenai.lm.lt/images/T_323_Buratino_programa1.pdf
20.	Marijampolės lopšelis-darželis „Rūta“	rutald.lt/wp-content/uploads/2013/09/BENDROJI-IKIMOKYKLINIO-UGDYMO-PROGRAMA.docx
21.	Mažeikių lopšelis-darželis „Bitutė“	http://www.bitute.mazeikiai.lm.lt/failai/Ikimokyklinio%20ugdymo%20programa.pdf
22.	Mažeikių lopšelis-darželis „Buratinas“	http://buratinas.lt/wp-content/uploads/PROGRAMA-redaguota2011-08-31-%C4%AFsak.-Nr.V1-76.doc
23.	Mažeikių lopšelis-darželis „Saulutė“	http://ldsaulute.lt/wp-content/uploads/2010/07/Ikimokyklinio-ugdymos-si-programa.pdf
24.	Panevėžio lopšelis-darželis „Gintarėlis“	gintarelis.info/data/uploads/failai/lopselio-darzelio-gintarelis-programa.doc
25.	Panevėžio lopšelis-darželis „Voveraitė“	www.voveraite.lt/get.php?f.1674
26.	Rokiškio lopšelis-darželis „Pumpurėlis“	www.rokiskis.lt/download/3712/darzelismmm%5B1%5D.docx
27.	Rokiškio rajono Juodupės lopšelis-darželis	www.rokiskis.lt/download/3712/darzelismmm%5B1%5D.docx
28.	Šiaulių lopšelis-darželis „Gluosnis“	http://gluosnis.mir.lt/wp-content/uploads/2013/08/%E2%80%9EVAIKYST%C4%96-PO-GLUOSNIO-%C5%A0AKA%E2%80%9C.pdf
29.	Tauragės rajono lopšelis-darželis „Ažuoliukas“	http://www.ldazuoliukas.lt/index.php/2013-05-04-04-50-28/veiklos-dokumentai/ikimokyklinio-ugdymo-si-programa-vejo-malunelis
30.	Utenos lopšelis-darželis „Voveraitė“	www.voveraite.lt/get.php?f.1674
31.	Vilniaus lopšelis-darželis „Žiogelis“	http://www.pavilnioziogelis.lt/doc/Ugdymo%20programa%20As%20augu%20zaidziu.pdf
32.	Vilniaus rajono Mickūnų vaikų lopšelis-darželis	www.lopselis.darzelis.mickunai.vilniausr.lm.lt/wp-content/uploads/2011/09/ugdymo-programa-Mickunai.doc